

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

**Dějepisná výuka na středních odborných školách podle
kalendáře**

Diplomová práce

Autor: Bc. Adéla Křížová

Studijní program: N0114A300053 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Český jazyk a literatura – Dějepis (N3SCJ-N3SDE)

Vedoucí práce: PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. Tamara Tomanová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Adéla Křížová

Studium: P22P0724

Studijní program: N0114A300053 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Český jazyk a literatura, Dějepis

Název diplomové práce: Dějepisná výuka na středních odborných školách podle kalendáře

Název diplomové práce History tuition in secondary vocational schools according to the calendar
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce je rozdělena na oddíl Teoretická východiska a Výzkumnou část. Teoretická část vychází z odborné literatury zaměřené na vyučovací předmět dějepis v jeho plném rozsahu na středních odborných školách s přihlédnutím k současným výukovým modelům. Těžištěm výzkumné části je didaktický test pro studenty SOŠ a dotazníkové šetření určené jejich pedagogům. Hlavním cílem práce je vytvoření rámcového návrhu konceptu tematického plánu jehož osu tvoří obsah současného kalendáře ? státní svátky, ostatní svátky, významné dny, církevní rok a lidové tradice a s tím spojených didaktických materiálů.

ČAPEK, Vratislav, Dějepis, Praha 1975. ČAPEK, Vratislav, Didaktika dějepisu / D. 1, Teorie a metodologie didaktiky dějepisu, Praha 1985. ČAPEK, Vratislav, Didaktika dějepisu. Díl 2, Výchovně vzdělávací proces v dějepisu, Praha 1988. KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto, Školní didaktika, Praha 2009. PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika, Praha 2017. MORTON, Tom, SEIXAS, Peter, The Big Six Historical Thinking Concepts, Toronto 2013. SEIXAS, Peter ed., Theorizing Historical Consciousness, Toronto 2004. ŠEĐOVÁ, Klára, ŠVAŘÍČEK, Roman, Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, Praha 2007. VONDRUŠKOVÁ, Alena, Český lidový a církevní rok, Brno 2015.

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Tamara Tomanová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.12.2021

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce PhDr. Ireně Kapustové, Ph.D., za věnovaný čas a Střední průmyslové škole stavební, Hradec Králové, Pospíšilova tř.787; SPŠ, SOŠ a SOU Hradec Králové a Vyšší odborné škole zdravotnické a Střední zdravotnické škole, Hradec Králové, Komenského 234 za umožnění realizace výzkumné části.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že tato diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Dějepis na SOU – výuka podle kalendáře* vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 10. 6. 2024

Bc. Adéla Křížová

ANOTACE

Adéla, KŘÍŽOVÁ, *Dějepis na SOU – výuka podle kalendáře*, Pedagogická fakulta: Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2024. 128 s. Diplomová práce.

Diplomová práce je rozdělena na oddíl Teoretická východiska a Výzkumnou část. Teoretická část vychází z odborné literatury zaměřené na vyučovací předmět dějepis v jeho plném rozsahu na středních odborných školách s přihlédnutím k současným výukovým modelům. Těžištěm výzkumné části je didaktický test pro žáky SOŠ a dotazníkové šetření určené jejich pedagogům. Hlavním cílem práce je vytvoření rámcového návrhu konceptu tematického plánu, jehož osu tvoří obsah současného kalendáře – státní svátky, ostatní svátky, významné dny, církevní rok a lidové tradice, a s tím spojených didaktických materiálů.

Klíčová slova:

Výukové metody a formy; pedagogický výzkum, zvyky, tradice a státní svátky; didaktické materiály

ANNOTATION

Adéla, KŘÍŽOVÁ, *History tuition in Secondary Vocational School according to the calendar*, Faculty of Education: University of Hradec Kralove, Hradec Kralove 2024, 128 s. master's degree Thesis.

The diploma thesis is divided into a Theoretical background section and a Research section. The theoretical part is based on specialized literature focused on the teaching of the subject of history in its complete extent in secondary vocational schools, taking into account the current teaching models. The focus of the research part is a didactic test for students at secondary schools and a questionnaire survey addressed to their teachers. The main objective of the work is to create a framework proposal of the concept of the thematic plan, the content of the current calendar - national holidays, other holidays, important days, the church year, and folk traditions, along with associated didactic materials.

Keywords:

Teaching methods and forms; pedagogical research; customs, traditions, and national holidays; didactic materials

OBSAH

ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	2
1 DĚJEPIS JAKO VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	3
1.1 Kurikulární dokumenty – vymezení předmětu.....	3
1.2 Výukové cíle a obsah školního předmětu.....	4
1.3 Metody a učební pomůcky aplikované ve výuce.....	5
1.4 Současné trendy	6
1.4.1 Badatelsky orientovaná výuka.....	8
1.4.2 Projekt Dějepis+	8
2 KALENDÁRIUM	10
2.1 Církevní a lidový rok.....	11
2.1.1 Svátky církevního roku.....	11
2.1.2 Svátky lidového roku.....	13
2.2 Současný kalendář	16
2.2.1 Státní svátky	17
2.2.2 Ostatní svátky	19
2.2.3 Významné dny.....	19
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	24
3 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU I	25
3.1 Cíle a formulace hypotéz.....	25
3.2 Stanovení zkoumaných objektů.....	26
3.3 Metodika a realizace výzkumu	27
3.4 Analýza výsledků	28
3.4.1 Didaktický test.....	28
3.4.2 Dotazníky	45
3.5 Výsledky analýzy	47

4	ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU II.....	49
5	SHRNUTÍ ANALYTICKÉ ČÁSTI	50
6	NÁVRHOVÁ ČÁST	51
6.1	Rámcový návrh konceptu tematického plánu.....	51
6.1.1	Tematický plán	52
6.2	Pilotní vyučování „ZÁŘÍ“	57
7	DISKUSE	60
	ZÁVĚR.....	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
	SEZNAM GRAFŮ	68
	SEZNAM PŘÍLOH	70
	PŘÍLOHY	1
	PŘÍLOHA 1 Kalendář a jeho svátky, didaktický test pro žáky	1
	PŘÍLOHA 2 Dotazník ŠKOLA C, U3.....	3
	PŘÍLOHA 3 Dotazník ŠKOLA B, U2.....	5
	PŘÍLOHA 4 Dotazník ŠKOLA A, U1	7
	PŘÍLOHA 5 Rámcový návrh konceptu tematického plánu.....	9
	PŘÍLOHA 6 Pilotní vyučování – září (metodické a pracovní listy).....	16
	PŘÍLOHA 7 Pilotní vyučování – září (časová osa).....	49
	PŘÍLOHA 8 Pilotní vyučování – evaluační formulář	50

ÚVOD

Diplomová práce se zaměřuje na výuku dějepisu na středních odborných školách ve třech podobách: chronologická výuka, projekt Dějepis+ a chronologická výuka v kombinaci projektové výuky zaměřené na státní svátky, ostatní svátky a významné dny. Pro zjištění úspěšnosti jednotlivých podob výuky práce využívá didaktický test určený žákům a dotazníků pro pedagogy. Test se zaměřuje na rozdílnou úspěšnost třídních kolektivů, které absolvují tradiční chronologickou výuku nebo vyučovací hodiny v rámci projektu D+ a vyučovacích hodin se zařazením státních svátků v podobě projektové výuky.

Téma diplomové práce bylo vybráno s ohledem na budoucí povolání autorky v kontextu rozložení učitelů na všech typech středních škol (gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště). Autorka se rozhodla zvýšit hodnotu a popularitu dějepisu odchýlením se od zažitého teoretického drilu s ohledem na instituce, s nimiž v průběhu výzkumu spolupracovala. Téma bude předmětem zájmu i v profesním životě autorky.

Diplomová práce je rozdělena na oddíl Teoretická východiska a Výzkumná část. Teoretická část vychází z odborné literatury zaměřené na vyučovací předmět dějepis v jeho plném rozsahu na středních odborných školách s přihlédnutím k současným výukovým modelům. Výzkumná část zaznamenává výsledky analýzy které povedou ke zjištění aktuální situace na vybraných školách a následně je aplikován didaktický test pro žáky a dotazník pro učitele, jejichž výsledky jsou podkladem pro vytvoření didaktických materiálů.

Hlavním cílem této diplomové práce je vytvoření návrhu rámcového konceptu tematického plánu a s tím spojených didaktických materiálů vycházejících z výše zmíněných testů a dotazníků. Práce dále sleduje rozdílnou úspěšnost mezi žáky vyučovanými tradičně chronologicky a žáky, kteří v rámci výuky absolvují moderní pojetí výuky na základě kalendáře – zařazení projektového vyučování s tématem státních svátků.

Výzkum byl realizován na třech vybraných středních odborných školách v Hradci Králové.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

První část diplomové práce představuje kapitola *Teoretická východiska*, která se člení na dva oddíly. První se zaměřuje na vymezení dějepisu jako vyučovacího předmětu, druhý na kalendárium. Při definování dějepisu se práce orientuje na současný stav vzdělávání v rámci vyučovacího předmětu s přihlédnutím k trendům výuky. Dále práce blíže specifikuje kalendárium a jeho pojetí z pohledu církevního, lidového a současného, kdy každý z pohledů zahrnuje definici vybraných dnů svátků, tradic a oslav pro potřeby *Výzkumné části*.

Podstatu kapitoly *Teoretická východiska* tvoří rešerše, která vznikla na základě literární sondy a textové analýzy. K problematice, jíž se diplomová práce zabývá, existuje velké množství literatury. Text vychází z publikací Dagmar Hudecové, Blaženy Gracové, Denisy Labischové, Aleny Vondruškové, Vratislava Čapka a Jiřího Dostála, protože se uváděnou problematikou dlouhodobě a detailně zabývají.

1 DĚJEPIS JAKO VYUČOVACÍ PŘEDMĚT

Dějepis prošel dlouhým vývojem. Nejprve tvořil jeden vyučovací předmět společně se zeměpisem jako forma občanské nauky. V případě středních škol dějepis prošel množstvím reforem a byl ovlivněn historickým děním. Až nakonec získal svoji současnou podobu.

1.1 Kurikulární dokumenty – vymezení předmětu

Kurikulum představuje souhrn dokumentů a materiálů, které vymezují cíle, obsah a podmínky vzdělávání. Jedná se tedy o instituce a nástroje, jejichž prostřednictvím je realizováno vzdělávání a způsoby hodnocení. Kurikulum zahrnuje veškeré zkušenosti a výstupní dovednosti získané žáky ve škole i mimo ni.¹

Kurikulární dokumenty existují ve dvou rovinách. Pro zajištění a poskytnutí vzdělání žáků existují teoretické kurikulární dokumenty², např. učební plány, osnovy, učebnice, didaktické texty. Pro funkční potřeby školy pak existují kurikulární dokumenty praktické, např. školní řád nebo třídní knihy.³

Běh vyučování disponuje třemi úrovněmi. První a druhý stupeň vzdělávacího programu se odehrává na státní úrovni. Nejvyšší úroveň je realizována prostřednictvím NPV (*Národního programu vzdělávání*) a odráží plánovaný obsah školní edukace. NPV obsahuje nejobecnější cíle vzdělávání a zásady vzdělávací politiky státu. Druhá úroveň je reprezentována RVP (*Rámcový vzdělávací program*), který existuje ve více podobách, protože je odlišný pro jednotlivé stupně a obory vzdělávání. Třetí, již školní, úroveň zastupuje dokument ŠVP (*Školní vzdělávací program*), jenž vychází z RVP a zároveň respektuje podmínky a cíle konkrétní školy.⁴

Pro určitý typ školy RVP zprostředkovává vymezení vyučovacího předmětu dějepis v oddíle *Člověk a společnost*, společně s občanskou výchovou. Úkolem této vzdělávací oblasti jako celku je poskytnutí znalostí a dovedností pro výchovu aktivního jedince, který je součástí moderní společnosti. Specifiky dějepisného obsahu je charakter zprostředkovaného poznání neboli nemožnost přímého pozorování a nároky

¹ Adéla KŘÍŽOVÁ, *Vliv a význam četby beletrie jako doplňujícího prostředku vyučování*, Hradec Králové, 2020, s. 8.

² *Tamtéž*, s. 8.

³ Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 38.

⁴ Pavel KOPEČEK – Pavel KRÁKORA – Gabriela CINGELOVÁ, *Didaktika a metodika výuky společenských věd a dějepisu pro začínající akademické pracovníky*, Olomouc 2015, s. 34.

na představivost žáků; efekt výchovného působení se zpravidla projeví až s odstupem času. Žák pro zvládnutí dějepisného vyučování potřebuje porozumět souvislostem mezi příčinami a důsledky v kontextu, umět synchronizovat a propojovat jednotlivé složky, musí mít časoprostorovou orientaci.⁵

1.2 Výukové cíle a obsah školního předmětu

Cíle jsou odpovědí na otázku: „Čeho chceme výukou dosáhnout?“ Jde tedy o naplnění učitelovy představy zamýšleného výsledku a tím směřování žáků.

V důsledku tříúrovňového kurikula rozlišujeme cíle rámcové, které nalezneme v kurikulu, a etapové, které mají ve svých kompetencích jednotliví učitelé. Stejně jako postupujeme jednotlivými úrovněmi kurikula, postupujeme od cílů nejobecnějších k nejkonkrétnějším.⁶

Výchovně vzdělávací cíl nakládá se třemi složkami, a to formativní, informativní, metodologickou.⁷ Úkolem informativní vrstvy cíle je seznámit s historickým vývojem lidské civilizace v uspořádaném systému. Díl označený jako formativní klade důraz na etickou stránku odkazu vytvořeného v minulosti. Podstatou metodologické složky je postupné objasňování metod práce odborníka historika.⁸ Vrcholem metodologické složky je tedy situace, kdy žák sám ve své vlastní režii pracuje např. s texty nebo mapami.⁹

Dosažení cíle se odvíjí od vhodné kombinace didaktického působení a výchovných složek, např. výchova rozumová, etická a estetická. Rozvoj historického myšlení v kombinaci s obeznámením s kategorií času a prostoru, a to v kombinaci s metodami historiků, patří mezi atributy výchovy rozumové. Etická výchova největší péči věnuje vytváření systému hodnot u jednotlivých žáků. Při studiu dějepisu jsou žáci často konfrontováni s dějinami umění, kdy pod vlivem estetické výchovy je žákům vštěpován nejen vztah k umění jako takovému, ale apel je kladen i na ochranu umění.¹⁰

Pro lepší diferenciaci učiva a kontrolu výsledků dosažených výukou byla vytvořena taxonomie výukových cílů. Nejznámější z taxonomií je Bloomova taxonomie výchovně

⁵ Jan DRAHOVZAL – Oldřich KILIÁN – Rudolf KOHOUTEK. *Didaktika odborných předmětů*, Brno 1997, s. 43–44.

⁶ Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 33.

⁷ Stanislav JULÍNEK a kol., *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Brno 2004, s. 57–89.

⁸ Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 33.

⁹ František PARKAN, *Didaktika dějepisu*, Praha 2014, s. 39.

¹⁰ *Tamtéž*, s. 39–40.

vzdělávacích cílů, jejímž autorem je americký psycholog Benjamin Bloom, který stanovil tři skupiny cílů: kognitivní, afektivní a psychomotorické.¹¹

Pojetí dějin usměrňuje plán výuky dějepisu a poskytuje nám tři možnosti výběru. Na dějiny ve vztahu ke školnímu vyučování lze pohlížet ve třech rovinách zastoupených v různé kvantitě. Koncepce může těžiště nalézat ve sféře ekonomické, liberálně demokratické nebo náboženské. První z možností nazírání se zaměřuje na vývoj velkých společností, konkrétně jejich sociální a ekonomické zázemí. V druhém případě stojí chápání dějin na občanských svobodách a lidských právech a z toho důvodu jsou stěžejními oblastmi politické dějiny. Poslední pojetí označujeme jako náboženské, protože do čela klade duchovní sféru člověka, nad vědou stojí víra a církevní dogma.¹²

1.3 Metody a učební pomůcky aplikované ve výuce

Metoda je v didaktice vymezena jako „*organizační uspořádání vnějších podmínek, za kterých se prostřednictvím adekvátních vyučovacích metod a vyučovacích prostředků realizují cíle výuky.*“¹³

Výběr metod neprobíhá nahodile. Volba podléhá skupině čtyř kritérií. Prvním kritériem je to, co přináší učitel, např. jeho osobnostní nastavení, zkušenosti, fantazie a tvořivost. Druhým rysem je to, co přináší žáci, tedy jejich schopnosti, znalosti a dovednosti. Dalšími měřítky jsou vnější podmínky, např. typ učebny a její vybavení a specifika probíraného obsahu neboli metody, formy, cíle a obsah vyučování.¹⁴

Základní metodou didaktiky dějepisu je didaktická analýza textu čili bilance mezi historickou látkou a obsahem s jeho strukturou. Analýza obsahuje pět fází. V rámci první a druhé fáze učitel provádí rozbor konkrétního tematického celku. Z tohoto rozboru pak učitel vytváří strukturu učiva a cíle vlastní výuky. Třetí, čtvrtá a pátá fáze probíhá v souvislosti s jednotlivými vyučovacími hodinami a jejich detaily.¹⁵

¹¹ Stanislav JULÍNEK a kol., *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Brno 2004, s. 26.

¹² Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 34.

¹³ *Tamtéž*, s. 57.

¹⁴ Vlastimil ŠVEC – Hana FILOVÁ – Oldřich ŠIMONÍK, *Praktikum didaktických dovedností*, Brno 1996, s. 44.

¹⁵ Pavel KOPEČEK – Pavel KRÁKORA – Gabriela CINGELOVÁ, *Didaktika a metodika výuky společenskovědních oborů a dějepisu pro začínající akademické pracovníky*, Olomouc 2015, s. 39.

Zajištění, podmínění a zefektivnění vyučování se odehrává prostřednictvím materiálních didaktických prostředků, jejichž výběr se odehrává při vytváření vyučovací jednotky učitelem.¹⁶

Nejfrekventovanější skupinou materiálních didaktických prostředků jsou učební pomůcky, které se dále dělí na dvě podskupiny: reálné předměty a vizuální/zvukové/kombinované modely skutečnosti. Druhá z podtříd se v rámci vyučovacích hodin objevuje v hojnější míře, jde např. o mapy současné, historické i dějepisné. Výrazným zásahem do prostřední učebních pomůcek představují technická média v popředí s internetem a počítači.¹⁷

Učitel má k dispozici nepřehledné množství pomůcek, např. literaturu, písemné historické prameny, didaktické hry, videoukázky, internet a vlastní materiály. Poslední z výše zmíněného ukazuje na pomůcku vytvořenou samotným učitelem pro efektivnější dosažení předem stanoveného cíle. Při tvorbě vlastního materiálu je učitel omezen pouze svou tvořivostí.¹⁸

Učební pomůcky nejsou voleny náhodně či nahodile. Jejich výběr se odvíjí od několika faktorů, kterými jsou cíle vyučování, věk, psychika, zkušenosti a vědomosti žáků, dále možnosti třídního a školního vybavení a samozřejmě zkušenosti a schopnosti vyučujícího pedagoga.¹⁹

1.4 Současné trendy

Výuka znamená kooperaci činnosti žáků a učitele. V uvedené součinnosti je úkolem učitele určit cíle a celkovou strategii vyučovaného předmětu. Vybírá vhodný obsah k daným tématům a pod svým vlivem volí takové metody, aby bylo cílů dosaženo. V reakci na práci učitele pak žák přizpůsobuje učení a výkon historickému vědeckému a novému poznání, respektuje pluralitu názorů a postojů, účelně argumentuje a historické poznání užívá k poznání.²⁰

¹⁶ Josef MAŇÁK, *Nárys didaktiky*, Brno 1995, s. 50, in: Adéla KŘÍŽOVÁ, *Vliv a význam četby beletrie jako doplňujícího prostředku vyučování*, Hradec Králové 2020, s. 6.

¹⁷ Jan PRŮCHA, *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, Praha 2009, s. 107, in: Adéla KŘÍŽOVÁ, *Vliv a význam četby beletrie jako doplňujícího prostředku vyučování*, Hradec Králové 2020, s. 6.

¹⁸ Josef MAŇÁK, *Nárys didaktiky*, Brno 2003, s. 55.

¹⁹ Jarmila SKALKOVÁ, *Obecná didaktika*, Praha 1999, s. 233, in: Adéla KŘÍŽOVÁ, *Vliv a význam četby beletrie jako doplňujícího prostředku vyučování*, Hradec Králové 2020, s. 7.

²⁰ Robert ČAPEK, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*, Praha 2015, s. 55.

Naplnění výukových cílů a klíčových kompetencí není jednoduchým úkol, tudíž je nutné a potřebné aplikovat vhodné metody. Hudecová hovoří o objevném čtení, vyučování zaměřeném na komunikaci nebo vědu, autentické čtení a multiperspektivní přístup. Objevné učení chce motivovat žáky pro další jednání, a tak se snaží u nich vzbudit zvědavost a zájem. V případě vyučování zaměřeném na komunikaci nebo vědu dochází k vymezení pravidla komunikace v rámci vyučovacího procesu a zároveň snaze maximálně přiblížit vědní disciplínu a vyučovací předmět. Autentické čtení se vrací ke Komenskému, protože žáci získávají nové informace z vlastní zkušenosti a prožitku. Multiperspektivita upevňuje pluralitu názorů.²¹

Současná vzdělávací politika tak vychází ze zásady přirozenosti od Jana Ámose Komenského, která hovoří o postupu od známého k neznámému a od snadného k těžšímu, kde je stěžejní životní zkušenost žáka.²² Vstříc výše uvedené zásadě vychází klíčové kompetence pedagogických dokumentů. Kompetence k učení znamená, že učitel vede žáky k tomu, aby poznávali své vlastní schopnosti a využívali je. Kompetence k řešení problémů vyjadřuje, že učitel vede žáky k tomu, aby hledali vlastní řešení a porovnali je s realitou. Kompetence komunikativní značí, že učitel vede žáky k tomu, aby využili dostatečného prostoru pro vyjadřování, který jim byl učitelem poskytnut. Kompetence sociální a personální vede žáky k tomu, aby objektivně hodnotili sami sebe i ostatní. Kompetence občanská nabádá žáky k tomu, aby byli tolerantními v chápání kulturních, sociálních a národních rozdílů. Kompetence k podnikavosti směřuje žáka k cílevědomému a zodpovědnému jednání a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti rozhodnutí o dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření.²³

Podkladová studie z roku 2019 soustředící se na revizi RVP, vzdělávací oblast *Člověk a společnost*, vyučovací předmět Dějepis, charakterizuje osm hlavních tendencí, jimiž se současná výuka ubírá: historické myšlení (kompetence, gramotnost), multiperspektivní hledisko, projekty, tzv. orální historie, „malé dějiny“ (dějiny každodennosti), metoda pojetí historie jako příběhu, metoda práce s přímými historickými dokumenty (obrazy, fotografie, filmy, písemné archivní materiály, moderní trendy komunikace (hlavně internet)).²⁴

²¹ Dagmar HUDECOVÁ, *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*, Úvaly 2007, s. 13–19.

²² Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 29.

²³ MŠMT, RVP SOV

²⁴ Josef HERINK, *Podkladová studie: Dějepis*, Praha 2019, s. 3–5.

1.4.1 Badatelsky orientovaná výuka

V současnosti výrazně akceptovanou metodou několika posledních let je *badatelsky orientovaná výuka*, u níž práce žáků, jejich otázky k dobovému prameni předloženému učitelem, hraje hlavní roli. Při badatelsky orientované výuce učitel působí jako průvodce.²⁵

Bádání může přijít z roviny praktické nebo teoretické. V případě hlediska praktického badatel vidí cíl, ale neví, jestli k němu vede jakákoliv cesta. Naopak je tomu u záležitosti teoretického hlediska – badatel vidí cestu, ale nemá důkazy o existenci cíle.²⁶

Pro zjednodušení napodobování vědecké práce vymezila Votápková čtyři kroky badatelského postupu: co chci řešit, přicházím s domněnkou, zjišťuji, zda mám pravdu, či nikoliv, formuluji závěry a vyhodnocuji.²⁷ Samotné bádání pak Dostál rozlišuje ve čtyřech různých podobách, a to na bádání potvrzující, strukturované, nasměrované a otevřené. Potvrzující bádání pracuje na bázi ověřování vlastní praxí, neboť žáci od učitele obdrží otázku, postup i výsledky. Při užití strukturovaného bádání žáci vysvětlují jev v odpovědi na otázku položenou učitelem a mohou využít možného postupu jím nabídnutého. Nasměrované bádání po žácích požaduje další úroveň samostatnosti, protože žáci při hledání odpovědi na otázku od učitele reagují vytvořením vlastního postupu a jeho realizací. Nejvyšší míra nezávislosti probíhá u bádání otevřeného, poněvadž žáci přichází s otázkou i s výzkumem a jeho realizací.²⁸

1.4.2 Projekt Dějepis+

O změnu v poměrech dějepisného vyučování, a tím i naplnění cílů *Strategie vzdělávací politiky ČR 2030+*, se pokusil projekt *Dějepis+* realizovaný na základních i středních školách v letech 2021 až 2023. *D+* se soustředil na inovativní výuku dějin 20. století. V rámci výzkumu byly ověřovanými oblastmi praktická výuka (ukončení pouhého pasivního přebírání faktů a jeho nahrazení budováním vlastního názoru o vědomostech o minulosti), podpora škol v proměně metod (prostřednictvím profesních

²⁵ Jiří DOSTÁL, *Badatelsky orientovaná výuka*, Olomouc 2015, s. 21.

²⁶ Pavel PECH – Lenka ČINČUROVÁ – Martin GÜNZEL a kol., *Badatelsky orientovaná výuka matematiky a informatiky s podporou technologií*, České Budějovice 2015, s. 17.

²⁷ Dana VOTÁPKOVÁ – Radka VAŠÍČKOVÁ a kol., *Průvodce pro učitele badatelsky orientovaným vyučováním*, Praha 2013, s. 30, [online]. Dostupné na: https://ucimesevenku.cz/wp-content/uploads/2019/11/01_Pruvodce_pro_ucitele-2.pdf [cit. 13.2.2024].

²⁸ Jiří DOSTÁL, *Badatelsky orientovaná výuka*, Olomouc 2015, s. 36.

skupin, kde dochází ke sdílení a podpoře mezi učiteli) a vytváření učících komunit (učitelé a lokální koordinátoři).²⁹

Dějepis+ vycházel z otázky o nutnosti vyučování dějepisu na školách a přiznává obecně vymezené cíle předmětu. V posledních dvou desítkách let se v zahraničí rozvíjel přístup k výuce dějepisu označovaný jako historická gramotnost. A právě *D+* byl historickou gramotností přizpůsobenou českým poměrům. Podstatou projektu byla práce žáků s historickými prameny – hledání odpovědi na otázku a učit se přemýšlet jako historik. Učitel se během výuky snažil naplnit předpoklad o aktivním poznání a vyhnout se pouhému poznání historických faktů. Hlavní oblasti rozvoje označil projekt jako badatelskou činnost a historické myšlení. Při badatelské činnosti je žákům představována práce se zdroji, tedy historickými prameny, kdy žáci zkoumají povahu zdroje, popisují zdroj či zdroje, zohledňují dobové souvislosti, vysvětlují význam, porovnávají a třídí zdroje, sestavují podloženou odpověď, vyhledávají zdroje, tvoří, formulují a ověřují hypotézu. V procesu badatelské činnosti jsou žákovi pokládány otázky, z nichž vyplývá historické myšlení, které pomáhá při vytváření a pochopení vztahů jednotlivců nebo společnosti k minulosti, konkrétně jde o příčiny a důsledky historických jevů, nahlížení na historii z dobové perspektivy aktérů a trvání, přetrvávání a změny dějů.³⁰

²⁹ Martina ONDROUCHOVÁ a kol., *Dějepis+*, dostupné online (<https://www.npi.cz/projekty/4588-dejepis-plus>), [26. 2. 2024].

³⁰ Autor NEZNÁMÝ, *Teorie projektu D+*, s. 1–4.

2 KALENDÁRIUM

Nejstarší dělení roku vycházelo z astronomického pozorování Slunce a Měsíce, z nichž vznikaly solární a lunární cykly tvořící základ pro počítání času.³¹ Cykly představovaly rozpůlení roku na část teplou a studenou. Hranici mezi obdobími tvořilo přibližné datum rovnodennosti. Pozdější členění již vycházelo ze čtyř ročních období. Tato segmentace nemusela zcela odpovídat astronomickým datům. Analogicky k nim byl počátek jara stanoven datem Velikonoc nebo Zvěstování Panny Marie, začátek léta odpovídal svátku sv. Jana Křtitele, podzim byl spojován se svátkem sv. Michala a zima začínala vánočními svátky.³²

Počátky kalendářního záznamu nalézáme již v antice, protože každá starověká civilizace měla k dispozici svůj kalendář. Tyto kalendáře byly velmi rozdílné v celkovém počtu měsíců a jejich momentem zahájení.³³

Nejznámějším typem kalendáře je juliánský a gregoriánský, které se prolínaly a ovlivňovaly s kalendářem církevním až do dnešní podoby.

Juliánské kalendárium vznikl upravením starověkého římského přidáním dvou měsíců ke stávajícím deseti.³⁴ Autorem této reformy je Sosigenes z Alexandrie, jenž vycházel ze starých kalendářů z dob faraonů.³⁵ Ani přidáním měsíců ale nedošlo k vyrovnaní astronomického roku, náboženské svátky se odehrávaly ve špatných termínech.³⁶

V roce 1582 pak papež Řehoř XIII. prostřednictvím buly *Inter gravissimas*, v českém překladu název odpovídá úvodním latinským slovům, tedy *Mezi nejzávažnější*, zavedl gregoriánský kalendář. Bratři Liliové kalendárium vypracovali a papežem bylo zavedeno z důvodu zpoždění juliánského kalendáře o deset dnů.³⁷ I přesto však modernější gregoriánský kalendář není bez chyby. Vada je to poměrně zanedbatelná, protože po každých třech tisících šesti set letech je napřed o jeden celý den.³⁸

Přizpůsobením juliánského kalendáře pro své potřeby vzniklo kalendárium pro rok života církevního – vybrané dny byly jmenovány svátky stálými či pohyblivými, týden měl

³¹ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 17.

³² Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997, s. 23–24.

³³ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 17.

³⁴ *Tamtéž*, s. 17–18.

³⁵ Adolf ADAM a kol., *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998, s. 273.

³⁶ Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997, s. 19.

³⁷ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 18.

³⁸ Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997, s. 104.

sedm dní.³⁹ Církevní kalendář stojí na dvou pilířích. Prvním pilířem je evangelium, takzvaný temporál, obsahující svátky odkazující k postavě Ježíše Krista. Těmito svátky jsou advent, Vánoce, období půstu a Velikonoce. Druhý pilíř, římské martyrologium neboli seznam svátků jednotlivých mučedníků v pořadí církevního roku, přináší souhrn svátků nejvýznamnějších světců (např. Panna Marie nebo Jan Křtitel) a lokálních světců. V České republice je to např. sv. Anežka, sv. Vojtěch nebo Konstantin s Metodějem.⁴⁰

2.1 Církevní a lidový rok

Pieper definuje oslavu jednotlivých svátků následovně: „... *svoje vždycky a každodenně uskutečňované přitakání světu prožíváme při nějaké zvláštní příležitosti nevšedním způsobem.*“⁴¹ V realitě je nemožné oddělit církevní rituály od lidových zvyklostí. Důvodem nemožné izolovanosti je existence rituálů jakožto ideální normy a oficiálních i neoficiálních obyčejů reality lidí.⁴² Liturgický rok je imanentně dynamický, což lze vysvětlit jako stoupající závit šroubu, který se po každém svém otočení posune nad výchozí bod. Struktura samotného roku je pak velmi často připodobňována ke stavbě katedrály – velikonoční okruh představuje hlavní loď, atrium je reprezentováno vánočním okruhem a sanktorál je pak obvodovým věncem kaplí.⁴³

Podle Vondruškové rok víry rozlišuje dny zbožné, dny občůzek a koledování, dny hodování a zábavy a dny magické. Pro zbožné dny je charakteristická účast kněze, který je organizuje – v kostele i mimo něj. Běžně zbožný den začínal bohoslužbou v kostele, po níž probíhaly neoficiální rituály. Navíc lidé po celý den dodržovali dané modely chování, např. půst. Dny občůzek a koledování měly především sociální význam, neboť stmelovaly obyvatele a podporovaly dobré vzájemné vztahy. Dny hodování a zábavy byly odměnou za tvrdou práci. Dny magické zdůrazňovaly spojitost mezi lidským společenstvím a přírodními cykly v podobě obradů oslavujících rovnodennost či slunovrat.⁴⁴

2.1.1 Svátky církevního roku

Kapitola pojednává o dvou hlavních svátcích církevního roku. První je připomínkou narození Ježíše Krista navazující na pohanské oslavy zimního slunovratu a druhým je oslava zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Vánoční svátky jako nepohyblivé svátky jsou spjaty s dny od

³⁹ Tamtéž, s. 32-33.

⁴⁰ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 18.

⁴¹ Josef PIEPER, *Zustimmung zur Welt: Eine Theorie des Festes*, Mnichov 1963, s. 52.

⁴² Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 10.

⁴³ Adolf ADAM a kol., *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998, s. 38.

⁴⁴ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 11-15.

24. do 26. prosince. Naopak Velikonoce, jejichž součástí je Popeleční středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Květná neděle a Velikonoční pondělí, jsou svátky pohyblivými.

Velikonoce patří mezi pohyblivé christologické svátky, což jsou svátky mapující život, ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Pohyblivé svátky mají přednost před stálými a reprezentují nejdůležitější bod křesťanské víry ke spasení. Velikonoční svátky jsou provázeny obdobím půstu, pašijovým týdnem a oslavou vzkříšení.⁴⁵ Prvním dnem předcházejícím vlastním Velikonocím je *Škaredá středa*, během níž pravděpodobně Jidáš zradil Krista. Dalším dnem je *Zelený čtvrtek* jako počátek tzv. velikonočního třídění, tedy období hlavních událostí.⁴⁶ *Velký pátek* provází velké množství lidových pověr a zákazů, např. brzy ráno se lidé koupali v potocích pro zdraví, dochází k otevírání země s poklady, zakázáno bylo hýbat se zemí, prát prádlo či něco půjčovat. Na *Bílou sobotu* započaly slavnosti Vzkříšení a na *Boží hod velikonoční* došlo ke zmrtvýchvstání.⁴⁷ Symboly Velikonoc jsou pomlázka, pašijové hry a kraslice. Pomlázku a kraslice spojujeme s *Velikonočním* či *Červeným pondělím*, kterému již nenáleží církevní oslavy, ale jde o lidovou tradici koledování pro zachování zdraví.⁴⁸

Advent, z latinského *adventus* neboli příchod, představuje počátek církevního roku, kdy je očekáváno narození Krista.⁴⁹ Přípravné období Vánoc začíná v rozmezí od 27. listopadu do 3. prosince.⁵⁰ Počátek se odvíjí od požadavku, aby poslední adventní neděle vyšla před 25. prosincem. Po čtyřech adventních nedělích označovaných jako železná, bronzová, stříbrná a zlatá⁵¹, advent a adventní půst⁵² končí při západu slunce na Štědrý den.⁵³

Vánoce jsou oslavou Spasitele a zároveň starým mýtem uctívajícím zimní slunovrat, proto jsou provázeny křesťanskými legendami a obřady i počátkem nového období od znovuzrození Slunce.⁵⁴

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 97.

⁴⁶ Jiřina LANGHAMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 26.

⁴⁷ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 127–135.

⁴⁸ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 122–124.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 19–20.

⁵⁰ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 349.

⁵¹ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 20.

⁵² Jiřina LANGHAMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 96.

⁵³ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 349.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 395 – 397.

Vánoční svátky vychází z legendy, která vypráví o Josefovi a těhotné Marii. Nastávající rodiče odešli z Nazaretu do Betléma, kde nenašli ubytování a uchýlili se do chléva. Marie porodila a novorozenec byl uložen do jesliček. První, kdo dítě navštívil, byli pastýři, po nich přišli mudrcové navigovaní hvězdou. Kvůli strachu z krále Heroda rodina uprchla do Egypta a teprve po Herodově smrti se vrátili do Nazaretu.⁵⁵

Hlavními svátky Vánoc jsou tři po sobě jdoucí prosincové dny – 24., 25. a 26. prosince. Štědrý den fakticky předchází narození Mesiáše, ale je hlavním svátkem. Upomíná na biblické rodiče Adama a Evu. Celý svátek začínající až večer je provázen lidovými zvyky a tradicemi.⁵⁶ Nejznámějším symbolem Vánoc je stromek, který se objevuje od 16. století v rámci cechovních oslav v protestantském Německu.⁵⁷ Druhým znakem je betlém s až tisíci díly.⁵⁸ Po Štědrém dni přichází Boží hod vánoční jako den Narození Páně,⁵⁹ jenž je tichým svátkem rodinného charakteru.⁶⁰ Třetím vánočním dnem je svátek sv. Štěpána, který lidé věnovali návštěvám a zábavě.⁶¹

2.1.2 Svátky lidového roku

Lidové zvyklosti se formovaly pod vlivem liturgického roku. Lidé si jednotlivé slavnosti přizpůsobili pro prostředí mimo kostel, aby se bavili a odpočinuli si.

Nový rok spadá do vánočního cyklu, ale již není součástí církevních ani lidových oslav. Naopak náleží mezi samostatné svátky pro konec a počátek roku.⁶² S příchodem nového roku a jeho svátku se pojí zákazy, např. nesmí se věšet prádlo, a zvyklosti, např. jezení vepřového masa kvůli plodnosti.⁶³

Šestý lednový den je v kostelech svěcena voda, křída, kadidlo, svatý olej a zlato symbolizující dary, které Tři králové přinesli novorozenci.⁶⁴ Den oslavující Kašpara, Melichara a Baltazara zakončuje vánoční okruh a v církevním světě je označován jako slavnost Zjevení Páně. Nápis „*K + M + B*“ z hlediska církevního představuje zkratku latinského nápisu „*Christus mansionem benedicat*“ neboli „*Kriste, požehnej tomuto*

⁵⁵ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 38.

⁵⁶ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 398–400.

⁵⁷ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 43.

⁵⁸ Jiřina LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 107.

⁵⁹ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 61.

⁶⁰ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 445.

⁶¹ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 61.

⁶² Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 64.

⁶³ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 473.

⁶⁴ Jiřina LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 116.

obydlí“. Z hlediska lidového lidé vykládají nápis nade dveřmi jako jednotlivá počáteční písmena jmen králů.⁶⁵

Hromnice čili Uvedení Páně do chrámu má kořeny v původní židovské tradici, kdy Josef s Marií čtyřicet dní po porodu v jeruzalémském chrámu zasvětili dítě Bohu a stařec Simeon v novorozenci poznal Mesiáše.⁶⁶ Datum 2. února není nahodilé, ale odpovídá středu mezi zimním slunovratem a jarní rovnodenností.⁶⁷ Lidové označení *Hromnice* se odvíjí od vysvěcených svící užívaných na ochranu proti hromu. Název se rozšířil na pojmenování celého dne i křesťanské slavnosti.⁶⁸

V případě svátku sv. Valentina lidové tradice došlo k prolnutí několika osob. Vlastní svátek se vztahuje ke knězi a mučedníkovi sv. Valentinovi Římskému, patronovi mladých lidí a jejich lásky. Lidé za totožného Valentina považovali i Valentina, biskupa pasovského a récijského, který ochraňoval lid před dobytčím morem, padoucníci a křečím. Moderní podoba svátku zamilovaných s příznačným symbolem srdce a dárky v podobě květin s čokoládami se v České republice ujal až po roce 1990.⁶⁹

Masopust, jehož název je odvozen od sousloví „sbohem maso“, sice nenáleží mezi svátky církevní, ale řídí se termínem *Velikonoc*. V širokém smyslu slova je masopust označením pro dobu od svátku *Tří králů* (6. leden) do počátku předvelikonočního půstu, tedy *Popeleční středy*. Nejznámější zvyklostí spojenou s masopustním veselím jsou průvody masek doprovázené kapelou. Anonymita masek totiž lidem umožňovala nezávaznou zábavu. Typickým masopustním pokrmem jsou jitrnice, jelita, koblihy a samozřejmě alkohol.⁷⁰ Veselí spojené s bohatou tabulí z masopustního období představuje most mezi obdobím proběhlého vánočního půstu a nadcházejícího půstu velikonočního.⁷¹ Z církevního hlediska můžeme též hovořit o prvním liturgickém mezidobí. Doba masopustu je ukončena jeho symbolickým pochováním, jež značí začátek nového hospodářského a životního běhu. Pochování má různé podoby od shoení maškary do jámy po divadelní pohřeb.⁷²

⁶⁵ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s.474–475.

⁶⁶ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 70.

⁶⁷ Jiřina LANGHAMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 10.

⁶⁸ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 16.

⁶⁹ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 31.

⁷⁰ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 76–96.

⁷¹ Jiřina LANGHAMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 118.

⁷² Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 15, s. 71.

Původně svátek sv. Filipa a sv. Jakuba připadal na 1. květen, ale církev jej přesunula na 3. květen. Přeložení nijak neovlivnilo lidovou tradici, která se vztahuje k noci z 30. dubna na 1. května a je označovaná jako filipojakubská. Charakteristickým prvkem oslav je pálení ohňů nazývané jako pálení čarodějnic, protože právě o poslední dubnové noci jsou čarodějnice nejaktivnější.⁷³ Mezi jejich činnosti patřilo ničení úrody a ohrožování dobytka hospodářů, proto lidé zapalovali ohně a vykonávali magické úkony na ochranu před zlem, které čarodějnice šířily.⁷⁴

Následující den po filipojakubské noci lidová tradice hovoří o svátku stavění máje, což je ryze mužská záležitost – jedná se o vybírání vhodného stromu, převoz stromu do obce, úpravu stromu a postavení máje.⁷⁵ V minulosti máje stavěli svobodní muži, např. vesnické chasy, tovaryši, rekruti nebo posádky. První doloženou máji nalezneme již v roce 1224, kdy farář Johanes porazil strom, okolo něž lidé tancovali. Za tento zločin proti starým tradicím lidé faráře zranili a rychtář mu jako trest uložil opětovné vysazení stromu.⁷⁶ Samotná podoba stavěné máje se regionálně lišila, podstatou bylo vybrat co nejvyšší strom a jeho kmen oloupat od kůry či do ní vyřezat spirály. Na vršek máje se pak umísťuje ozdoba v podobě chvojí a barevných pentlí. Nazdobené kmeny se často stávaly předmětem krádeží či vandalismu mladíků z okolních vesnic.⁷⁷

V případě svátku lidové označení zastínilo církevní, protože oficiální názvem svátku *Dušiček* je *svátek Všechny svatých*. První listopadový den si připomínáme společně s dnem následujícím, neboť na 2. listopad připadá svátek *Vzpomínka na všechny věrné zemřelé*. Tato dvojice svátků byla prvotně oslavována v květnu, ale z důvodu vytěsnění začátku keltského roku a nevelkého květnového bohatství je v 9. století papež Řehoř IV. přesunul právě na listopad.⁷⁸ O *Dušičkách* zemřelí vycházejí z očištky, aby si odpočinuli od útrap, a vracejí se domů, kde jim jejich příbuzní mohou ulevit od jejich trápení lampou naplněnou máslem na potření ran. Při ranním zvonění se duše vracejí zpět do očištky.⁷⁹ V současnosti proti sobě

⁷³ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 132.

⁷⁴ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 185–189.

⁷⁵ Jiřina LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 46.

⁷⁶ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 191–192.

⁷⁷ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 134–135.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 172.

⁷⁹ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 332.

stojí hlučné halloweenské zábavy plné masek a sladkostí a tichý křesťanský svátek zesnulých.⁸⁰

Sv. Martin byl římským vojákem šířícím křesťanství, a proto odešel z armády a stal se biskupem. Legenda pojící se ke svátku patrona jezdeckta, pastýřů, vinařů a žebráků hovoří o zimním večeru, kdy se Martin vracel do tábora a potkal žebráka v otrhaných šatech. Martin neváhal a rozpůlil svůj plášť a polovinu daroval žebrákovi. Té noci se mu ve snu zjevil Ježíš Kristus oblečený právě v polovině Martinova pláště. Toto zjevení bylo důvodem Martinova odchodu z armády.⁸¹ Svátek sv. Martina má však i pragmatictější charakter, neboť představuje významný mezník v hospodářské a společenské sféře – 11. listopadu totiž docházelo k vyplácení obecních zaměstnanců a čeledí, byly uzavírány smlouvy na další rok a šlo o první koledu vítající zimu.⁸² Stopy martinské pohostinnosti spatřujeme v pochutinách spojených právě s tímto svátkem – martinské huse, pečivu, tzv. martinských podkovách a svatomartinském víně.⁸³

Nejvýznamnější adventní svátek je spojován se skupinou, jež je tvořena třemi postavami – Mikulášem, andělem a čertem. Tato podoba s odměnou za odříkanou básničku se ale objevuje až v průběhu 20. století.⁸⁴ Mikuláš jako reálná postava biskupa a ochránce ministrantů, dětí, panen, právníků, obchodníků apod. vystupuje jako dárce a přítel dětí, což dokládají dvě legendy. První legenda vypráví o jeho daru věna třem chudým dívkám. Druhá legenda hovoří o vzkříšení dvou mladých kleriků.⁸⁵ Jako skutečná postava se Mikuláš objevuje v biskupském úboru. Ve srovnání s Mikulášem jsou anděl a čert jako nadpřirozené postavy zobrazovány svobodněji a podoba kostýmů se odvíjí od fantazie jejich autorů. Společnými rysy všech podob anděla je bílé roucho a křídla, pro čerta jsou typické barvy pekla – černá a červená.⁸⁶

2.2 Současný kalendář

V současné době kalendář slouží jako záznam mnoha významných a důležitých událostí během jednoho kalendářního roku, od ledna do prosince. Kalendář obsahuje výčet

⁸⁰ Jiřina LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 92.

⁸¹ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 339.

⁸² Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 179.

⁸³ Jiřina LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 89.

⁸⁴ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015, s. 28.

⁸⁵ Eva VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015, s. 361–362.

⁸⁶ Jiřina LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008, s. 100.

a zápis státních svátků, ostatních svátků, významných dnů, různých mezinárodních dnů a jmenin.

Státní svátky, ostatní svátky a významné dny v České republice vymezuje a vyjmenovává zákon č. 245/ 2 000 Sb.⁸⁷

2.2.1 Státní svátky

Výše zmíněný zákon vymezuje sedm státních svátků fungujících jako připomínka historických událostí stěžejních pro vznik a formování České republiky. Na území naší republiky byl státním svátkem vyhlášen:

1. leden – *Den obnovy samostatného českého státu*,

8. květen – *Den vítězství*

5. červenec – *Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje*,

6. červenec – *Den upálení mistra Jana Husa*,

28. září – *Den české státnosti*,

28. říjen – *Den vzniku samostatného československého státu*

17. listopad – *Den boje za svobodu a demokracii a Mezinárodní den studentstva*.⁸⁸

Na 1. leden připadají hned dvě události hodné oslavy. Z pohledu kalendária je 1. leden prvním dnem nového kalendářního roku. Z hlediska státních svátků hovoříme o vzpomínce na události roku 1993, kdy došlo k rozdělení České federativní republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku. Odloučení soustátí bylo potvrzeno usnesením Federálního shromáždění ke dni 1. ledna 1993.⁸⁹

Den vítězství představuje vzpomínku na konec události, která krvavým způsobem zasáhla do dějin českých i evropských, druhé světové války. Faktické ukončení druhé světové války se váže k momentu kapitulace německých vojsk datované právě na 8. květen.

⁸⁷ Zákon č. 245/2000 Sb. Zákon o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010–2024 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-245>.

⁸⁸ Zákon č. 245/2000 Sb., Zákon o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010–2024 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-245>.

⁸⁹ Autor NEZNÁMÝ, *1. leden – Den obnovy samostatného českého státu*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x1_leden_den_obnovy_samostatneho_ceskeho.html), [citováno k 26. 2. 2024].

V minulosti, kdy se svátek jmenoval *Den osvobození* / *Den osvobození od fašismu* se oslavy konaly až o den později, tedy 9. května (dodnes v zemích bývalého Sovětského svazu).⁹⁰

První z dvojice svátků z počátku letních prázdnin je 5. červenec *Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje*. Bratři na Velkou Moravu přišli v roce 863 na pozvání knížete Rostislava, který se chtěl vymanit z područí Franské říše. Mimo křesťanství Konstantin s Metodějem začali s budováním vzdělanosti na našem území, což dokládá hlaholice a písemné památky jako Proglas či Zákon sudnyj ljudem.⁹¹

Druhou připomínkou významné osobnosti, kterou slavíme den po svátku věrozvěstů, je upálení mistra Jana Husa na kostnickém koncilu v roce 1415. Hus byl obviněn z kacířství, protože neodvolal svoje učení o nápravě církve. Místo uklidnění situace ale došlo k husitské revoluci. V roce 1999 papež Jan Pavel II. dokonce mistra Jana Husa prohlásil za reformátora církve, v Husově době totiž církev prožívala velký úpadek. Hus nebyl činný pouze v náboženské sféře, velmi výrazně se prosadil v rámci vývoje českého jazyka, kde zavedl diakritický pravopis – složité spřežky nahradil jednoduchými literami.⁹²

Den české státnosti je připomenutím našeho patrona a jeho vraždy v 10. století. Svatý Václav se stal symbolem české státnosti a jedním z nejvýraznějších světců České republiky. Z pozice knížete se Václav zasloužil o založení chrámu sv. Víta, pěstování vinné révy na našem území a zakládání kostelů. Co tedy vedlo k Václavově vraždě? Důvodem byla zahraniční politika, se kterou jeho bratr Boleslav zásadně nesouhlasil. I přes rodinná dramata a tragédii byl již krátce po své smrti Václav vnímán jako ochránce národa, proto existuje velké množství památek k jeho počtě a vzpomínce, např. Václavské náměstí v Praze, socha sv. Václava na Václavském náměstí, Karlově mostě nebo Vyšehradě.⁹³

⁹⁰ Autor NEZNÁMÝ, 8. květen – *Den vítězství*, dostupné online

(https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x8_kveten_den_vitezstvi.html), [citováno k 26. 2. 2024].

⁹¹ Autor NEZNÁMÝ, 5. červenec – *Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje*, dostupné online

(https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x5_7_den_slovanskyh_ver_ozvestu_cyrila_a.html), [citováno k 26. 2. 2024].

⁹² Autor NEZNÁMÝ, 6. červenec – *Den upálení mistra Jana Husa*, dostupné online

(https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x6_cervence_den_upaleni_mistra_jana_husa.html), [citováno k 26. 2. 2024].

⁹³ Autor NEZNÁMÝ, 28. září – *Den české státnosti*, dostupné online

(https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x28_zari_den_ceske_statnosti.html), [citováno k 26. 2. 2024].

S datem 28. října 1918 je spojována připomínka vzniku samostatného Československa. Základy suverénního státu skládajícího se z Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi nalezneme po rozpadu mnohonárodnostní monarchie Rakouska-Uherska po první světové válce.⁹⁴

Sedmnáctý listopadový den upomíná ke dvěma významným událostem moderních dějin. *Den boje za svobodu a demokracii* se odvolává k uzavření vysokých škol a popravám studentských představitelů z roku 1939. *Mezinárodní den studentstva* souvisí s událostmi roku 1989, kdy protesty na pražské Národní třídě odstartovaly sametovou revoluci.⁹⁵

2.2.2 Ostatní svátky

Mimo státní svátky vymezuje zákon č. 245/ 2 000 Sb. ostatní svátky. Ostatní svátky primárně nespojujeme výlučně s našimi poměry, protože svoje kořeny mají v křesťanské tradici (viz kapitola *Církevní a lidový rok*). Spojnicí mezi svátky státními a ostatními je jejich společná charakteristika jakožto dny pracovního klidu. Počet ostatních a státních svátků je vyrovnán svým počtem. Do skupiny ostatních svátků patří sedm dní kalendářního roku.⁹⁶

1. leden – *Nový rok*;

Velký pátek a Velikonoční pondělí (pohyblivé svátky, Velký pátek je od roku 2016 státním svátkem, ale pro lepší přehlednost je ponechán mezi ostatními svátky);

1. květen – *Svátek práce*;

24. prosinec – *Štědrý den*;

25. prosinec – *1. svátek vánoční*,

26. prosinec – *2. svátek vánoční*.⁹⁷

2.2.3 Významné dny

Výraznými a důležitými dny v České republice jsou významné dny, které na rozdíl od předchozích dvou skupin (státní a ostatní svátky) sice nejsou dny pracovního klidu,

⁹⁴Autor NEZNÁMÝ, *28. října – Den vzniku samostatného československého státu*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/den_vzniku_samostatneho_ceskoslovenskeho_1.html), [citováno k 26. 2. 2024].

⁹⁵Autor NEZNÁMÝ, *17. listopadu – Den boje za svobodu a demokracii*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x17_listopad_den_boje_za_svobodu_a.html), [citováno k 26. 2. 2024].

⁹⁶ Zákon č. 245/2000 Sb., Zákon o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010–2024 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-245>.

⁹⁷ *Tamtéž*.

ale přesto stojí za povšimnutí pro jejich spojitost s historickými událostmi a význačnými osobnostmi. Seznam významných dnů České republiky obsahuje celkem sedmnáct položek:

16. leden – *Den památky Jana Palacha*,
27. leden – *Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti*,
8. březen – *Mezinárodní den žen*,
9. březen – *Den památky obětí vyhlazení terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Březince*,
12. březen – *Den přístupu České republiky k Severoatlantické smlouvě (NATO)*,
28. březen – *Den narození Jana Ámose Komenského*,
7. duben – *Den vzdělanosti*,
5. květen – *Květnové povstání českého lidu*,
15. květen – *Den rodin*,
27. květen – *Den národního vzdoru*,
10. červen – *Den památky obětí vyhlazení obce Lidice*,
18. červen – *Den hrdinů druhého odboje*,
25. červen – *Den odchodu okupačních vojsk*,
27. červen – *Den památky obětí komunistického režimu*,
21. srpen – *Den památky obětí invaze a následné okupace vojsky Varšavské smlouvy*,
8. říjen – *Památný den sokolstva*
11. listopad – *Den válečných veteránů*.⁹⁸

Výročí protestního upálení Jana Palacha proti trvající okupaci Československa sovětskou Rudou armádou připadá na 16. ledna. Tento akt měl hájit ideály svobody a demokracie.⁹⁹

⁹⁸ Zákon č. 245/2000 Sb. Zákon o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010-2024 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-245>.

⁹⁹ Autor NEZNÁMÝ, *16. leden – Den památky Jana Palacha*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/moscow/cz/kultura_a_skolstvi/den_pamatky_jana_palacha.html), citováno k [citováno k 26. 2. 2024].

Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti je nejen významným dnem na území České republiky, ale i v rámci celého světa – 27. leden je dnem mezinárodním.¹⁰⁰

MDŽ je dalším mezinárodně uznávaným svátkem připomínající stávky newyorských švadlen z roku 1908. Svátek vyhlášený Organizací spojených národů připomíná solidaritu žen a význam jejich boje za rovnoprávnost.

Další ze skupiny svátků odkazujících se na moderní dějiny a druhou světovou válku. Svátek byl vyhlášen v roce 2007, protože životy ztracené v terezínském rodinném táboře by neměly být zapomenuty.

Klíčovým bodem zahraniční politiky České republiky po rozpadu Varšavské smlouvy bylo stát se součástí jiné bezpečnostní struktury, a tak společně s Polskem a Maďarskem 12. března 1999 vstoupila ČR do NATO.¹⁰¹

Den narození Jana Ámose Komenského častěji označovaný jako *Den učitelů* v reakci na Komenského pedagogickou kariéru, která ovlivnila nejen český národ.

S datem 7. dubna je spojeno založení Karlovy univerzity, jež po celá staletí představovala vlajkovou loď ve vzdělávání u nás, a proto je pochopitelné, že *Den vzdělanosti* připadá právě na den jejího založení.

K povstání českého lidu proti německým okupantům v průběhu druhé světové války došlo ve městech i vesnicích na našem území. Na některých místech se povstání setkal s tvrdou protiofenzivou, kdy okupanti dokonce vraždili české obyvatelstvo, proto je vhodné tyto oběti uctít vzpomínkou, a to právě na den, kdy povstání proběhlo.¹⁰²

Důležitost rodiny jako základního prostředí každoročně 15. května od roku 1993 po rozhodnutí Valného shromáždění OSN zdůrazňuje *Mezinárodní den rodin*.¹⁰³

¹⁰⁰ TK, *Mezinárodní den obětí holocaustu*, dostupné online (<https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2006/leden-2/mezinarodni-den-obeti-holocaustu/>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰¹ Autor NEZNÁMÝ, *Česká republika a NATO*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/nato/priority_cr_v_nato.html), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰² Jan SEDMIDUBSKÝ, *Rok 1945: Květnové povstání v Praze a dalších 36 městech*, dostupné online (<https://plus.rozhlas.cz/rok-1945-kvetnove-povstani-v-praze-a-dalsich-36-mestech-8773012>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰³ Autor NEZNÁMÝ, *15. květen – Mezinárodní den rodiny*, dostupné online (<https://www.vira.cz/texty/aktuality/15-kveten-mezinarodni-den-rodiny>), [citováno k 26. 2. 2024].

Společně se *Dnem odchodu okupačních vojsk* Poslanecká sněmovna v březnu 2022 schválila novelu zákona č. 245/ 2 000 Sb. Soupis významných dnů byl rozšířen o dvě příčky. *Den národního vzdoru* připadá na 27. května a odvolává se k roku 1942, osobnostem Jana Kubiše, Jozefa Gabčíka a jejich útoku na Reinharda Heydricha.¹⁰⁴

Obec Lidice a její obyvatelé se stali další z obětí nacistického režimu jako odplata za atentát spáchaný na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Areál obce byl prohlášen národní kulturní památkou, aby oběti válečných zločinů nebyly zapomenuty.¹⁰⁵

O více než měsíc později v kalendáři nalezneme další vzpomínku na Kubiše s Gabčíkem, konkrétně na jejich odvahu a obětavost. Parašutisté společně s pěti druhy z řad odboje vzdorovali přesile nepřátel, která je obklíčila v chrámu sv. Cyrila a Metoděje.¹⁰⁶

Nejnovějším přírůstkem mezi významnými dny je mimo *Dne národního vzdoru* (viz výše) *Den odchodu okupačních vojsk*, který byl stanoven na 25. června odkazující na rok 1991, kdy došlo k podpisu Protokolu vlády ČSFR a vlády SSSR o odchodu vojsk z našeho území.¹⁰⁷

Na dvoře pankrácké věznice byla 27. června 1950 popravena Milada Horáková. Den její smrti pak každoročně připomíná ztracené životy právě za vlády komunistického režimu.¹⁰⁸

Den památky obětí invaze a následné okupace vojsky Varšavské smlouvy patří mezi významné dny od roku 2019, kdy byl navržen devadesáti poslanci v novele o státních

¹⁰⁴ Autor NEZNÁMÝ, *Významné dny se rozšíří o Den národního vzdoru a Den odchodu okupačních vojsk*, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=15660>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰⁵ Autor NEZNÁMÝ, *Památník a pietní území*, dostupné online (<https://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/pamatnik-a-pietni-uzemi/>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰⁶ Andrej HALADA, *Den hrdinů druhého odboje symbolizuje odvaha československých parašutistů v chrámu sv. Cyrila a Metoděje*, dostupné online (<https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/den-hrdinu-druheho-odboje-symbolizuje-odvaha-ceskoslovenskych-parasutistu-v-chramu-sv--cyrila-a-metodeje--222003/>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰⁷ Autor NEZNÁMÝ, *Významné dny se rozšíří o Den národního vzdoru a Den odchodu okupačních vojsk*, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=15660>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹⁰⁸ Paměť NÁRODA, *Styďte se!*, dostupné online (<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/specialy/styďte-se/>), [citováno k 26. 2. 2024].

svátcích. Mimo invaze jako ikony konce demokratizačních a humanistických snah o reformu na území Československa má upamatovávat na oběti invaze.¹⁰⁹

V seznamu významných dnů ČR se *Památný den sokolstva* nachází od roku 2009. Svoji důležitost 8. říjen obhájil jako hold členům a členkám sokola, který byl nacisty považován za nejnebezpečnější domácí organizaci. Právě v noci 8. října 1941 bylo v rámci „Akce Sokol“ zatčeno na 1 500 členů, protože právě sokolové a jejich organizační aparát sloužil domácímu odboji při boji za svobodu, demokracii a samostatnost.¹¹⁰

Den válečných veteránů celosvětově oslavujeme jako připomínku konce první světové války. Symbolem tohoto svátku připadajícího na 11. listopadu je vlčí mák, jehož květy na západní frontě sloužily jako pokrývka pro hroby padlých.¹¹¹

¹⁰⁹ Autor NEZNÁMÝ, *21. srpen bude Den památky obětí invaze v roce 1968, potvrdili senátoři*, dostupné online (<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/21-srpen-bude-den-pamatky-obeti-invaze-v-roce-1968-potvrdili-senatori-55170>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹¹⁰ Autor NEZNÁMÝ, *Památný den sokolstva: významný den České republiky*, dostupné online (<https://www.sokol.eu/projekt/pamatny-den-sokolstva-2>), [citováno k 26. 2. 2024].

¹¹¹ Autor NEZNÁMÝ, *Den válečných veteránů, 11. listopad*, dostupné online (<https://denveteranu.cz/>), [citováno k 26. 2. 2024].

VÝZKUMNÁ ČÁST

Kapitola poskytuje ucelený pohled na dějepisnou výuku ve školní praxi na vybraných školách ve městě Hradec Králové. Výzkumná část začíná analytickým oddílem, kdy byl pozorován současný stav problematiky, na niž se diplomová práce zaměřuje. K analýze práce využívá didaktické testy určené žákům a dotazníky pro pedagogy. Nakonec práce uvádí návrh rámcového konceptu tematického plánu, z něž vychází didaktické materiály, jejichž obsah, rozsah a vizuální podoba vyplývá z výsledků prováděné analýzy.

3 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU I

Ve sféře výzkumu je nezbytné odlišit podstatné a trvalé od nepodstatného a nahodilého. Toto rozruznění nám umožní analýza, která studuje celek prostřednictvím jeho jednotlivých částí. Při užití analýzy výzkumník v reálném případě nebo mentální rovině rozebírá zkoumaný objekt či jev na jeho dílčí části. Jednotlivé části mají svoje vlastnosti, figurují mezi nimi vzájemné vztahy a výzkumník o nich v rámci analýzy shromáždí sumu faktů. Uvnitř studovaného objektu nebo jevu prostřednictvím analýzy nalézáme systém mezi všemi jeho prvky, eventuálně u množiny jeho prvků.¹¹²

3.1 Cíle a formulace hypotéz

Hlavním cílem diplomové práce je vytvoření rámcového návrhu tematického plánu a didaktických materiálů vycházejících z didaktických testů pro žáky a dotazníků pro pedagogy.

Dílčími cíli práce je zjistit rozdílnou úspěšnost mezi žáky vyučovanými tradičně chronologicky, případně v souladu s projektem Dějepis+, a žáky, kteří v rámci výuky absolvují moderní pojetí výuky na základě kalendáře (zařazování projektové výuky na téma státních svátků).

Stanovené cíle formulovali deskriptivní výzkumný problém, který zjišťuje stav zkoumaného jevu prostřednictvím práce s třídními kolektivy na třech vybraných školách. V diplomové práci jsou jednotlivé instituce označovány jako ŠKOLA A, ŠKOLA B, ŠKOLA C. Diagnostika současného stavu pozorovaného jevu výuky dějepisu probíhala po dobu jednoho školního roku.

Hlavní výzkumná otázka zjišťuje, jakým způsobem může škola přispět potřebám každodenního života žáků. Úkolem vyučujících dějepisu je předložit žákům obsah kalendária a vyložit jim příčiny, význam a důsledky historických milníků a lidových tradic. Při hledání odpovědi na ústřední otázku si práce dopomáhá upřesňující otázkou: Ví žáci, kdy a jaké svátky slavíme?

Z uvedených otázek testu a dotazníků vyplněných pedagogy vyplynula autorská pracovní hypotéza: Státní svátky zařazené do tematického plánu v rozsahu projektové výuky

¹¹² Jan HENDL – Jiří REMR, *Metody výzkumu a evaluace*, Praha 2017, s. 189.

prohlubují znalosti žáků o obsahu kalendáře (tito žáci jsou úspěšnější než žáci bez projektové výuky zaměřené na státní svátky).

3.2 Stanovení zkoumaných objektů

Charakteristiku prvku souboru vytěžíme z proměnných respondentů, protože prvek nabírá příznačné vlastnosti právě od respondentů. Při analýze práce zachází s kardinálními, nominálními a ordinálními proměnnými. Kategorie kardinálních čili intervalových proměnných zahrnuje jednoduchá čísla, která lze u jednotlivých respondentů bez komplikací porovnat. V opozici k prvnímu typu proměnných stojí nominální proměnné, které ve většině případů není možné zaznamenat číslicí. Nominální proměnné jsou formulovány slovem či několika slovy, a proto je nemůžeme nijak řadit. Příkladem nominální proměnné je třída pohlaví. Kompromis mezi proměnnými kardinálními a nominálními představují ordinální proměnné, které nejčastěji zapisujeme slovně a lze je seřadit, např. vzdělání.¹¹³

Východiskem k výběru respondentů byl požadavek, aby skupina splňovala dané vlastnosti: Všichni členové skupiny musí být žáci střední odborné školy. Minimální věk účastníků se žáků je 15 let. Výuka dějepisu probíhá jeden školní rok. Respondenti byli shromážděni v souladu s podstatou stratifikovaného náhodného výběru. Zvolený vzorek respondentů je reprezentativním, protože ze všech žáků středních škol byly vybrány třídní kolektivy tří škol Hradce Králové.

První vybranou institucí je ŠKOLA A, která svoje žáky připravuje na budoucí působení v oboru stavebnictví. Výše stanoveným podmínkám odpovídají celkem dva obory: stavebnictví 36-47-M/01 a technické zařízení budov 36-45-M/01. Hodinová dotace výuky dějepisu ve třídách obou oborů je stanovena na dvě vyučovací hodiny týdně během prvního roku studia. Konkrétní hodiny probíhaly v souladu s projektem Dějepis+, který byl zaměřen na moderní dějiny (viz výše).

Protikladem inovativního projektu D+ je tradiční chronologické vyučování na ŠKOLE B. Z oborů nabízených školou potřebám analýzy vyhovuje obor asistent zubní technika 53-44-M/03 a praktická sestra 53-41-M/03. Oba obory absolvují školní dějepis dvě vyučovací hodiny týdně po dobu jednoho školního roku. Cílem vyučování je obsáhnout látku začínající obdobím pravěku a končící moderními dějinami. Za necelých deset měsíců

¹¹³ Miroslav, DISMAN. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha 2002, s. 26–27.

školního roku musí vyučující s žáky pojmout informace o dějinách od jejich počátku do současnosti.

ŠKOLA C vznikla sloučením střední průmyslové školy, střední odborné školy a středního odborného učiliště. Pro potřeby práce může nabídnout nejrozsáhlejší vzorek respondentů. Určeným parametrům vyhovuje pět oborů poskytovaných školou: informační technologie – elektronické počítačové systémy 18-20-M/01, strojírenství – 3D modelování a programování CNC strojů 23-41-M/01, strojírenství – automatizační technika 23-41-M/01, elektrotechnika – automatizované systémy 26-41-M/01 a elektrotechnika – počítačové systémy 26-41-M/01. Žáci prochází totožnou výukou jako na zdravotnické střední škole. Rozdíl tvoří zařazování státních svátků v rámci projektové výuky. ŠKOLA C je nejbližší plánovanému návrhu konceptu tematického plánu diplomové práce.

3.3 Metodika a realizace výzkumu

Při realizaci byly využity výzkumné a analytické metody neboli věcné a korektní postupy objasňující principy a zákonitosti vedoucí k detailnějšímu poznání studovaného objektu.¹¹⁴

Práce pojímá výzkum z hlediska kvantitativního přístupu. Kvantitativní přístup funguje na principu manipulace s proměnnými. Přístup zachází s proměnnými, tak aby vytvořil specifická témata jako v případě didaktického testu. Pracuje s velkým vzorkem respondentů, jejichž data jsou statisticky zpracována a na jejich základě dochází k dedukci.¹¹⁵

Nejprve proběhlo pozorování. Od běžného se odlišuje systematickostí, záměrností a daným cílem. Výsledkem je popis skutečnosti s vysvětlením, které označujeme jako vědecký popis neboli přesný záznam pozorovaného jevu. Na ŠKOLE A byl dějepis vyučován pod záštitou projektu Dějepis+; na ŠKOLE B a ŠKOLE C žáci absolvují chronologickou výuku. ŠKOLA C obohacuje výuku o projektovou výuku zaměřenou na vybrané státní svátky.

Dalším krokem byla explanace neboli výklad či vysvětlení. Explanace je založena na logické konstrukci nutné pro pochopení procesu. Výklad ukázal otevřenost školního prostředí středních odborných škol novým výukovým modelům (projekt Dějepis+). Naopak

¹¹⁴ Jan HENDL – Jiří REMR, *Metody výzkumu a evaluace*, Praha 2017, s. 215.

¹¹⁵ Jan LAŠEK – Jindra VONDROUŠOVÁ, *Aplikovaná metodologie pro učitele I: kvantitativní výzkum*, Hradec Králové 2014, s. 49–50.

potvrdil žádost k odklonu od tradičního chronologického pojetí, které se ukazuje jako neefektivní, teoreticky přetížené a nevhodně rozvržené napříč školním rokem. Žáci vítají nové koncepty, které jsou pro ně přijatelnější, protože využívají moderní metody, formy a učební pomůcky.

Závěry explanace podpořila i následná komparace neboli srovnání výukových modelů na vybraných školách. Komparace probíhala v rovině chování objektu za odlišných podmínek – chronologická výuka, chronologická výuka se zařazenou projektovou výukou, projekt D+.

Jako další proběhlo modelování. Zjednodušený obraz skutečnosti vytvořený na základě aplikace různých druhů modelu na řešenou problematiku byl užit v podobě didaktického testu pro žáky a dotazníku pro jejich pedagogy. Didaktický test se skládal ze dvou částí. Po úvodních informacích (pohlaví, věk, škola, třída) následovala druhá část s otázkami zjišťující znalost státních svátků a významných dnů. Didaktický test byl mezi žáky šířen online formou a otázky byly otevřené i uzavřené. Dotazník pro vyučující obsahoval též dvě části. První blok zjišťoval obecné informace (jak dlouho pedagog vyučuje, jaká je jeho druhá aprobace a jaké předměty vyučuje), druhý blok byl zaměřen na specifika výukového modelu.

Pro získání konkrétních závěrů byla využita dedukce a statistické zpracování získaných dat. Tyto závěry byly podpořeny výpověďmi jednotlivých pedagogů.

3.4 Analýza výsledků

3.4.1 Didaktický test

Didaktický test připravený pro žáky zvolených středních škol obsahoval celkem 13 otázek. Pro snadnější přehlednost byly otázky rozděleny do oddílů: úvodní informace, státní svátky, významné dny a doplňující dotaz.

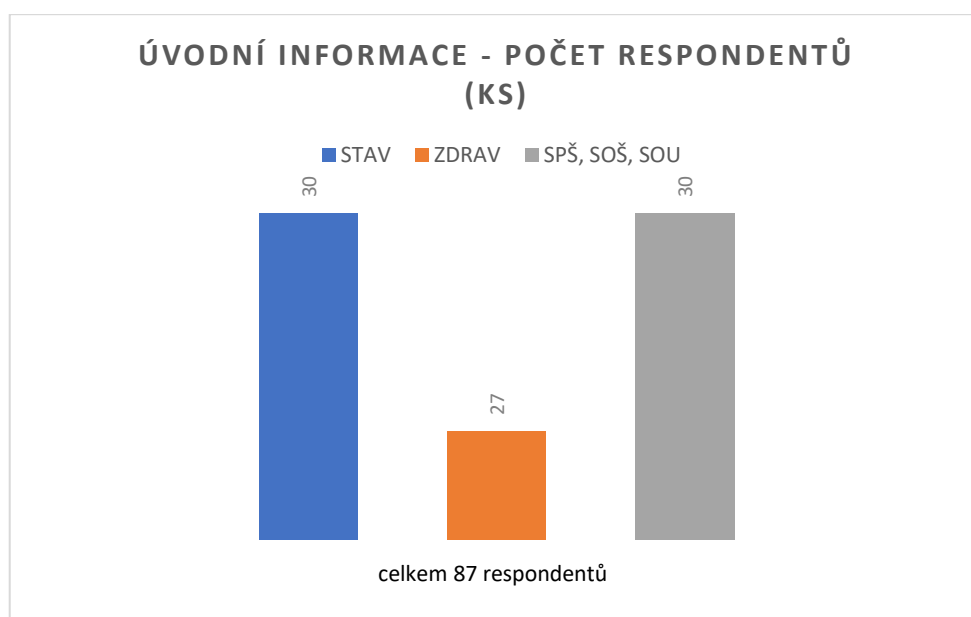
Úsek označený jako úvodní informace využíval filtrační a zahřívací otázky. Všechny z otázek této etapy jsou otevřené. Filtrační dotazy zjišťují pohlaví, věk, střední školu a studovaný ročník respondentů. Zájem zahřívacích otázek představovaly informace o ročníku, kdy je nasazen dějepis, a o dotaci vyučovacích hodin dějepisu na týden.

Další dvě části zahrnují otázky specifické a identifikační. První etapa se prostřednictvím otevřených otázek zaměřila na státní svátky. Úkolem tázaných žáků bylo

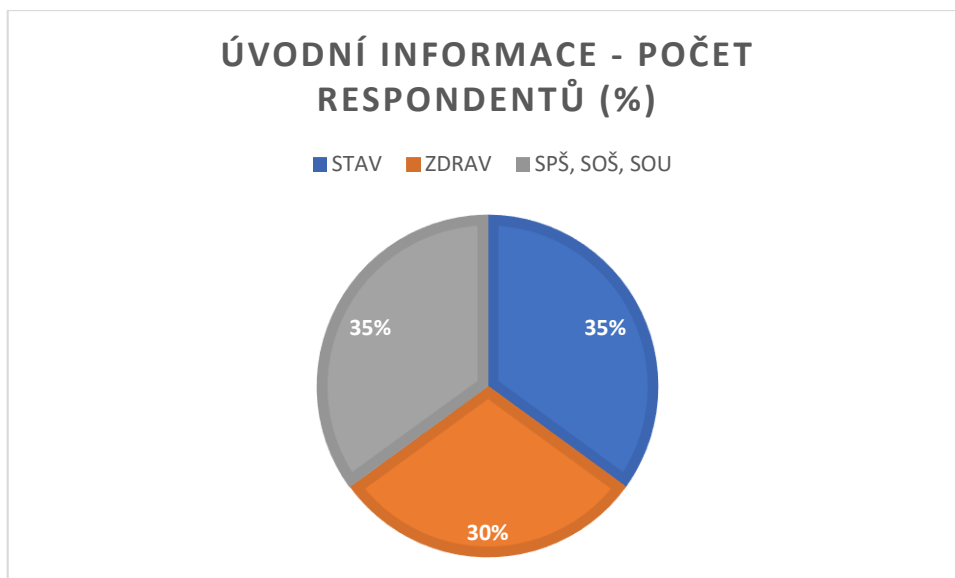
k předloženému datu doplnit název státního svátku. Druhá etapa zjišťující znalosti žáků o významných dnech využila uzavřených otázek se třemi možnostmi výběru.

Doplňující dotaz se žáků ptal na další státní svátky, ostatní svátky či významné dny. Pokud znají měli uvést datum a název. Pro nesprávnou formulaci otázky „*Znáte nějaké další státní svátky, ostatní dny nebo významné dny a jejich data?*“ žáci hromadně odpovídali „*Ano, znám.*“. Z toho důvodu nebylo s otázkou pracováno při vyhodnocování didaktických testů.

Sumárně práce zachází s odpověďmi získanými od celkem 87 respondentů studujících na třech vybraných středních odborných školách v Hradci Králové. Ze souhrnného počtu dotazovaných připadá na ŠKOLU A 30 respondentů. Druhou část úplného vzorku reprezentuje 27 žáků ŠKOLY B. Ke ŠKOLE C přísluší 30 tázaných jako u první střední odborné školy. Výše uvedený úhrn přepočtený na procentuální podíl zastoupení jednotlivých středních škol nám potvrdí plánovaný záměr a snahu rovnoměrného zastoupení žáků vybraných středních škol.

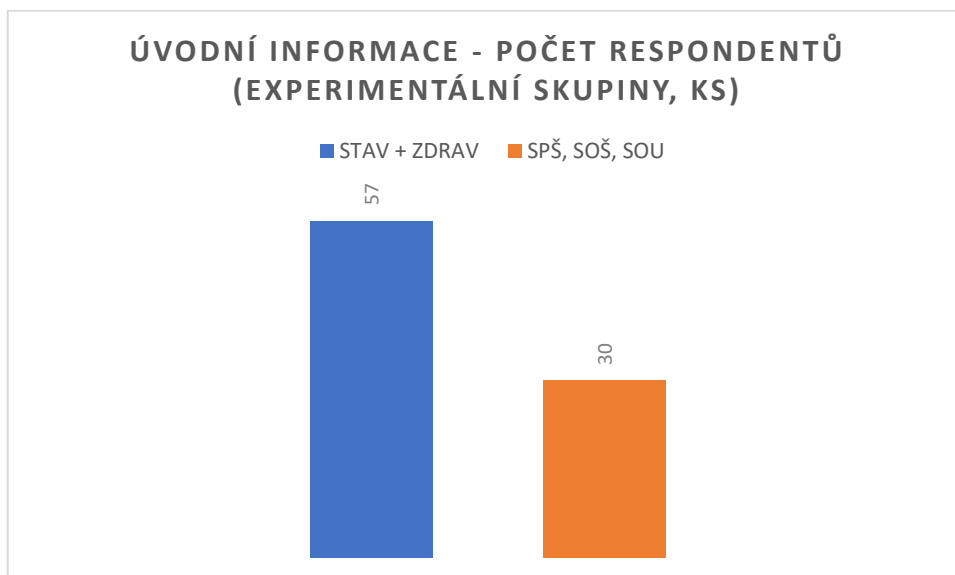

Graf 1: Úvodní informace – počet respondentů (ks)

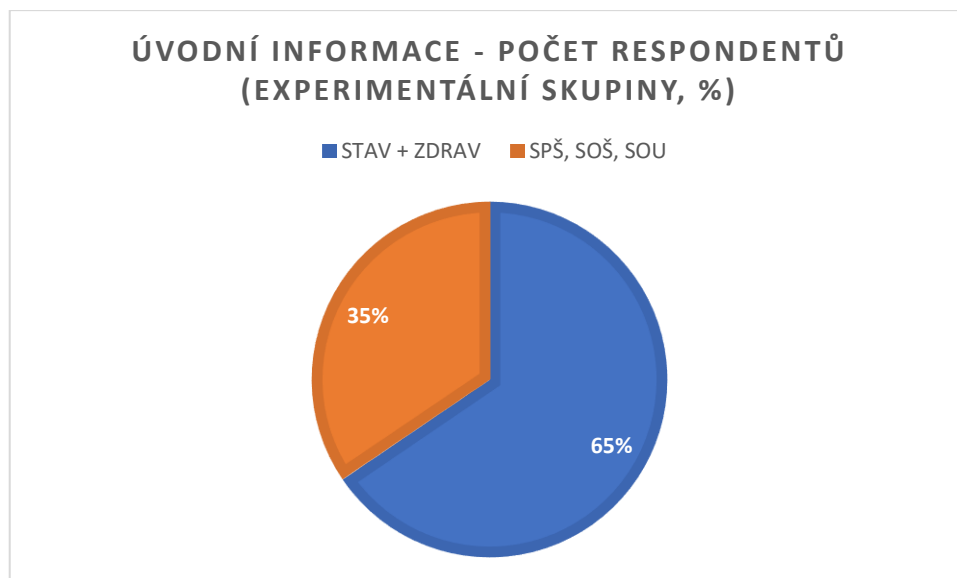
Graf 2: Úvodní informace – počet respondentů (%)

Pro potřeby výzkumu došlo k rozložení kompletní sumy na dvě experimentální skupiny.¹¹⁶ První skupina se skládá z žáků ŠKOLY A a ŠKOLY B. Druhá skupina je reprezentována žáky ŠKOLY C. Rozdělení proběhlo na základě požadavků autorské hypotézy práce. K jejímu vyvrácení či potvrzení byla vytvořena první skupina, která neabsolvuje výuku se začleněnými státními svátky. Druhou skupinu představovaly žáci absolvující výuku se začleněnými státní svátky. Druhá skupina zastupuje celkem 30 žáků z celkových 87, což v přepočtu na procentuální zastoupení činí 35 %.

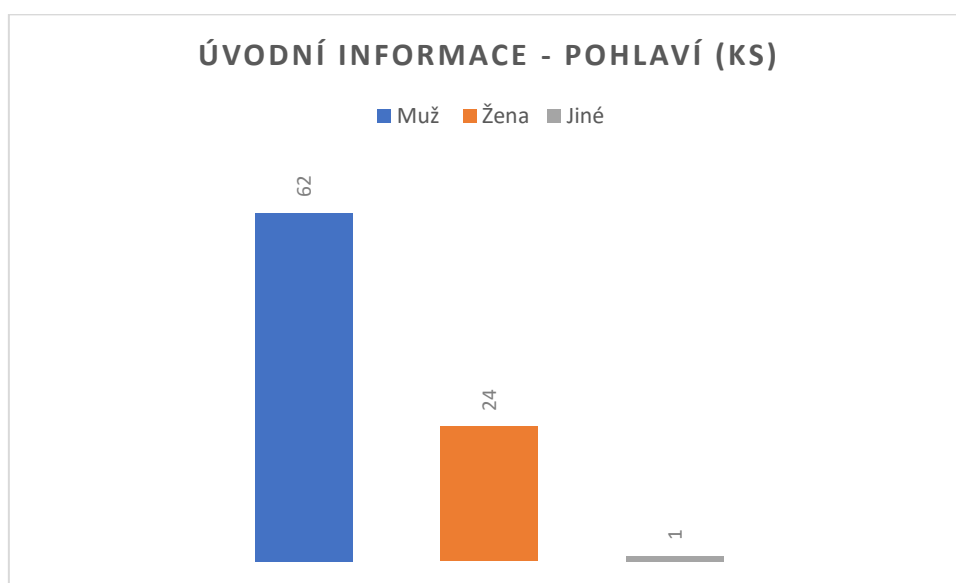
Graf 3: Úvodní informace – počet respondentů (experimentální skupiny)

¹¹⁶ Jan HENDL – Jiří REMR, *Metody výzkumu a evaluace*, Praha 2017, s. 58.

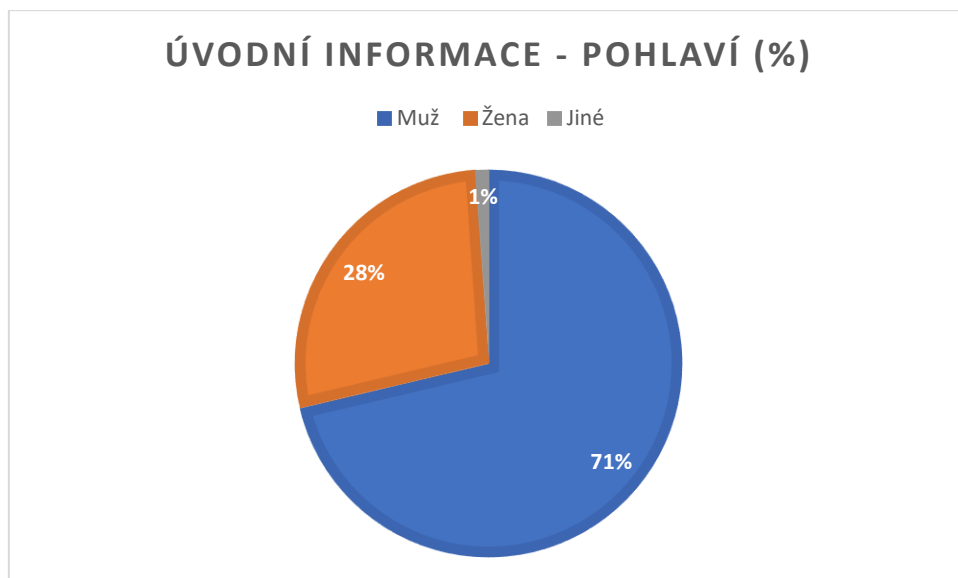

Graf 4: Úvodní informace – počet respondentů (experimentální skupiny, %)

Složení vzorku respondentů z hlediska pohlaví již není v rovnováze. Převaha mužského zastoupení na středních odborných školách může být způsobena majoritním zaměřením těchto škol na technické obory, např. strojírenství či stavitelství. Výzkumná část mimo typické zástupce SOŠ pro chlapce zařadila školu zdravotnického zaměření, kde naopak převažují dívky. I přes toto opatření můžeme vidět, že početně převažující skupinou z hlediska pohlaví na středních odborných školách jsou chlapci.

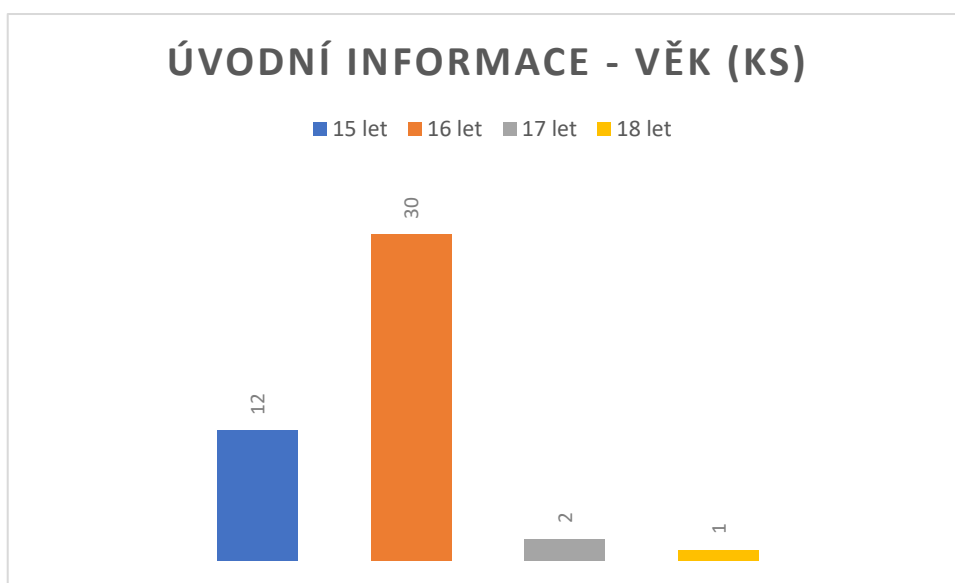
Graf 5: Úvodní informace – pohlaví (ks)

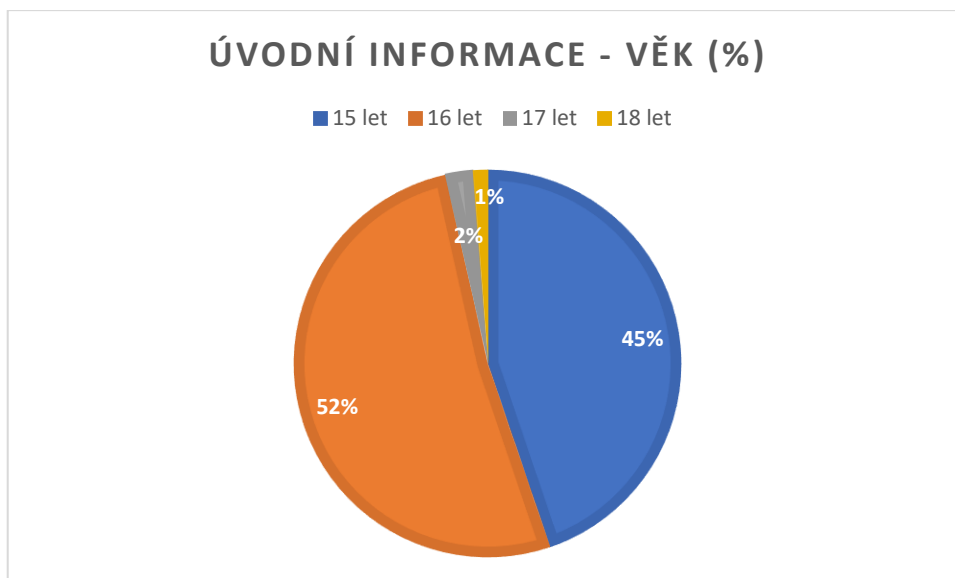
Graf 6: Úvodní informace – pohlaví (%)

Charakteristika většinového vzorku z hlediska pohlaví se odráží i v rozložení výzkumných skupin. Členy skupiny 2 jsou pouze muži s jedinou výjimkou, kdy dotazovaný/a zaškrtl/a možnost jiné. Skupina 1 je tvořena chlapci i dívkami.

Dotazy zjišťující věk, navštěvovaný ročník střední školy, ročník s nasazeným školním dějepisem v rozvrhu a počtu vyučovacích hodin během týdne se s výjimkou kategorie věku neliší. Výsledky třídy věku vybočovaly z očekávaných odpovědí celkem třemi případy – 2 žáci uvedli věk 17 let a 1 již dosáhl hranice plnoletosti. Zbytek spektra dotazovaných odpovídá předpokládanému zhodnocení na základě studia ŠVP věku 15 či 16 let.

Graf 7: Úvodní informace – věk (ks)

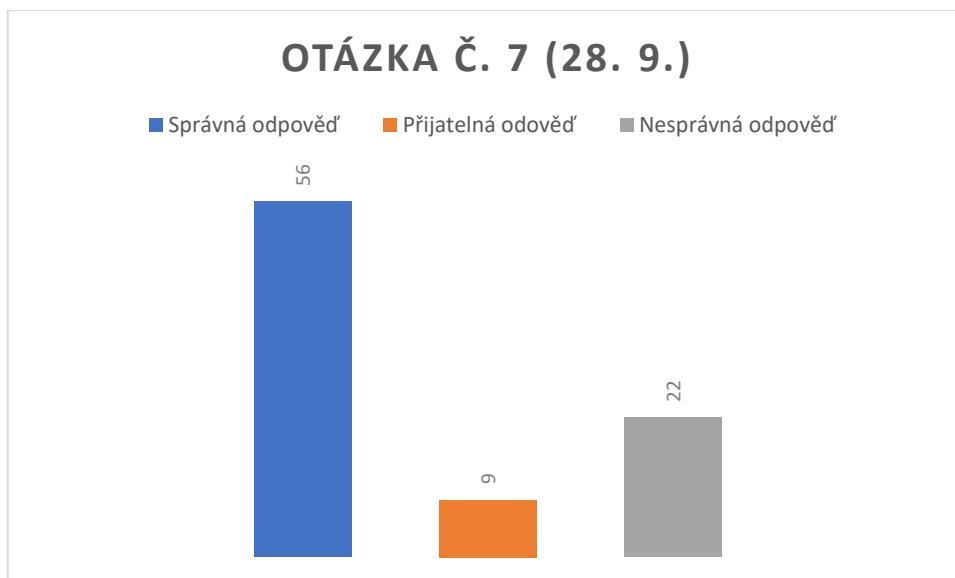

Graf 8: Úvodní informace – věk (%)

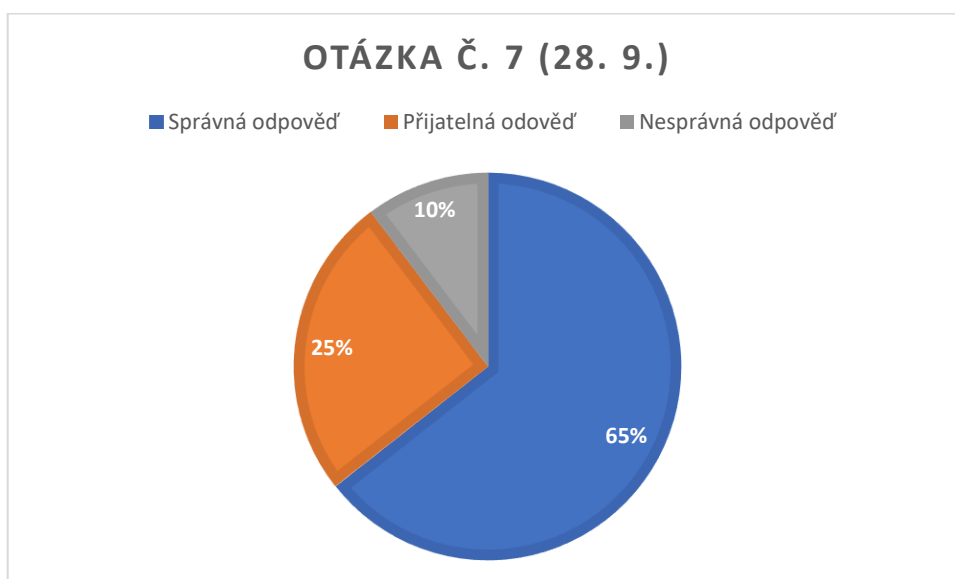
Následující tři údaje korespondují s prostudovanými ŠVP. Všechny tři instituce vyučují dějepis v prvním ročníku středoškolské docházky. Standardně jde o dvě vyučovací hodiny týdně, kdy je tento počet upravován v případě odlišného rozvrhu pro sudý a lichý týden a z důvodu absolvování praxe.

Následující testový oddíl se prostřednictvím otevřených otázek zaměřil na státní svátky. Úkolem dotazovaných žáků bylo k uvedeným kalendářním datům napsat název státního svátku. Vybrány byly státní svátky připadající na 28. září, 17. listopad a 8. květen. Tato data nebyla vybrána náhodně. Záříjový a listopadový datum byl zvolen z důvodu těchto svátků již proběhlých v aktuálním školním roce 2023/2024. Květnová připomínka konce druhé světové války byla zvolena z důvodu spojitosti s moderními dějinami.

Při vyhodnocování odpovědí u otázky číslo 7 jako správnou odpověď diplomová práce uznávala jak oficiální název Den české státnosti, tak i odpověď Den sv. Václava. Benevolence byla odůvodněna hojným rozšířením tohoto neoficiálního označení u české populace. Žáci po sečtení úplných a přijatelných odpovědí dosáhli 75% úrovně úspěšnosti.

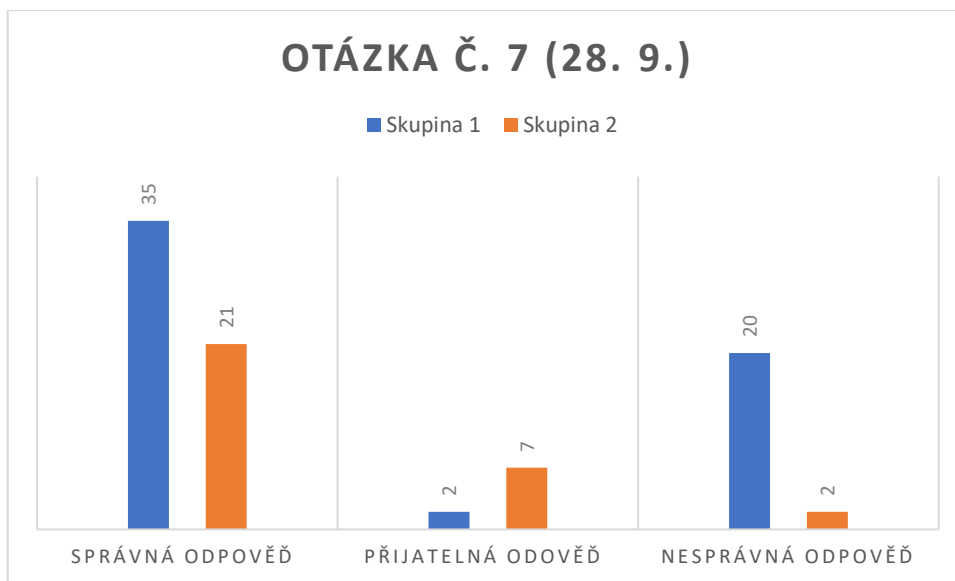

Graf 9: Otázka č. 7 28. 9. (souhrnně, ks)

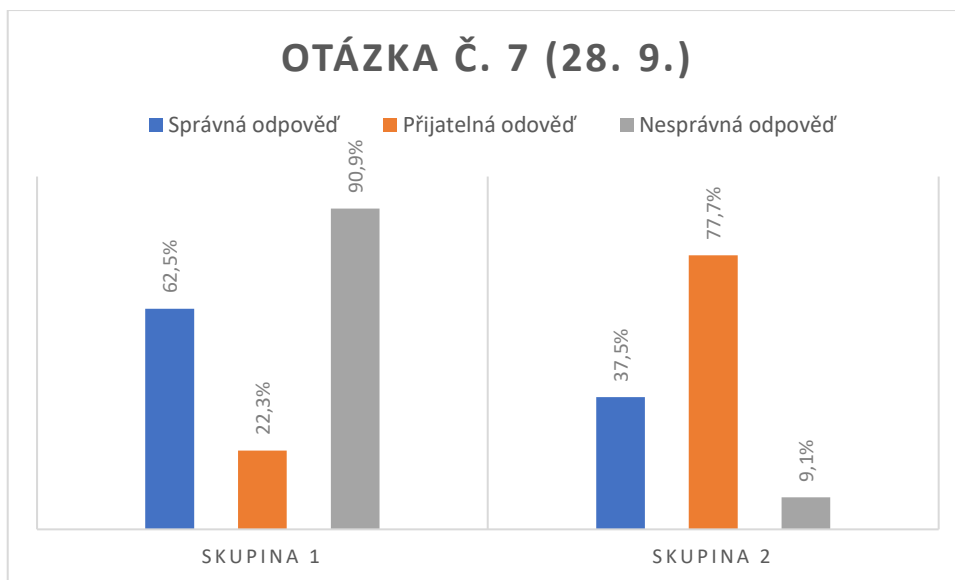

Graf 10: Otázka č. 7 28. 9. (souhrnně, %)

Vyhodnocení otázky číslo 7 z hlediska experimentálních skupin u druhé skupiny ukázalo převažující nadpoloviční úspěšnost. Převaha žáků skupiny 2 nikoliv v kategorii správné odpovědi, ale u přijatelné odpovědi Den sv. Václava (7 odpovědí z 9) potvrzuje autorskou hypotézu.

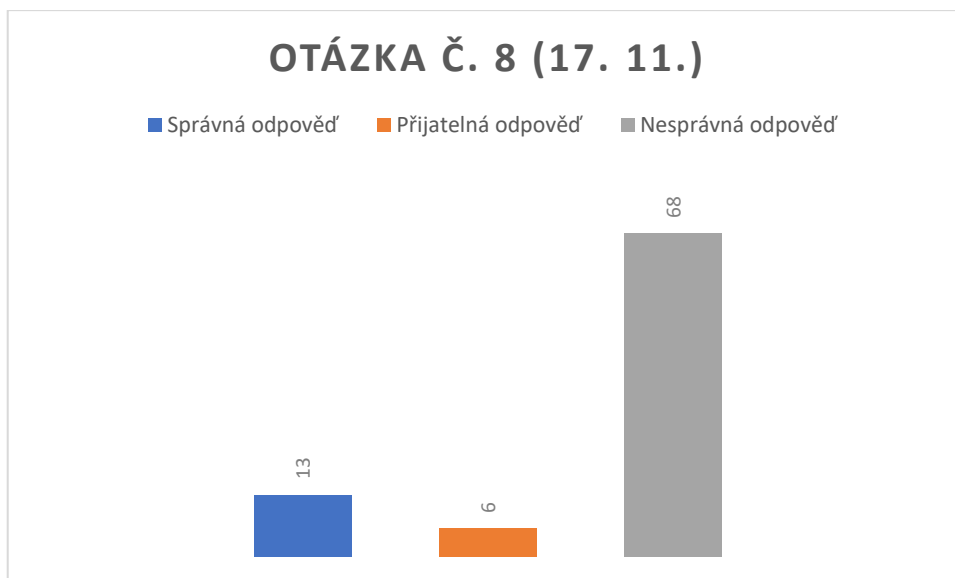

Graf 11: Otázka č. 7 28. 9. (experimentální skupiny, ks)

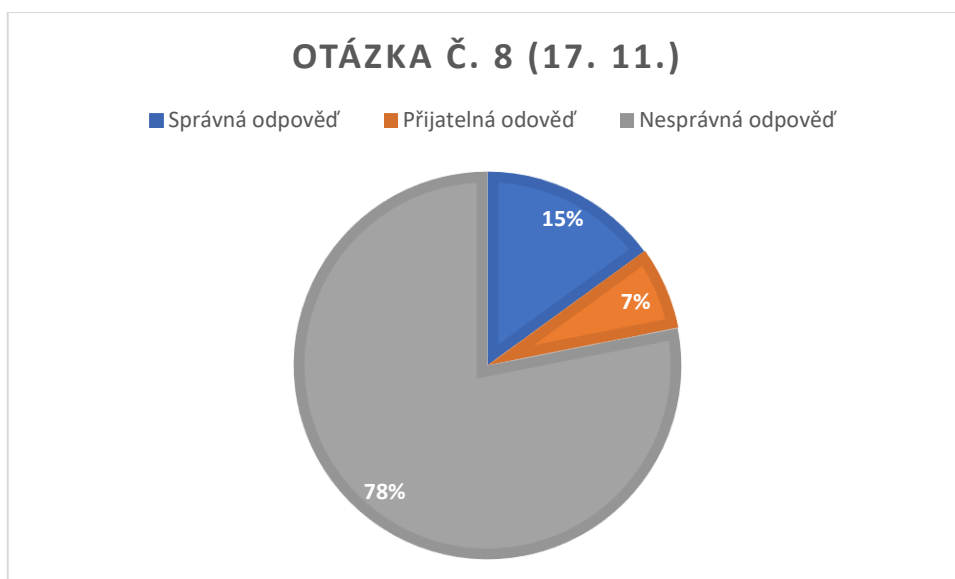

Graf 12: Otázka č. 7 28. 9. (experimentální skupiny, %)

Otázka číslo 8 za správnou odpověď připustila mimo plného znění Den boje za svobodu a demokracii a Mezinárodní den studentstva i pouze jeden z názvů. Ve srovnání s datem 28. září se den studentstva po vyhodnocení odpovědí jeví jako pro žáky zcela neznámý, protože pouze 22 % z tázaných žáků odpovědělo správně či přijatelně.

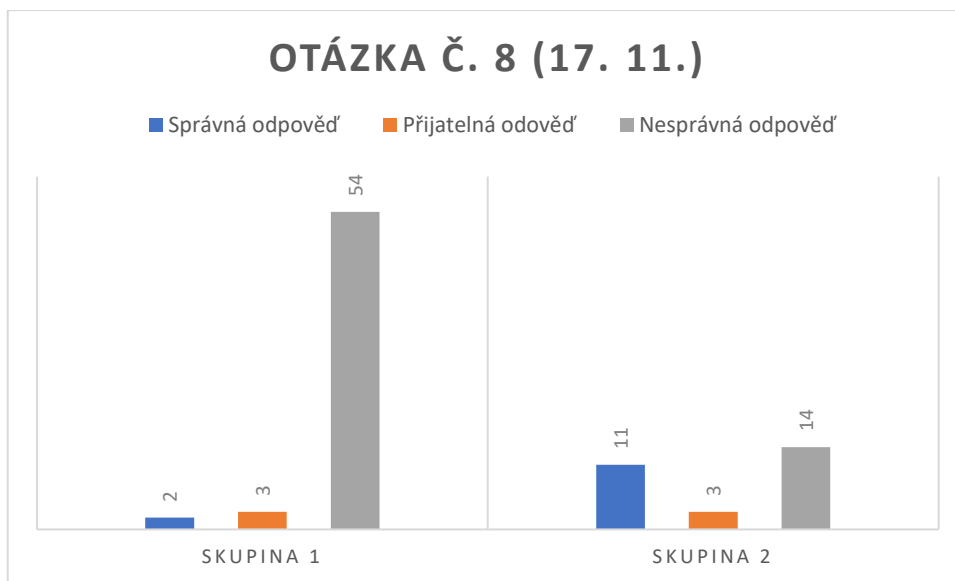

Graf 13: Otázka č. 8 17. 11. (souhrnně, ks)

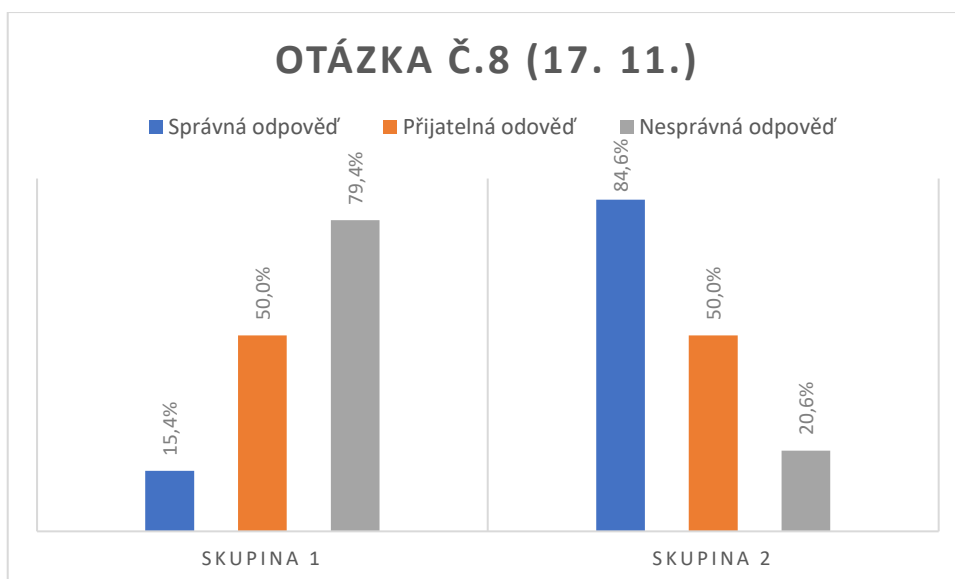

Graf 14: Otázka č. 8 17. 11. (souhrnně, %)

Souhrnné výsledky se zrcadlí i ve výsledcích dosažených skupinou číslo 2, protože z celkových 68 nesprávných odpovědí téměř polovina dotazovaného třídního kolektivu (14 odpovědí ze 30 žáků třídy) nesprávně určila či přiznala neznalost názvu zjišťovaného státního svátku.

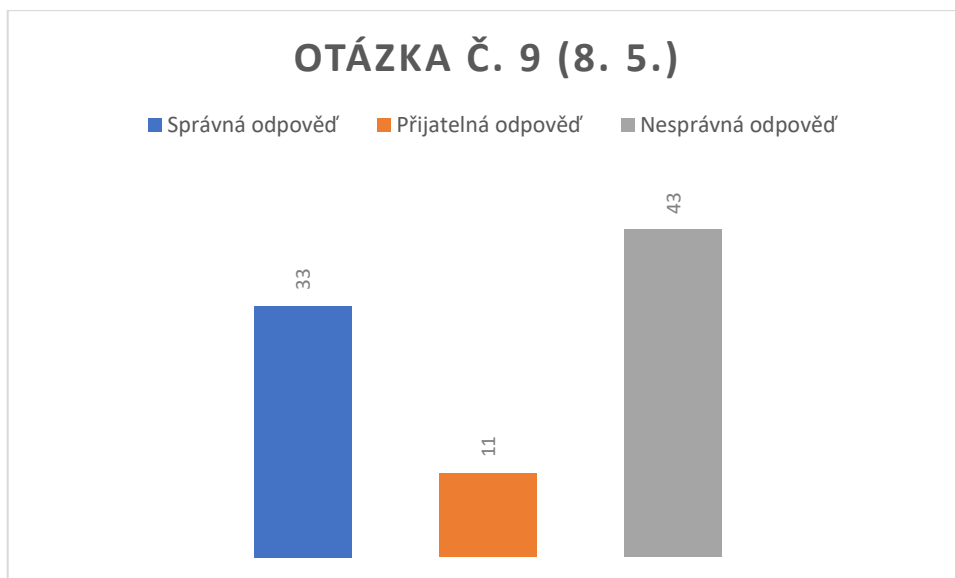

Graf 15: Otázka č. 8 17. 11. (experimentální skupiny, ks)

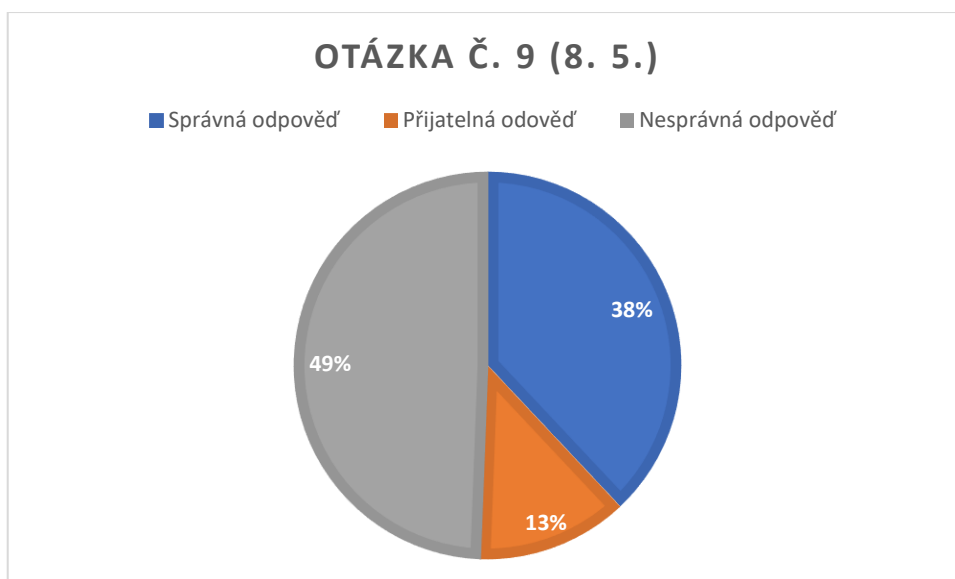

Graf 16: Otázka č. 8 17. 11. (experimentální skupiny, %)

Otázka číslo 9 za přijatelnou odpověď považovala i formulaci „konec druhé světové války“ a jí podobné. I přes tuto benevolenci při posuzování a součtu správných a přijatelných odpovědí nedošlo k rapidnímu zvýšení úspěšnosti.

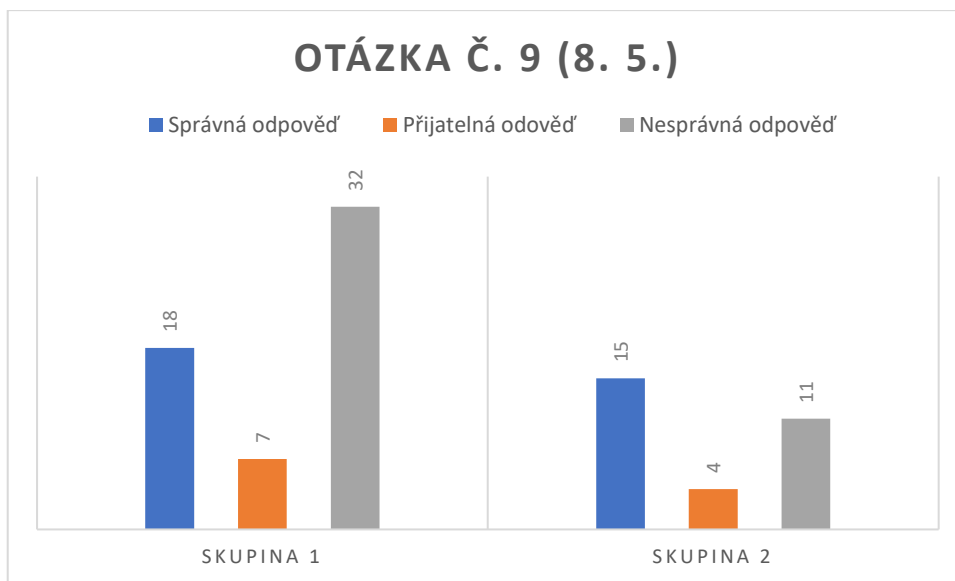

Graf 17: Otázka č. 9 8. 5. (souhrnně, ks)

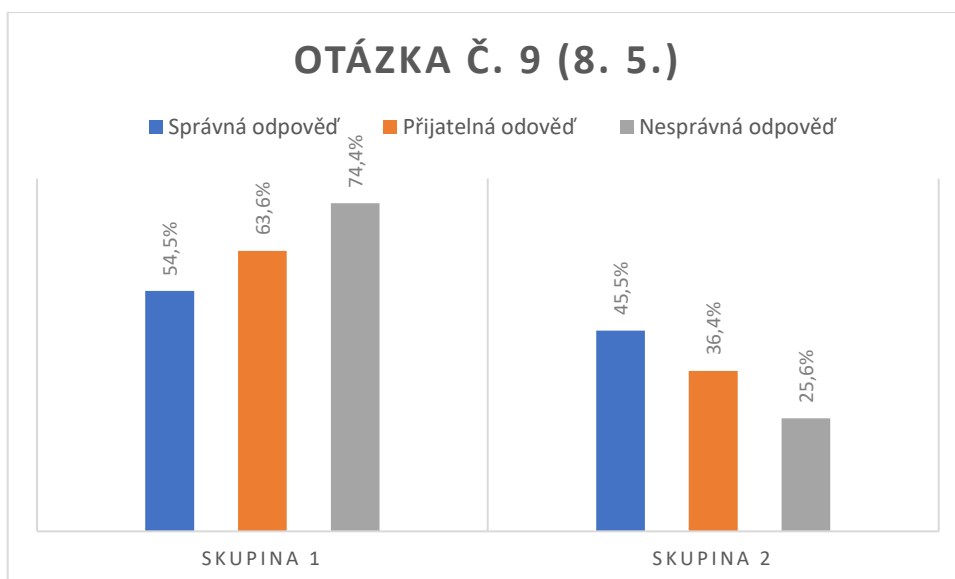

Graf 18: Otázka č. 9 8. 5. (souhrnně, %)

U otázky číslo 9, kdy svátek ještě neproběhl, tedy ve výuce na něj nebylo upozorněno, se zdařilost kompletního vzorku nijak výrazně neodlišuje od výsledků skupiny 1 a skupiny 2.

Graf 19: Otázka č. 9 8. 5. (experimentální skupiny, ks)

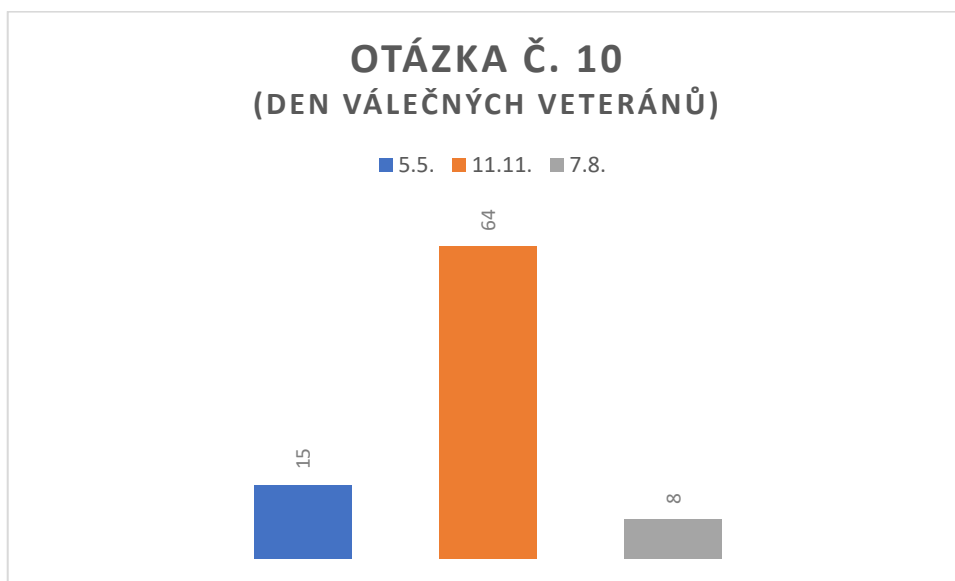

Graf 20: Otázka č. 9 8. 5. (experimentální skupiny, %)

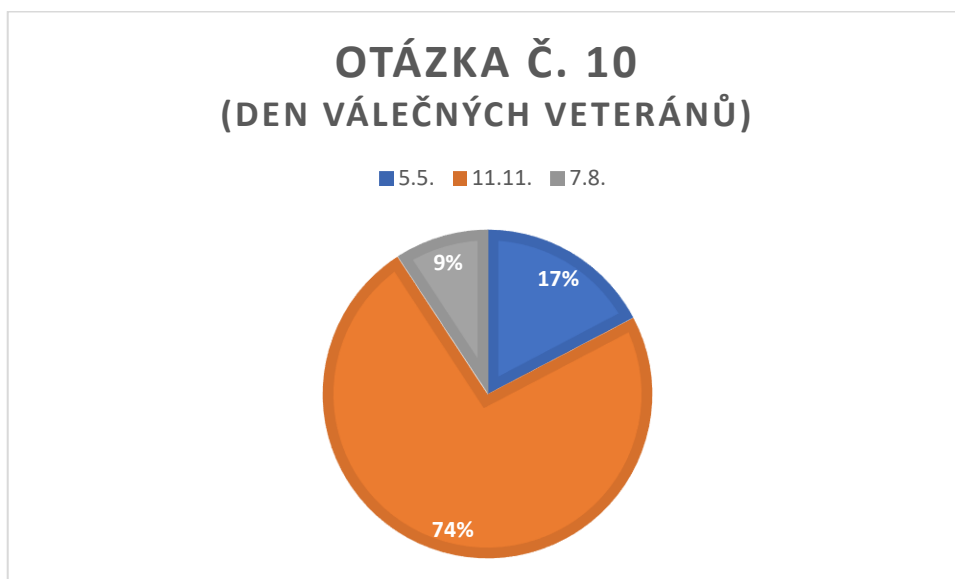
Z důvodu většího počtu významných dnů ve srovnání se sumou státních svátků byl oddíl Významné dny sestaven ze tří uzavřených otázek. Každá otázka měla tři možnosti k výběru, z nichž vždy pouze jedna byla správná. Všechny vybrané významné dny ve školním roce 2023/2024 již proběhly. Konkrétně se jedná o 11. listopad, 8. březen a 6. leden. Uvedené dny byly vybrány z důvodu všeobecné znalosti průběhu a charakteristických atributů s nimi spojených, což mělo žákům společně s nabídkou možností pomoci při výběru správné odpovědi.

Ve všech třech předložených otázkách dosahovala úspěšnost nad 74 %. Nejbližší je podle všeho žákům Mezinárodní den žen. Výsledek byl možná ovlivněn blízkostí data

významného dne a vyplňování dotazníku, a proto pravděpodobně překonal svátek Tří králů. Nejméně známý je žákům další z listopadových dat.

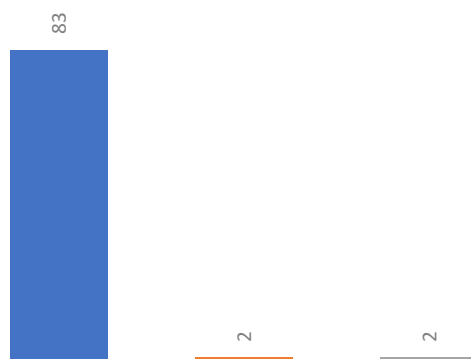
Graf 21: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (souhrnně, ks)

Graf 22: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (souhrnně, %)

OTÁZKA Č. 11 (MEZINÁRODNÍ DEN ŽEN)

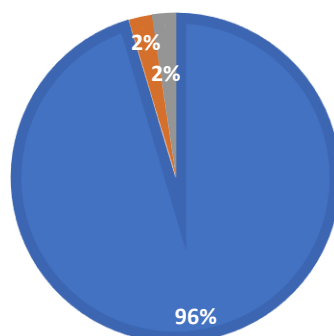
■ 8.3. ■ 6.9. ■ 3.8.

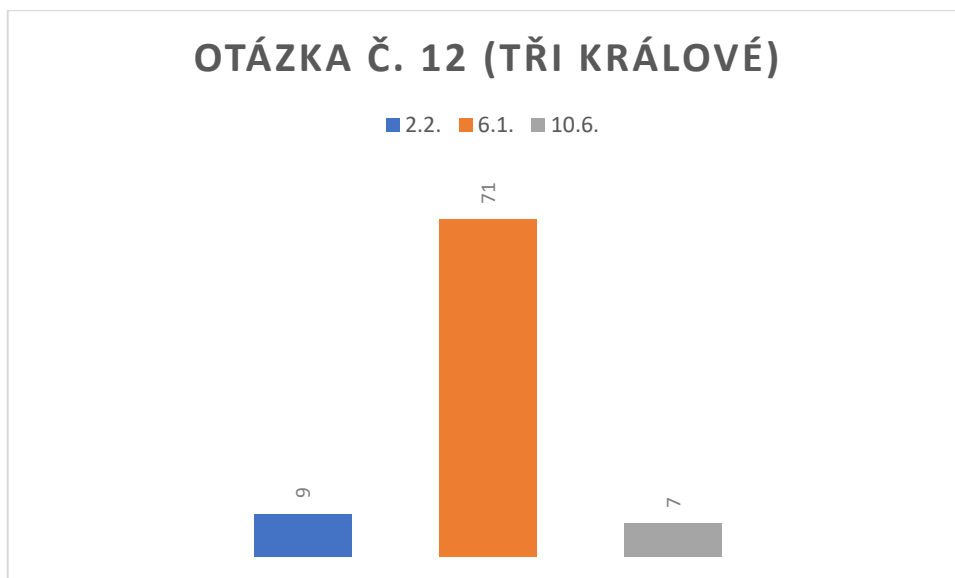
Graf 23: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (souhrnně, ks)

OTÁZKA Č. 11 (MEZINÁRODNÍ DEN ŽEN)

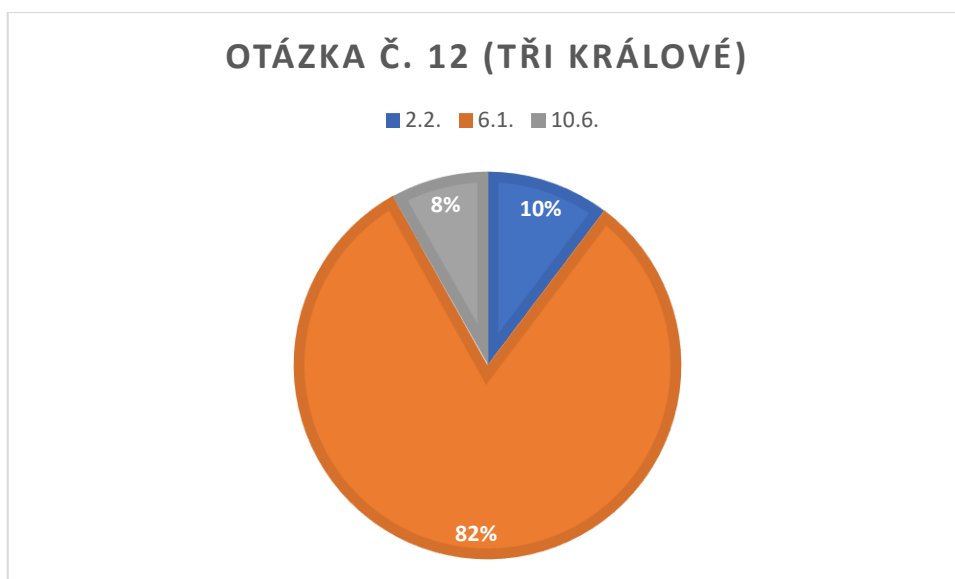
■ 8.3. ■ 6.9. ■ 3.8.

Graf 24: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (souhrnně, %)

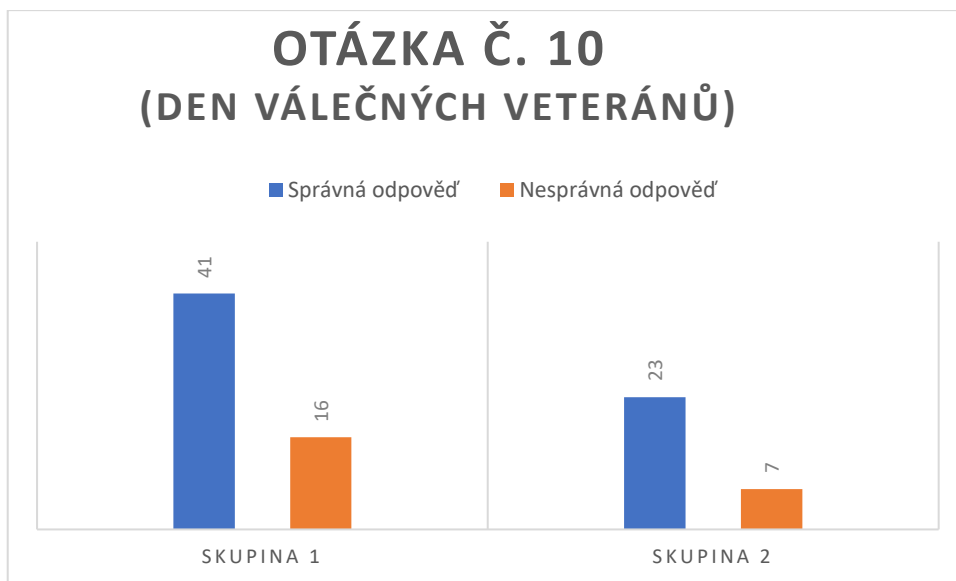

Graf 25: Otázka č. 12 Tři králové (souhrnně, ks)

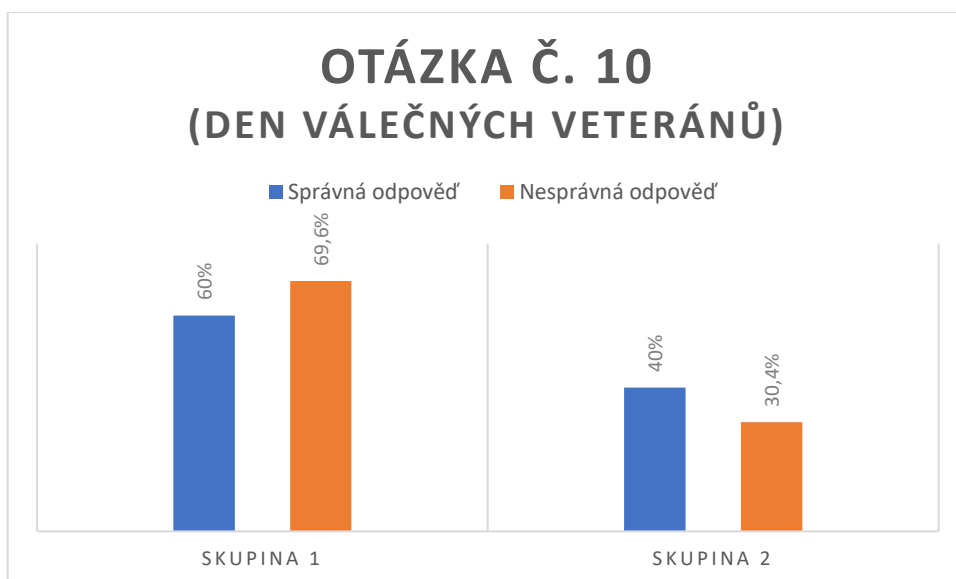

Graf 26: Otázka č. 12 Tři králové (souhrnně, %)

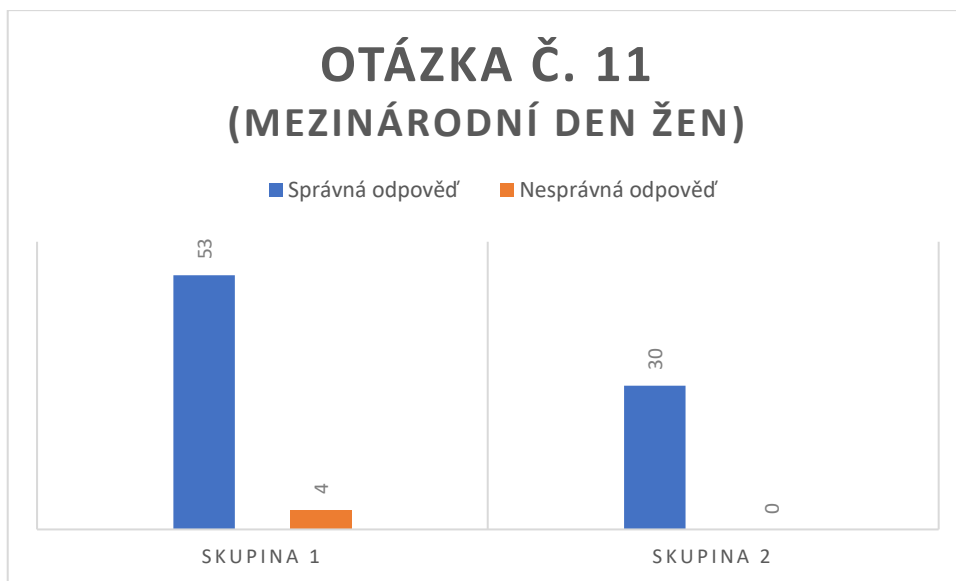
Druhá skupina při výběru z možností u všech otázek oddílu dosáhla vyšší úspěšnosti. Ve všech dotazech získala nad 50 %.

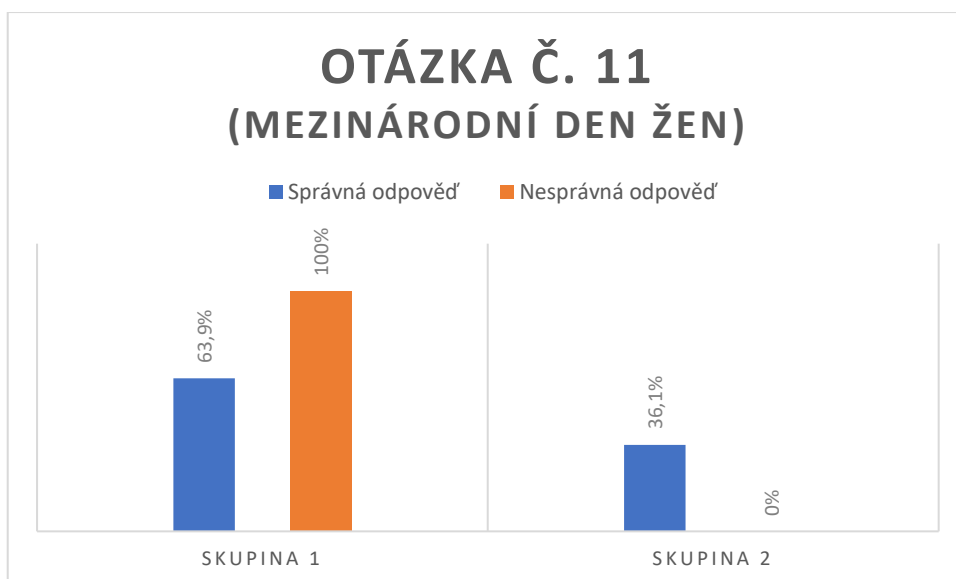
Graf 27: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (experimentální skupiny, ks)

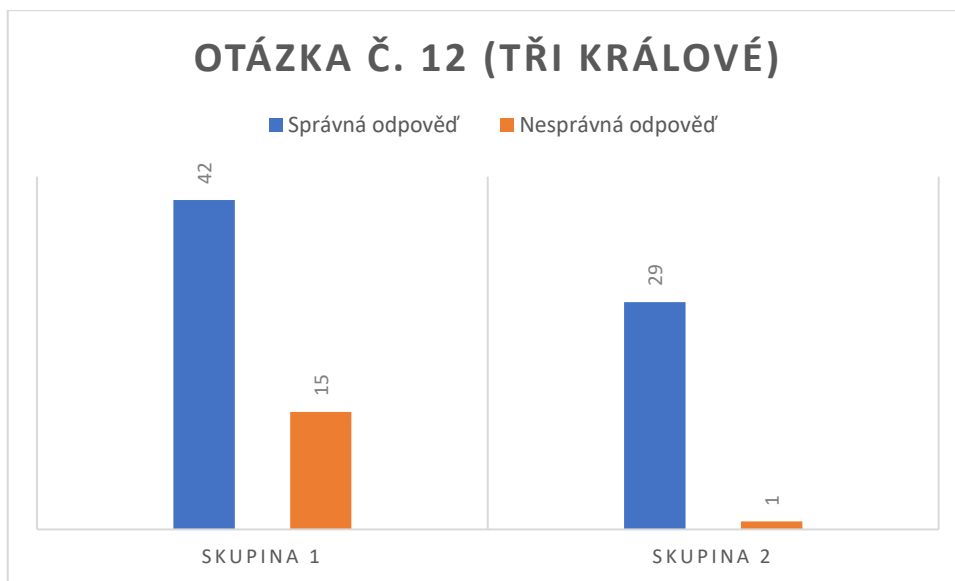
Graf 28: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (experimentální skupiny, %)

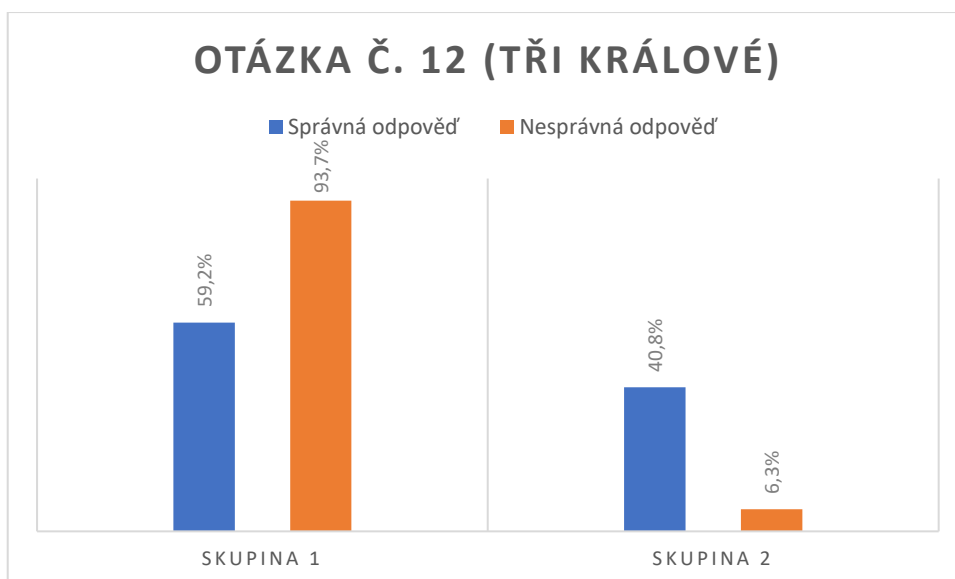
Graf 29: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (experimentální skupiny, ks)

Graf 30: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (experimentální skupiny, %)

Graf 31: Otázka č. 12 Tři králové (experimentální skupiny, ks)

Graf 32: Otázka č. 12 Tři králové (experimentální skupiny, %)

3.4.2 Dotazníky

Dotazníky byly distribuovány mezi pedagogy U1 (ŠKOLA A), U2 (ŠKOLA B) a U3 (ŠKOLA C). Rozšiřované online dotazníky byly rozděleny na dvě části: úvodní informace a dějepisná výuka. Kapitola pro přehlednost podává shrnutí individuálních dotazníkových formulářů, jednotlivé dotazníky práce uvádí v kapitole Přílohy.

První tři otázky byly totožné pro všechny tři respondenty z řad pedagogů. Dotazy v úvodní sekci zjišťovaly délku učitelské praxe, vystudované aprobace a reálně vyučované předměty.

První tázaný U1 ze ŠKOLY A působí ve školství 8 let, jeho aprobací je dějepis v kombinaci s matematikou. U1 vyučuje aprobované předměty.

Druhým respondentem byl U2 ze ŠKOLY B. Ve školním prostředí jako učitel U2 působí 15 let. Jeho druhou aprobací je občanská výchova, k vystudovanému oboru ještě vyučuje zeměpis.

Dotazovaný U3 působící na ŠKOLE C vyučuje 28 let. Jeho aprobací je dějepis v kombinaci s německým jazykem. Vyučovanými předměty jsou dějepis, německý jazyk a občanská výchova.

Druhá část dotazníku obsahovala otázky přizpůsobené určitému vyučujícímu. Na detaily chronologické výuky, kdy za jeden školní rok žáci absolvují výuku dějin od pravěku po moderní dějiny se zaměřil dotazník pro U2. Projekt Dějepis+ zaměřený na moderní dějiny se vyptával U1. Badatelská výuka se zaměřením na státní svátky se vztahovala k dotazníku pro U3.

Do svých vyučovacích hodin U3 zařazuje státní svátky odpovídající aktuálnímu datu z důvodu jejich neznalosti žáky (otázka 4 a 5). Ozvláštnění výuky již ve výuce figuruje a funguje šest let. Příčinou zavedení byla červnová reflexe, kdy žáci nebyli znali dat státních svátků. Zjištění podpořilo nespokojenost s aktuální chronologickou výukou (otázka 6). Realizace nového pojetí byla podpořena důvěrou od vedení školy. Rodiče žáků nové rozvržení hodin uvítali pozitivní reakcí. Výuka byla založena na pracovních listech podepřených prezentací v aplikaci PowerPoint (otázka 7). Žáci výuku státních svátků a významných dní uvítali pro její smysluplnost, menší faktickou náročnost a pro zažití úspěchu na různých úrovních (otázka 8). Hodnoceny byli pracovní listy s důrazem na znalost data a události spojené se státním svátkem. Stěžejní tedy není suma faktů, ale odpovědi na otázky a historické myšlení (otázka 9). Hlavní klady spatřuje U3 v aktivitě žáků, zážitku úspěchu a kritickém myšlení. Zápolem je především časová náročnost při tvorbě vlastních materiálů a vytváření kritérií (otázka 10). Poslední tři roky U3 zařazuje pouze vybrané státní svátky, protože stěžejní se stala badatelská výuka (otázka 7).

Na rozdíl od U3 vyučuje U2 podle chronologické výuky, která mu nevyhovuje z důvodu velkého množství tematických celků na krátký časový úsek (otázka 4). Nabitý harmonogram je pro žáky nepřehledným a chaotickým (otázka 5). U2 dává přednost českým dějinám, které probírá podrobněji (otázka 6). Přesto jde o velmi rychlý pohyb v rámci dějin. Pro ozvláštnění zařazuje U2 zajímavé informacemi ve spojitosti se studovaným oborem,

např. praktická sestra a mumifikace ve starověkém Egyptě. U2 zdůrazňuje státní svátky v podobě referátů, pořadu Slavné dny a dobovými fotografiemi. U2 klade důraz na 17. listopad (otázka 7). Testování probíhá formou písemných prací, jejichž výsledky jsou lepší než průměr (otázka 8). U2 se snaží výuku přizpůsobovat a usměrňovat vůči žákům. V celkovém pohledu je chronologická výuka nevyhovující pro množství, nepřehlednost a napěchovanost učebnice (otázka 9 a 10).

Nejvíce se od předešlých odlišuje výuka vedená U1, protože probíhala v rámci projektu Dějepis+. Projekt byl zaměřen na moderní dějiny a probíhal jako tzv. pokusné ověřování naplňování cílů MŠMT ve Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Pro svoji inovativnost byl projekt na ŠKOLE A pozitivně přijat (otázka 5). Projekt probíhal pod záštitou lokálních koordinátorů, kteří byli zapojeným učitelům k dispozici po celou dobu projektu. Vyučující byli součástí podpůrné skupiny na platformě Microsoft Teams, kam byly vkládány pracovní a metodické listy (otázka 6). Na rozsáhlé nestandardní uspořádání se žáci adaptovali prostřednictvím učení práce se zadaným pokyny (otázka 7 a 8). Rodiče byli o novinkách informováni na třídních schůzkách (otázka 9). Kontrola dosaženého probíhala testy, jejichž výsledky lze označit jako lepší než průměrné (otázka 10). U1 jako největší zápor uvádí nutnou postupnou implementaci. Naopak klad spatřuje ve vytvořených přípravách na jednotlivé vyučovací hodiny a v kladení důrazu na vlastní přemýšlení žáků (otázka 11).

3.5 Výsledky analýzy

Při vyplňování předloženého didaktického testu měli žáci U3 určitou výhodu, protože U3 zařazuje vybrané státní svátky do jejich výuky. Všichni respondenti spadali do kategorie žák střední odborné školy, dvě vyučovací hodiny dějepisu v prvním ročníku středoškolské docházky. Souhrnné hodnocení ukázalo dělení svátků na více např. 28. září a jeho neoficiálního názvu, a méně známé např. 8. květen. Nelze ale zapomenout na rozdílnost obou příkladů z pohledu školního roku. Zářijové datum již ve vyučovacích hodinách v rámci tematických celků zaznělo. Květnové datum nikoliv. Navíc shovívavé hodnocení uznávající i ne zcela korektní označení státních svátků vždy celkový výsledek posunulo nad hranici poloviční úspěšnosti. Z předloženého vyplývá, že žáci mají tušení týkající se státních svátků. Tato povrchová znalost ale potřebuje prohlubovat a upevňovat. Toto stanovisko podporují výsledky oddílu Významné dny. Možnosti výběru a obeznámenost s průběhem a doprovázejícími atributy zvýšily celkovou úspěšnost výsledku vzorku respondentů.

Na základě získaných odpovědí druhá skupina (ŠKOLA C) v porovnání s první skupinou (ŠKOLA A + ŠKOLA B) dosáhla obecně větší míry úspěšnosti.

Dotazovaní pedagogové působící na středních odborných školách různého zaměření se shodli na neefektivním chronologickém vyučování způsobeným jeho rozpětím. Není reálné řádně projít všechna dějinná období. Projekt D+ zaměřený pouze na moderní dějiny ve vztahu k pomůcce každodenního života kalendáře nijak nekoresponduje tematicky. Vzhledem k nesčetným odkazům státních svátků, ostatních svátků či významných dnů k událostem moderních dějin se realizovaný a diplomovou prací navrhovaný tematický plán s D+ v mnohém překrývají. Navíc U3 již výuku podle kalendářních svátků aplikovala a setkala se s kladnými reakcemi, což jenom podporuje navrhovaný Rámcový návrh konceptu tematického plánu.

4 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU II

Na základě pozorování a následné analýzy je očividné, že výuka dějepisu na středních odborných školách je nejčastěji realizována chronologickou metodou. ŠVP konkrétní vzdělávací instituce během jednoho školního roku pojme dějinná období počínaje pravěkem a moderními dějinami konče. Navíc je u tohoto modelu i nevyhovující časové rozvržení z pohledu jednotlivých pololetí. V období od září do konce ledna musí žáci pojmout informace a data devatenácti století. Během druhého pololetí pak žáci absolvují „pouze“ dějiny století dvacátého. Nedostatky chronologické výuky dějin jsou reprezentovány přílišným teoretickým drilem na krátký časový úsek, špatně uchopitelnými souvislostmi žáky z důvodu přizpůsobování malé dotaci vyučovacích hodin a tematickou roztržitostí bez spojovacího prvku či ukotvujícího rámce.

Pokusné testování v rámci projektu Dějepis+ na rozdíl od tradičního výukového modelu zacílilo na období moderních dějin. Došlo sice k odbourání tematické náročnosti. Naopak ale došlo ke zdlouhavému zkoumání poměrně nepodstatných záležitostí např. hojná časová dotace věnována změně názvů ulic. D+ přinesl poznatek o vyhovujícím portfoliu namísto sešitu a absenci učebnice.

Badatelská výuka se zařazováním vybraných státních svátků se jeví jako nejvíce vyhovující. Odpovídá současným trendům a požadavkům moderního světa na výchovu moderního občana hned z několika důvodů. Prohlubuje historické myšlení, kdy se žáci z minulosti mohou poučit pro lepší budoucnost. Vede žáky ke kritickému myšlení, což v praktickém životě využijí především ve svém virtuálním působení. S kritickým myšlením souvisí umění argumentace a diskuse. Propojení badatelského modelu výuky s tématem státních svátků pak propojuje výuku dějepisu s praktickým životem žáků. Propojení zajistí znalost souvislostí a významu dané události a odůvodnění volných dnů během roku.

5 SHRNUTÍ ANALYTICKÉ ČÁSTI

Z analytické části vyplývá:

- Žáci jsou během chronologické výuky přehlcní fakty, které mechanicky opakují a nijak je nevyužívají k další práci.
- Žáci absolvující projekt Dějepis+ byli orientováni pouze na období moderních dějin. Některé úseky jsou příliš podrobné na úroveň střední školy.
- Při badatelské výuce je vyvíjen tlak na schopnosti a dovednosti žáků např.: práce s prameny, argumentace, tvoření otázek, odpovídání.
- Učitelé v rámci výuky připomínají a zdůrazňují souvislosti historických událostí se současnými státními svátky.
- Didaktický test ukázal úroveň znalosti žáků o tématu státních svátků a významných dnů.
- Vyučovací hodiny U3 zaměřené na státní svátky poskytly jejím žákům ve srovnání s ostatními dotazovanými výhodu.
- Zařazení státních svátků do výuky znamená propojení školního předmětu s životem žáků v podobě kalendária.
- Pro současné žáky je místo běžného sešitu vhodnější a příjemnější variantou portfolio, které musí mít pevně stanovené parametry.

6 NÁVRHOVÁ ČÁST

Analytická část odhalila několik nedostatků výuky dějepisu na vybraných školách. Vyučovací hodiny pod vlivem chronologické výuky jsou přeplněné daty a novými pojmy. Stejně jako jednotlivé vyučovací hodiny má zběsilé tempo i celý školní rok. Projekt D+ se zaměřuje pouze na moderní dějiny. Badatelská výuka vede žáky k historickému a kritickému myšlení, umění argumentace, diskuse, pokládání a zodpovídání otázek. Jako nejvíce vyhovující se po proběhlé analýze jeví badatelská výuka, kterou U3 doplňuje o úseky zaměřené na státní svátky.

Návrhová část se zaměřila na prohloubení vztahu žáka k minulosti, užití informací získaných při vyučovacích hodinách dějepisu v praktickém životě, kritickému myšlení a diskusi. Tyto dílčí úkony vytváří rámcový návrh konceptu tematického plánu, jehož rámec tvoří státní svátky, ostatní svátky a významné dny doplněné o nejvýznamnější církevní zvyklosti vánoční a velikonoční v kombinaci s lidovými vesnickými obyčejí.

6.1 Rámcový návrh konceptu tematického plánu

Rámcový návrh konceptu tematického plánu pracuje s dotací 2 vyučovacích hodin dějepisu za týden pro žáky nejčastěji pouze 1. ročníku středoškolské docházky. Dějepis ale může být zařazován i v jiných ročnících.

Pro rámcový návrh konceptu je důležitý celkový počet vyučovacích hodin pro vyučovací předmět dějepis v jakémkoliv ročníku. Školní rok trvá deset měsíců, což činí zhruba 80 hodin za školní rok v ideálním případě. Pokud ale odečteme prázdniny, svátky a ředitelská volna, celková délka školního roku odpovídá zhruba 32 týdnům výuky. Následně počet týdnů vynásobíme počtem týdenní dotace předmětu. Konečný výsledek hodin, s kterými můžeme pro naši výuku počítat, se rovná 64 vyučovacím hodinám za jeden školní rok.

Těžištěm výuky podle kalendáře je denní plánovač, který žáci obdrží na začátku školního roku. Tento denní plánovač slouží jako šablona pro kalendář, který žáci postupně vytváří během jednotlivých vyučovacích hodin. Výsledkem by byl vlastnoručně vyrobený kalendář obsahující zaznamenané státní svátky, ostatní svátky, významné dny, nejznámější oslavy lidového a církevního roku. Jestliže budou žáci mít zájem, je možné zaznamenat i svátky a narozeniny členů třídy.

Společně s vytvořeným originálním kalendářem si žáci z dějepisu fyzicky odnáší desky. Portfolio obsahuje pracovní listy týkající se jednotlivých vybraných svátků a fotografií z uspořádaných oslav vztahujících se k tématu konkrétních vyučovacích hodin. Pro lepší orientaci žáků v minulých událostech, které nebudou podle zvyklostí probírány chronologicky, poslední stránku za pracovními listy tvoří list formátu A4 fungující jako časová osa pro záznam historických událostí.

Z výše zmíněných materiálů žáci na konci školního roku odchází s portfoliem obsahujícím archy denního plánovače, pracovní listy a časovou osu. V arších jsou zaznamenány probrané státní svátky, ostatní svátky, významné dny a lidové či křesťanské oslavy připadající na určitý kalendářní měsíc. Jednotlivé záznamy podrobněji rozebírají přiložené pracovní listy. Časová osa pomáhá s orientací v minulosti.

Realizace výše navrženého probíhá v režii vyučujících dějepisu dané školy. Možností využití navrženého konceptu je několik. Učitel může navržený tematický plán využívat po celý školní rok v jeho plném rozsahu nebo lze využívat pouze jeho části, např. pro projektové vyučování či ozvláštnění výuky. Ekonomické zabezpečení plánu znamená koupi desek na dokumenty a měsíčního plánovače. V běžném papírnictví lze šanon pořídit od 30 Kč. V případě měsíčního plánovače je vhodná hromadná objednávka na temu.com, kde se cena pohybuje okolo 200 Kč za produkt. Dále je pak nutný tisk pracovních listů. V požadovaném množství lze tisk zařídit prostřednictvím kreditu učitele v kombinaci s tiskovou kartou školy pro daný třídní kolektiv. Každý z kolektivu přispívá drobným peněžním příspěvkem. Vytížení z hlediska času a energie postihne učitele i žáka.

Nástin rozvržení je inovativním ve svém přístupu k vyučování školního dějepisu. Výuka je zaměřena na všeobecný přehled žáků s přihlédnutím k jejich budoucímu životu. S kalendářem a jeho obsahem se budou setkávat na každodenní bázi. Koncept tedy není primárně zaměřen na teoretický dril obsahující data, události a jména, ale vychází z potřeb běžného člověka a pracuje s nimi. Disponuje s menším množstvím informací, které žákům vtiskává za pomoci diskuse, čtení s pochopením, kritického myšlení a zážitku z filmových ukázek či vlastního prožitku oslav.

6.1.1 Tematický plán

Kapitola pojednává o konkrétní podobě návrhu konceptu tematického plánu. Konkrétní podoba tematického plánu se nalézá v Příloze 1. Měsíc září je nejvíce

propracován z důvodu pilotního vyučování, které proběhlo podle tohoto návrhu na České zemědělské akademii v Humpolci, střední škola.

Během prvního měsíce školního roku je nezbytné seznámit žáky s novým a absolutně neznámým konceptem. Každá z vyučovacích hodin začne informacemi o náplni vyučovací jednotky. Tyto informace učitel žákům podává ve formě „nákupního seznamu“ zapsaného na tabuli. Nákupní seznam v bodech shrne dění celé hodiny. Na první úvodní hodině je příhodné poznat se navzájem, vytvořit pravidla pro budoucí setkávání a představit žákům koncept vyučování školního roku. Tyto tři aktivity jsou v plánu ukotveny pro vytvoření příjemné pracovní atmosféry. Před reflexí vyučovací hodiny je vytvořena myšlenková mapa na téma dějepis, která bude fungovat jako ohraničující prvek výuky i vytvářeného portfolia, o jehož nákupu jsou žáci informováni. Každá vyučovací hodina je ukončena reflexí skládající se ze dvou částí. Nejprve žáci ukazují palce („like“ a „dislike“) při procházení nákupního seznamu. Následně žáci hodnotí sami sebe známkou od jedné do pěti. Při vložení nového pracovního listu do portfolia dojde v případě potřeby k vyznačení historického mezníku na časovou osu vloženou do portfolia jako poslední arch.

Následující tři zářijové vyučovací hodiny jsou inspirované Jiřím Karenem. Jednotlivé jednotky se budou zabírat otázkami, proč a jak se učit dějepis a tématem pramenů. Tyto vyučovací hodiny jsou zařazeny z důvodu konfrontace žáků s názorem, že dějepis a jeho prostřednictvím i minulost je pasé záležitostí bez vlivu na současné dění. Naopak vyučovací hodiny ukazují, že vyučování zaměřené na minulost jim může poskytnout znalosti a schopnosti využitelné v jejich životech. Tento záměr podporuje hned další vyučovací hodina, která žákům poskytne náhled do stylů učení. Vyučovací jednotka s tématem prameny se zaměřuje na rozvoj kritického myšlení a snaží se v žácích probudit zájem o minulost prostřednictvím porovnání první a právě probíhající hodiny, což může žákům evokovat detektivní povahu studia minulosti.

Další dvě vyučovací hodiny ukotvují vyučovaný koncept. Jejich tématem je měření času a kalendář s jeho různými podobami a seznámení s jeho obsahem. Prvních šest vyučovacích hodin představuje úvodní fázi konceptu. Učitel a žáci se navzájem představí, odůvodní si význam a potřebu školního dějepisu, seznámí se s vývojem měření času a definují si obsah a části kalendária.

Po delší počáteční fázi přichází první dvě hodiny zaměřené na státní svátek 28. září. Dochází i k prvnímu zápisu do měsíčního plánovače. V případě, že by den volna připadl

na den dějepisné hodiny a třída o ni přišla, je možné využít pouze první z dvou připravených vyučovacích hodin. První pracovní list se zaměřuje na první Přemyslovce. Připravená cvičení jsou zaměřena na rodinné vazby Přemyslovců a události spjaté se smrtí knížete Václava. Druhá hodina se zaměřuje na důsledky událostí 28. září roku 935.

Jako každý příští měsíc si žáci při první říjnové vyučovací hodině do svého kalendáře zapíší všechny svátky a oslavy. Zápis funguje jako ukotvující prvek přehledu o daném kalendářním měsíci.

Na počátku měsíce proběhnou vyučovací hodiny věnované sokolům. Nejprve žáci vyplní pracovní list. Pracovní list je seznámí s tím, kdo sokolové jsou, čím se zabývají a jejich historií. V další hodině pak žáci na vlastní kůži zakusí cvičební sestavu inspirovanou sokolskými slety.

Stěžejním tématem měsíce října je svátek připadající na 28. října. Podle data podzimních prázdnin tomuto svátku náleží tři nebo čtyři vyučovací hodiny. První z hodin se věnuje situaci před vznikem Československé republiky. Druhá vyučovací hodina se zaměřuje na události týkající se samotného vzniku ČR. Třetí, případně třetí a čtvrtá hodina, pracuje s dobovými ukázkami a výňatky ze seriálu *První republika*. Žáci porovnávají skutečnost a seriálové zpracování v duchu kritického myšlení, diskuse a argumentace.

Závěr měsíce se orientuje na oslavy Halloweenu. Informuje o místě a době vzniku a průběhu. Poslední říjnovou hodinu žáci vyřezávají dýně.

Po pravidelném zápisu do kalendáře přichází první listopadový svátek Dušičky. Žáci se v rámci pracovního listu vrátí k poslednímu říjnovému tématu Halloweenu. Po krátkém úvodu zaměřeném na Svátek zesnulých dojde k porovnávání těchto dvou svátečních událostí. Po komparaci a malé ochutnávce Halloweenu zprostředkovanému vyřezáváním dýní a jeho bujaré nálady se žáci vypraví na hřbitov. Zde v rámci tradice zapálí svíčky a proběhne krátká přednáška o architektuře.

Další svátek patří sv. Martinovi. Pracovní list informuje žáky o legendě spojené s tímto patronem a průběhu lidových oslav světce se zaměřením na lidovou kuchyni. I proto následující vyučovací hodina probíhá uvařením či upečením (podle možností školy a domluvy s kolektivem) a ochutnávkou typických pokrmů. V upravené podobě žáci vytvoří kuchařky pro 11. listopad.

Vyučovací hodina zaměřená na první světovou válku začíná krátkým brainstormingem na téma „Proč učitel přišel s květinou vlčího máku v klopě?“. Pracovní list žákům v krátkosti představí příčiny, průběh a důsledky první světové války. Na konci vyučování je vysvětlen symbol červeného květu.

Pracovní list vztahující se k 17. listopadu je vyplňován ve dvou vyučovacích hodinách. Toto oddělení podpoří orientaci ve dvou událostech rozličných roků a zároveň zlepši obeznámenost s jejich vztahem právě k totožnému datu.

Úskalí posledního měsíce kalendářního roku představují vánoční prázdniny. Dny volna nám z očekávané dotace osmi vyučovacích hodin ponechají zhruba šest. Celý měsíc výuky se nese v duchu adventu a vánočních svátků.

První hodina je tradičně věnována zápisu prosincových oslav. Zároveň je definován advent a jeho jednotlivé sváteční neděle. Při definici adventních nedělí je užit symbol věnce se čtyřmi svícemi. Tento znak žáci mohou další hodinu vyrábět.

Další dvě vyučovací hodiny se zabírají nejprve historií svátku sv. Mikuláše. Teoretickou hodinu doprovází praktická ukázka realizovaná prostřednictvím kostýmů, nadílky a připravených básniček.

Těsně před vánočními svátky pracovní list seznámí žáky s vánoční legendou. Rozbor textu žáky seznámí s časoprostorem, dějem a vystupujícími postavami. Teoretická příprava žákům umožní na následující hodině sehrát krátké scénky či živé obrazy inspirované právě příběhem narození Ježíše Krista.

Po obvyklém zápisu pro měsíc leden následuje krátký pracovní list zdůrazňující význam Nového roku. Na další vyučovací hodině jsou žáci informováni o událostech vzniku České republiky. Na konci pracovní list požaduje srovnání těchto dvou svátků.

Svátek Tří králů je rovněž vyučován nejprve teoreticky s odkazem na vánoční legendu. Poté se žáci přestrojí za Kašpara, Melichara a Baltazara s jejich charakteristickými atributy a vyráží na koledu po školní budově.

Další dvojice hodin se zaměřuje na osobnost Jana Palacha. K sondě využívá historických pramenů a filmového zpracování. Velký prostor je věnován otázce svobody.

Závěr měsíce žáky seznamuje s definicí, průběhem a důsledky holocaustu. Pro prohloubení této teoretické sumy informací je další vyučovací hodina věnována každodennosti z pohledu různých aktérů holocaustu.

V únoru dojde ke změnám v zaběhnutých pořádcích, protože na druhý kalendářní měsíc připadá malé množství svátků a oslav. Na druhou stranu nám tento malý počet umožní vyvážit měsíce letních prázdnin. Z únorových svátků žáci absolvují pracovní list s tématem Hromnic, sv. Valentina a oslav masopustu.

Dále dojde k zápisu březnových svátků MDŽ, Den památky vyhlazení terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Březince, Den přístupu České republiky k Severoatlantické smlouvě a Den narození Jana Ámose Komenského, které ale všechny nebudou probrány v únoru. Zvláštní pozornost je věnována 9. březnu, kdy je součástí výuky exkurze do Památníku Terezín.

Při pokračování v březnových svátcích dojde k hlubšímu prozkoumání vstupu České republiky do NATO v kombinaci se vstupem do Evropské unie. Mimo hlavní organizace lze žáky seznámit s dalšími organizacemi a spolky v rámci evropské a světové integrace.

Ve zbylých březnových hodinách společně s žáky procházíme oslavy vztahující se k měsíci dubnu. Konkrétně jde o 7. dubna, noc z 30. dubna na 1. května a pravděpodobně i pohyblivé velikonoční svátky. V pracovním listu věnovanému Dnu vzdělanosti se oklikou vracíme k postavě Jana Ámose Komenského a otázce vzdělání. Proběhne krátká diskuse o vzdělání žáků týkající se maturitní zkoušky, případně výběru vysoké školy. O možnostech přípravy a portálech s konkrétními informacemi. Velikonoční pracovní list se opět skládá z teoretické části osvětlující velikonoční příběh a praktické části, kdy se po domluvě s žáky buď plete pomlázka, nebo zdobí kraslice. Nakonec jsou žáci seznámeni s tradicí pálení čarodějnic.

Na počátku dubna dojde k tradičnímu zápisu. Zápis se bude odlišovat, protože zapisované svátky budou připadat na měsíc květen. První z pracovních listů se zabývá lidovým zvykem stavění máje a mezinárodním svátkem oslavujícím pracující.

Druhý blok u žáků oživuje odkaz na události moderních dějin povstání a vítězství druhé světové války. List propojuje tyto dvě události prostřednictvím druhé světové války a jejího závěru. V reakci na hrůzy celosvětového konfliktu přichází pracovní listy zdůrazňující význam rodin a vzdor nepříteli.

Předposlední měsíc školního roku je protkán upomínkami na události moderních dějin. Po zápisu červnových událostí na počátku května následuje jejich rozdělení do dvou bloků. První blok je tvořen událostmi spjatými s druhou světovou válkou. Druhý blok se zaměřuje na události vztahující se ke komunistickému režimu.

První blok započne exkurzí do Památníku Lidice, který nabízí široké spektrum programů pro žáky středních škol. Alternativou při nezájmu o exkurzi mezi žáky či jiném důvodu bránícím realizaci je pracovní list. List je doplněn následnou prací s výpověďmi pamětníků. Druhá část prvního bloku probíhá podle zaběhnutých zvyků. Nejprve žáci projdou teoretickou lekci, po níž následuje práce s dobovými ukázkami v porovnání s filmovým zpracováním operace Antropoid.

Druhý blok žáky nejprve seznámí s důvody příchodu okupačních vojsk i jejich odchodu. Následující pracovní list žáky provede charakteristickými znaky komunistického režimu.

Během měsíce června žáci nejprve odhalí příčiny existence dvou státních svátků na počátku letních prázdnin. První z nich upomíná na příchod věrozvěstů Konstantina a Metoděje. Druhý připomíná osobnost, skutky a úmrtí mistra Jana Husa. Poslední probíraný svátek připadající na 21. srpna žáky navrátí ke komunistickému režimu. Pracovní list dokreslí jejich znalosti pro odpověď na otázku ptající se na příčiny příchodu vojsk.

Úsilí celého školního roku zakončuje posledních několik vyučovacích hodin. Protože žáci deset měsíců poslouchají o různých svátcích a oslavách, dostanou na konci školního roku příležitost vytvořit svůj významný den. Na následující hodině pak svůj návrh prezentují třídě. Ta hlasuje pro tři podle nich nejvhodnější, nejdůležitější a nejpotřebnější, které by zařadili do současného kalendáře. Po tvořivé činnosti přichází čas opakování. Buď v podobě hry AZ-kvíz nebo Milionář. Výběr záleží na učiteli. Žáci soutěží, kdo si z proběhlých vyučovacích hodin pamatuje nejvíce informací. Absolutní zakončení předmětu představuje myšlenková mapa na téma dějepis. Důležité je následné porovnání zářijové a červnové verze myšlenkové mapy.

6.2 Pilotní vyučování „ZÁŘÍ“

Pilotní vyučování rámcového návrhu konceptu tematického plánu proběhlo v září školního roku 2023/2024. Výuka proběhla v rámci plnění předmětu Souvislá pedagogická praxe na České zemědělské akademii Humpolec, střední škola. Pro pilotní vyučování byla vybrána třída maturitního oboru Mechanizace a služby. Třídní kolektiv čítal 29 žáků a šlo o čistě chlapecký kolektiv. Proběhlo celkem osm vyučovacích hodin: Úvodní hodina, Proč se učit dějepis?, Jak se učit dějepis?, Prameny, Měření času, Náš kalendář, Proč jsme doma? (sv. Václav), Boží soud (sv. Václav). Pro každou z vyučovacích hodin byl vytvořen pracovní list pro žáky a metodický list pro vyučujícího.

Úvodní hodina byla doplněna krátkou vsuvkou. Důvodem byla informace pro žáky o pilotní výuce praktikantkou Bc. Adélou Křížovou a představení Mgr. Jarošové, která povede výuku dějepisu po zbytek školního roku. Vyučovací hodina proběhla přesně podle připraveného plánu. Na žácích bylo vidět překvapení po vznesení požadavku uspořádání židlí do kruhu a odsunutí lavic ke stěnám učebny. V prvních minutách žáci nevěřicně přeskakovali pohledem mezi seznamem cílů zapsaných na tabuli označených praktikantkou jako nákupní seznam a novým zasedacím pořádkem. Z důvodu počáteční nervozity byla jako první zařazena aktivita, kdy žáci poznávají učitele. Teprve následně byla aktivita přesunuta na žáky. Po prolomení ledů seznamovacími aktivitami již žáci velmi aktivně přispívali k vytvoření pravidel dalšího setkávání. Společnou tvorbu myšlenkové mapy na tabuli několik žáků absolvovalo poprvé. Při reflexi na sebe byli žáci poměrně přísní. Pro žáky těchto 45 minut znamenalo několik neočekávaných situací, změn a novinek.

Druhá vyučovací hodina proběhla hned následující den. První aktivitou bylo podepsání pravidel vytvořených předešlý den. Během této hodiny bylo z chování žáků patrné, že testují hranice chování. Při diskusích velmi často vykřikovali a nevhodně vtipkovali. Při vyplňování pracovních listů velmi často pouze diskutovali a nevyplňovali požadovaná cvičení. Při každém z přestupku byli praktikantkou upozorněni na porušení podepsaných pravidel. Ke konci hodiny se žáci v jejich dodržování hlídali navzájem. Během reflexe na sebe již žáci nebyli tolik přísní. Mnozí odůvodnili svoje nižší hodnocení nedodržováním pravidel. Vyučovací hodina proběhla podle plánu. Navíc po rozhovoru v kabinetě po proběhlé hodině se ostatní učitelé podívovali nad aktivitou a nenucenou komunikací žáků.

Přípravu na v pořadí třetí vyučovací hodinu lze s malou obměnou užít i v jiných předmětech. Daná hodina žákům ukazuje změnu učebních stylů napříč dobou a měla by vést k zamyšlení jednotlivých žáků nad jejich učebním stylem a jeho případným vylepšením. Na konci této hodiny praktikantka zapomněla na reflexi, ale žáci ji připomněli a požadovali. Opakující se počátky a konce vyučovacích hodin žákům vyhovují. Po zavedení je vždy očekávali, protože pro ně byly signálem ohraničující vyučovací hodiny.

Čtvrtá příprava byla vytvořena s úmyslem probudit u žáků zájem o minulost prostřednictvím detektivní zápletky. Překvapivým zjištěním byla neznalost filmu *Agent bez minulosti* z roku 2002. Před puštěním traileru, který lze sehnat pouze v anglickém znění, byl děj filmu shrnut v několika větách. Po zhlédnutí videoukázky a krátké diskusi přišel na řadu pracovní list. List vyvolal silné ohlasy vyjádřené vykřikováním otázky „Jak to vlastně

před týdnem bylo?“. Následovaly velmi vášnivé debaty o podobě první společné vyučovací hodiny. Diskuse nakonec vykryštovala v otázku směřovanou na praktikantku „A tohle se týká každé věci, co se stala v minulosti?“.

Třetí týden vyučování se nejprve zaměřil na měření času, kdy byli žáci překvapeni minulými podobami a současnými možnostmi. Žáci již byli navyknutí na odlišný způsob výuky: Podle reflexí a evaluací jim hodiny vyhovovaly a těšili se na ně. Práce probíhala v klidné a příjemné atmosféře. Po upozornění na kalendářní výuku od příští vyučovací hodiny a krátkém brainstormingu na téma státní svátky, ostatní svátky a významné dny se žáci poměrně vyděsili. Obsah současného kalendáře jim byl velmi vzdálený. V návaznosti na předešlou vyučovací hodinu došlo k prohloubení tematiky kalendária. Další překvapení ze strany žáků přišlo při vyjmenování množství rozličných způsobů jeho využití a informací, které může ukrývat.

Poslední týden pilotní výuky se orientoval na svátek sv. Václava připadající na 28. září. Obě vyučovací hodiny proběhly podle plánu. Žáci je ocenili více než hodiny předešlé, protože prý byly více konkrétní. Především si pochvalovali originální zpracování. Zařazení nejprve teorie, potom praxe není nahodilé. Před aktivitou „Boží soud“ je nutné, aby žáci ovládali znalosti o vztahu bratrů a událostech roku 935, kdy byl Václav usmrcen.

Celkové zhodnocení pilotního vyučování vycházející z reflexí jednotlivých hodin a evaluací každého z týdnů. Nový koncept vyučování byl žáky přijat velmi kladně. Počáteční vyučovací hodiny některým žákům přišly na dějepis příliš abstraktní, ale vykonávané aktivity tuto abstraktnost vyvažovaly. Ani jeden z žáků by se nebránil zavedení kalendářní výuky. Jediný problém realizace spočívá v náročném množství tisknutých materiálů a úkolu žáků mít desky a nosit je na hodiny.

7 DISKUSE

První krok před vlastním výzkumem je reprezentován teoretickou rešerší. Rešerše vymezuje a popisuje školní dějepis jako vyučovací předmět. Na dějepis pohlíží z hlediska jeho vytyčení kurikulárními dokumenty, cílů, obsahu, metod a učebních pomůcek. Následně se rešerše zaměřuje na současné trendy dějepisného vyučování. Konkrétně jde o badatelsky orientovanou výuku a projekt Dějepis+. Výzkum začal pozorováním, které charakterizovalo jednotlivé modely výuky dějepisu na vybraných středních odborných školách. Modely jsou reprezentovány tradičním chronologickým pojetím, projektem Dějepis+ a badatelsky orientovanou výukou se zařazením státních svátků.

Následné didaktické testy určené žákům ukázaly na jejich povědomí o existenci státních svátků. Povědomí neobsahující podrobnosti týkající se a upomínající na konkrétní události či přesný název daného dne. Významné dny zastupují bližší kategorii z důvodu znalosti průběhu oslav, charakteristických symbolů a atributů s nimi spojených. Navíc po předložení možností výběru jsou žáci schopni vybrat správný název. Znají jej ale samovolně si název nevybaví.

Stanovená autorská hypotéza „*Státní svátky zařazené do tematického plánu v rozsahu projektové výuky prohlubují znalosti žáků o obsahu kalendáře.*“ byla potvrzena. Osvědčení nejmarkantněji pomohl didaktický test, konkrétně otázky zaměřené na státní svátky (otázka 7, otázka 8 a otázka 9) a významné dny (otázka 10, otázka 11 a otázka 12). Navíc při pozorování řada žáků uvedla, že jim znalost státních svátků, ostatních svátků a významných dnů přijde více potřebná pro praktický život než jejich obvyklé vyučovací hodiny dějepisu. Postoj žáků podpořili i odpovědi pedagogů v rámci dotazníků. Vyučující se shodli na neefektivitě chronologické výuky, limitním omezení projektu D+ a vhodnosti badatelského vyučování.

Úspěšnost výzkumu byla podmíněna funkčností zvoleného kvantitativního přístupu. Základem pro zdařilost bylo prvotní pozorování, které stanovilo aktuální stav problematiky a vytyčilo slabá místa systému. Následná analýza proběhla prostřednictvím didaktických testů a dotazníků potvrdila předpoklady o existenci státních svátků atd. mezi žáky bez detailních znalostí.

Příčiny ovlivňující výsledky a postupy spatřuje diplomová práce v online podobě didaktických testů. I přes anonymitu a absenci hodnocení úspěšnosti mohl na výsledky mít vliv nordhornský efekt. Výzkumník svým výzkumem ovlivňuje výpověď respondentů.

Dotazovaní žáci mohli při vyplňování testu využít svůj chytrý telefon. Dalším ovlivňujícím faktorem byl celkový počet respondentů, pro objektivnější analýzu a výsledky by bylo vhodné vytvořit experiment dvou stejně velkých skupin.

Zásadním výstupem diplomové práce je potvrzení autorské hypotézy, což vytváří vhodné podmínky pro testovací zařazení rámcového konceptu návrhu tematického plánu. Kalendář jako médium každodenní potřeby ve spojení se školním dějepisem podporuje užití znalostí, schopností a dovedností získaných při vyučování v každodenním životě. Nejkontroverznějším výsledkem didaktického testu je bezpochyby vyšší úspěšnost v sekci s uzavřenými otázkami. Výsledek ukazuje na pasivní znalost, z níž je třeba udělat znalost aktivní.

Navazující výzkum by se měl vydat cestou dlouhodobějšího pokusného testování, jehož prvním krokem by byl experiment pracující s dvěma stejně početnými skupinami. Dalším krokem by bylo zkušební zavedení rámcového návrhu konceptu tematického plánu na delší časový úsek než pouhý jeden kalendářní měsíc s osmi vyučovacími hodinami. Celý nebo jen částečný rámcový návrh konceptu tematického plánu by měl být nasazen na středních odborných školách různých zaměření.

ZÁVĚR

V rámci diplomové práce byly nejprve zjišťovány aktuální podmínky vyučování dějepisu na středních odborných školách pro případné zavedení výuky podle kalendáře. V prostředí vzdělávacích institucí žáci tráví velkou část svého času, proto je prospěšné a užitečné učit žáky aplikovat znalosti, schopnosti a dovednosti získané během vyučovacích hodin v každodenním životě. Z uvedeného důvodu se předmětem zájmu práce stal kalendář figurující jako osnova dějepisné výuky. Tradiční chronologický model je neefektivní z důvodu přetížení žáků faktografií. Projekt D+ byl zaměřen pouze na moderní dějiny. V propojení minulosti a současnosti prostřednictvím kalendária autorka diplomové práce spatřuje aktuálnost navrhovaného konceptu.

Hlavním cílem diplomové práce bylo vytvoření návrhu rámcového konceptu tematického plánu a s tím spojených didaktických materiálů. Tématem vyučovacích hodin jsou státní svátky, ostatní svátky a významné dny v kombinaci s církevními zvyklostmi a lidovými tradicemi. Cíle byly naplněny cestou didaktického testu pro žáky a dotazníkem určeným pedagogům.

Výsledky, které byly prostřednictvím výzkumu získány pozitivně hodnotí zařazení státních svátků, ostatních svátků, významných dnů a roku z pohledu církevního a lidového kalendáře jako klíčový rámec vyučování na středních odborných školách. Důvodem je propojení minulosti se současností a každodenním životem žáků prostřednictvím kalendáře jako běžného a známého média.

Rámcový návrh konceptu tematického plánu vychází z předpokládané hodinové dotace 64 vyučovacích hodin na jeden školní rok. Dotace odpovídá dvěma vyučovacím hodinám za týden. Obsah vychází z kapitoly Teoretická východiska, jež zahrnuje mimo svátky vymezené zákonem č. 245/ 2000 Sb. i slavnosti náležící spektru církevního a lidového života napříč kalendářním rokem.

Návrh může přinést spolupracujícím institucím zvýšení efektivity výuky dějepisu. Především posiluje schopnosti a dovednosti v oblastech historického a kritického myšlení, umění argumentace, diskuse, kladení otázek a odpovídání na ně. To vše novým přístupem, který se odklání od zažitého chronologického modelu. Nové pojetí výuky práce navrhuje koncept propojující školní a každodenní realitu žáků. Předložený návrh je variabilní pro všechny typy středních odborných škol.

Možnosti rozšíření diplomové práce vidím např. v dlouhodobém pokusném testování během celého školního roku na vybraných středních odborných školách. Pro testování je vhodné zvolit školy různého oborového zaměření a rámcový návrh konceptu tematického plánu využít v celém rozsahu. Pro zvýšení důvěryhodnosti a objektivnosti výsledků doporučuji sběr pravidelné reflexe od žáků a koordinovaná reflektivní setkání pedagogů a výzkumníka zaměřující se na evaluaci nově zaváděného výukového modelu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRAMENY

Zákon č. 245/2000 Sb. Zákon o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010-2024 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-245>.

LITERATURA

ADAM, Adolf a kol., *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998.

ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*, Praha 2015.

DISMAN, Miroslav, *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Praha 2002.

DOSTÁL, Jiří, *Badatelsky orientovaná výuka*, Olomouc 2015.

DRAHOVZAL, Jan – KILIÁN, Oldřich – KOHOUTEK, Rudolf, *Didaktika odborných předmětů*, Brno 1997.

FRIEDRICH, Gustav, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997.

HENDL, Jan – REMR, Jiří, *Metody výzkumu a evaluace*, Praha 2017.

HERINK, Josef, *Podkladová studie: Dějepis*, Praha 2019.

HUDECOVÁ, Dagmar, *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*, Úvaly 2007.

JULÍNEK, Stanislav a kol., *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Brno 2004.

KOPEČEK, Pavel – KRÁKORA, Pavel – CINGELOVÁ, Gabriela, *Didaktika a metodika výuky společenských věd a dějepisu pro začínající akademické pracovníky*, Olomouc 2015.

LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008.

LAŠEK, Jan – VONDROUŠOVÁ, Jindra, *Aplikovaná metodologie pro učitele I: kvantitativní výzkum*. Hradec Králové 2014.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina, *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha 2008.

MAŇÁK, Josef, *Nárys didaktiky*, Brno 1995.

NEZNÁMÝ, Autor, *Teorie projektu D+*.

ONDROUCHOVÁ, Martina a kol., *Dějepis+*, dostupné online (<https://www.npi.cz/projekty/4588-dejepis-plus>), [26. 2. 2024].

PARKAN, František, *Didaktika dějepisu*, Praha 2014.

PECH, Pavel – ČINČUROVÁ, Lenka – GÜNZEL, Martin a kol., *Badatelsky orientovaná výuka matematiky a informatiky s podporou technologií*, České Budějovice 2015.

PIEPER, Josef. *Zustimmung zur Welt: Eine Theorie des Festes*, Mnichov 1963.

PRŮCHA, Jan, *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, Praha 2009.

SKALKOVÁ, Jarmila, *Obecná didaktika*, Praha 1999.

ŠVEC, Vlastimil – FÍLOVÁ, Hana – ŠIMONÍK, Oldřich, *Praktikum didaktických dovedností*, Brno 1996.

VEČERKOVÁ, Eva, *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, Praha 2015.

VEVERKOVÁ, Helena. *Učivo*. In: KALHOUS, Zdeněk – OBST, Otto a kol., *Školní didaktika*. Praha 2009.

VONDRUŠKOVÁ, Alena, *Český lidový a církevní rok*, Brno 2015.

VOTÁPKOVÁ, Dana – VAŠÍČKOVÁ, Radka a kol., *Průvodce pro učitele badatelsky orientovaným vyučováním*, Praha 2013, s. 30, [online]. Dostupné na: https://ucimesevenku.cz/wp-content/uploads/2019/11/01_Pruvodce_pro_ucitele-2.pdf [cit. 13.2.2024].

WEBOVÉ ZDROJE

HALADA, Andrej, *Den hrdinů druhého odboje symbolizuje odvaha československých parašutistů v chrámu sv. Cyrila a Metoděje*, dostupné online (<https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/den-hrdinu-druheho-odboje-symbolizuje-odvaha-ceskoslovenskych-parasutistu-v-chramu-sv--cyrila-a-metodeje--222003/>), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ Autor, *1. leden – Den obnovy samostatného českého státu*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x1_leden_den_obnovy_samostatneho_ceskeho.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, *5. červenec – Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x5_7_den_slovanskych_verozvestu_cyrila_a.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 6. července – *Den upálení mistra Jana Husa*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x6_cerven_ce_den_upaleni_mistra_jana_husa.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 8. květen – *Den vítězství*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x8_kveten_den_vitezstvi.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 15. květen – *Mezinárodní den rodiny*, dostupné online (<https://www.vira.cz/texty/aktuality/15-kveten-mezinarodni-den-rodiny>), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 16. leden - *Den památky Jana Palacha*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/moscow/cz/kultura_a_skolstvi/den_pamatky_jana_palacha.html), citováno k [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 17. listopadu – *Den boje za svobodu a demokracii*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x17_listopad_den_boje_za_svobodu_a.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 21. srpen bude *Den památky obětí invaze v roce 1968*, potvrdili senátoři, dostupné online (<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/21-srpen-bude-den-pamatky-obeti-invaze-v-roce-1968-potvrdili-senatori-55170>), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 28. října – *Den vzniku samostatného československého státu*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/den_vznik_u_samostatneho_ceskoslovenskeho_1.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, 28. září – *Den české státnosti*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/x28_zari_den_ceske_statnosti.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, *Česká republika a NATO*, dostupné online (https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/nato/priority_cr_v_nat_o.html), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, *Den válečných veteránů*, 11. listopad, dostupné online (<https://denveteranu.cz/>), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, *Památník a pietní území*, dostupné online (<https://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/pamatnik-a-pietni-uzemi/>), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, *Památný den sokolstva: významný den České republiky*, dostupné online (<https://www.sokol.eu/projekt/pamatny-den-sokolstva-2>), [citováno k 26. 2. 2024].

NEZNÁMÝ, Autor, *Významné dny se rozšíří o Den národního vzdoru a Den odchodu okupačních vojsk*, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=15660>), [citováno k 26. 2. 2024].

PAMĚŤ NÁRODA, *Styďte se!*, dostupné online (<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/specialy/styďte-se>), [citováno k 26. 2. 2024].

SEDMIBUDSKÝ, Jan, *Rok 1945: Květnové povstání v Praze a dalších 36 městech*, dostupné online (<https://plus.rozhlas.cz/rok-1945-kvetnove-povstani-v-praze-a-dalsich-36-mestech-8773012>), [citováno k 26. 2. 2024].

TK, *Mezinárodní den obětí holocaustu*, dostupné online (<https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2006/leden-2/mezinarodni-den-obeti-holocaustu/>), [citováno k 26. 2. 2024].

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Úvodní informace – počet respondentů (ks)

Graf 2: Úvodní informace – počet respondentů (%)

Graf 3: Úvodní informace – počet respondentů (experimentální skupiny)

Graf 4: Úvodní informace – počet respondentů (experimentální skupiny, %)

Graf 5: Úvodní informace – pohlaví (ks)

Graf 6: Úvodní informace – pohlaví (%)

Graf 7: Úvodní informace – věk (ks)

Graf 8: Úvodní informace – věk (%)

Graf 9: Otázka č. 7 28. 9. (souhrnně, ks)

Graf 10: Otázka č. 7 28. 9. (souhrnně, %)

Graf 11: Otázka č. 7 28. 9. (experimentální skupiny, ks)

Graf 12: Otázka č. 7 28. 9. (experimentální skupiny, %)

Graf 13: Otázka č. 8 17. 11. (souhrnně, ks)

Graf 14: Otázka č. 8 17. 11. (souhrnně, %)

Graf 15: Otázka č. 8 17. 11. (experimentální skupiny, ks)

Graf 16: Otázka č. 8 17. 11. (experimentální skupiny, %)

Graf 17: Otázka č. 9 8. 5. (souhrnně, ks)

Graf 18: Otázka č. 9 8. 5. (souhrnně, %)

Graf 19: Otázka č. 9 8. 5. (experimentální skupiny, ks)

Graf 20: Otázka č. 9 8. 5. (experimentální skupiny, %)

Graf 21: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (souhrnně, ks)

Graf 22: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (souhrnně, %)

Graf 23: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (souhrnně, ks)

Graf 24: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (souhrnně, %)

Graf 25: Otázka č. 12 Tři králové (souhrnně, ks)

Graf 26: Otázka č. 12 Tři králové (souhrnně, %)

Graf 27: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (experimentální skupiny, ks)

Graf 28: Otázka č. 10 Den válečných veteránů (experimentální skupiny, %)

Graf 29: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (experimentální skupiny, ks)

Graf 30: Otázka č. 11 Mezinárodní den žen (experimentální skupiny, %)

Graf 31: Otázka č. 12 Tři králové (experimentální skupiny, ks)

Graf 32: Otázka č. 12 Tři králové (experimentální skupiny, %)

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1 Kalendář a jeho svátky, didaktický test pro žáky

PŘÍLOHA 2 Dotazník ŠKOLA C, U3

PŘÍLOHA 3 Dotazník ŠKOLA B, U2

PŘÍLOHA 4 Dotazník ŠKOLA A, U1

PŘÍLOHA 5 Rámcový návrh konceptu tematického plánu

PŘÍLOHA 6 Pilotní vyučování – září (metodické a pracovní listy)

PŘÍLOHA 7 Pilotní vyučování – září (časová osa)

PŘÍLOHA 8 Pilotní vyučování – evaluační formulář

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1 Kalendář a jeho svátky, didaktický test pro žáky

(<https://www.surveio.com/survey/d/B1C2O2J5F5O4C9K4B>)

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma Dějepisná výuka na středních odborných školách podle kalendáře. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi cenné, poslouží jako podklady k další realizaci výzkumné části.

Mnohokrát děkuji za Vaši ochotu a čas.

Bc. Adéla Křížová

Úvodní informace

1. Jste:

- a. Žena
- b. Muž
- c. Jiné

2. Věk: _____

3. Škola:

4. Třída: _____

5. V kterém ročníku docházíte na vyučovací hodiny dějepisu?

6. Kolik vyučovacích hodin týdně máte dějepisu?

Státní svátky

Jaké státní svátky slavíme v uvedené dny? K datu uveďte název státního svátku.

7. 28. 9.

8. 17. 11.

9. 8. 5.

Významné dny

Kdy slavíme uvedené významné dny? Vyberte jednu z nabízených variant.

10. Na který den připadá Den válečných veteránů?

- a. 5. 5.
- b. 11. 11.
- c. 7. 8.

11. Na který den připadá Mezinárodní den žen?

- a. 8. 3.
- b. 6. 9.
- c. 3. 8.

12. Na který den připadá svátek Tři králové?

- a. 2. 2.
- b. 6. 1.
- c. 10. 6.

13. Znáte nějaké další svátky nebo ostatní dny a jejich data?

PŘÍLOHA 2 Dotazník ŠKOLA C, U3

(<https://www.surveio.com/survey/d/E7M5P9V9C3D1C6H6T>)

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění rozhovoru, který je součástí mé diplomové práce na téma Dějepisná výuka na středních odborných školách podle kalendáře. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi cenné, poslouží jako podklady k další realizaci výzkumné části.

Mnohokrát děkuji za Vaši ochotu a čas.

Bc. Adéla Křížová

Úvodní informace

1. Jak dlouho učíte?

2. Jaká je Vaše druhá aprobace?

3. Které předměty učíte?

Výuka dějepisu

4. Zařazujete kalendářní svátky do výuky? Pokud ano, jak?

5. Pokud jste v předchozí otázce odpověděl/a ano, proč jste přešel/přešla k výuce podle kalendáře?

6. Kde se vzal nápad vyučovat podle kalendáře?

7. Jak probíhala realizace výuky (vedení školy, třídy – všechny nebo pouze vybrané, informování rodičů, postup zavedení, plánování – které ano a které ne, vznik materiálů a příprav, průběh, vylepšujete/obměňujete, nebo jsou stále stejné)?

8. Jaká byla reakce žáků na novou podobu výuky?

9. Jak kontrolujete naučené a jaká je úspěšnost žáků?

10. Jaké jsou podle Vás klady a zápory této výuky?

PŘÍLOHA 3 Dotazník ŠKOLA B, U2

(<https://www.surveio.com/survey/d/Q9E3D5A6N1B6A1I2N>)

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění rozhovoru, který je součástí mé diplomové práce na téma Dějepisná výuka na středních odborných školách podle kalendáře. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi cenné, poslouží jako podklady k další realizaci výzkumné části.

Mnohokrát děkuji za Vaši ochotu a čas.

Bc. Adéla Křížová

Úvodní informace

1. Jak dlouho učíte?

2. Jaká je Vaše druhá aprobace?

3. Které předměty učíte?

Výuka dějepisu

4. Vyhovuje Vám tematické rozvržení výuky od pravěku po moderní dějiny?

5. Jaké jsou reakce žáků na rychlou změnu tematických celků?

6. Podle jakého klíče rozlišujete témata, která proběhnou v hodinách a která nikoliv?

7. Přizpůsobujete výuku studovanému oboru žáků?

8. Jak kontrolujete naučené a jaká je úspěšnost žáků?

9. Vyhovuje Vám toto rozvržení?

10. Jaké jsou podle Vás klady a zápory výuky „od pravěku po moderní dějiny“?

PŘÍLOHA 4 Dotazník ŠKOLA A, U1

(<https://www.surveio.com/survey/d/J3L2V3H9R3D6A8E3B>)

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění rozhovoru, který je součástí mé diplomové práce na téma Dějepisná výuka na středních odborných školách podle kalendáře. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi cenné, poslouží jako podklady k další realizaci výzkumné části.

Mnohokrát děkuji za Vaši ochotu a čas.

Bc. Adéla Křížová

Úvodní informace

1. Jak dlouho učíte?

2. Jaká je Vaše druhá aprobace?

3. Které předměty učíte?

Projekt D+

4. Kde se na Vaší škole vzal projekt D+?

5. Jaký postoj jste k nasazení projektu do výuky zaujal/a – byl/a jste pro/proti? Zdůvodněte.

6. Prošel/Prošla jste před zavedením projektu školením?

7. Jak byla nová podoba vyučování zavedena?

8. Jak žáci na neobvyklý způsob výuky reagovali?

9. Informovali jste o projektu rodiče žáků?

10. Jak kontrolujete naučené a jaká je úspěšnost žáků?

11. Jaké jsou podle Vás klady a zápory této výuky?

PŘÍLOHA 5 Rámcový návrh konceptu tematického plánu

- Rozpis učiva a výsledků vzdělávání:
 - 1. ročník, 2 vyučovací hodiny/týden za školní rok, 32 týdnů výuky
 - $2 \times 32 \text{ týdnů} = 64 \text{ vyučovacích hodin/ školní rok}$
 - Celkem = 64 vyučovacích hodin

1.pololetí

ZÁŘÍ	ZÁŘÍ
Žák: • objasní smysl poznávání dějin a variabilitu jejich výkladů • je seznámen se základními prameny • chápe důležitost ochrany hist. a kulturních památek	Člověk v dějinách • poznávání dějin, význam poznávání dějin, variabilita výkladů dějin, historické prameny, ochrana a využívání hist. a kulturních hodnot
Žák: • vysvětlí počátky a rozvoj českého státu ve středověku	Středověk • nejvýznamnější středověké státy, kultura, křesťanská církev, vznik a rozvoj českého státu

Úvodní hodina

Proč se učit dějepis?

Jak se učit dějepis?

Prameny

Měření času

Náš kalendář

Proč jsme doma? (sv. Václav)

Boží soud (sv. Václav)

ŘÍJEN	ŘÍJEN
Žák: • charakterizuje první Československou republiku	Novověk – 20. stol. • české země za světové války

Může SOKOL cvičit?

Sestava jako od sokolů

START – jaká byla startovní pozice?

SOUBOJ V RINGU – vznik Československé republiky

VÍTĚZ – Československá republika

Takové byly reakce (dobové ukázky, seriál První republika)

Halloween

Halloween vyřezávání dýní

LISTOPAD	LISTOPAD
Žák: popíše dopad první světové války na lidi	Novověk – 20. stol. rozdělení světa, pokus o jeho revizi Velkou válkou (= první světová válka)

Proč chodíme na hřbitovy?

Procházka po hřbitově

Halloween vs. Dušičky

Odměna za dobré skutky (sv. Martin)

Svatomartinské menu

Proč přinesl/a vlčí mák?

Den událostí plný I (1939)

Den událostí plný II (1989)

PROSINEC	PROSINEC
Žák: uvede příklady kulturního přínosu judaismu a křesťanství	Člověk v dějinách starověk

Není neděle jako neděle!

Výroba adventních věnců (přizpůsobeno studovanému oboru)

Kde se vzal Mikuláš?

Mikulášská obchůzka po škole

Příběh Vánoc

Dramatické ztvárnění vánoční legendy

Vánoční prázdniny

Vánoční prázdniny

LEDEN	LEDEN
Žák: • popíše vývoj ve vyspělých demokraciích	Novověk – 20. stol. • rozpad Československa, vznik České republiky

Nový rok x nový rok
 A od té doby je jen naše!
 Příběh tříkrálový
Tříkrálová obchůzka po škole
 Kdo byl Jan Palach?
 Palach a svoboda
 Heslo HOLOCAUST
Každodennost za holocaustu

2. pololetí

ÚNOR	ÚNOR
Žák: popíše válečné zločiny včetně holocaustu	Novověk – 20. stol. válečné zločiny včetně holocaustu

Proč je dobré ji zapálit?

Příběh sv. Valentina

Masopustní průvod PL

Masopustní průvod výroba masek

MDŽ – postavení ženy ve společnosti dříve a dnes

Exkurze Terezín

Za exkurzi

Za exkurzi

BŘEZEN	BŘEZEN
Žák: - charakterizuje umění baroka - popíše vývoj evropské integrace	Raný novověk - války v Evropě, reformace a protireformace - poválečné uspořádání v Evropě

NATO a EU

Vzdělanost v průběhu věků

Vaše vzdělanost – co mám za sebou a co mě čeká? (MZK, výběr VŠ)

Proč je dobré je zapálit?

Velikonoční příběh

Velikonoce – pletení pomlázky / malování kraslic

Významná osobnost ve světě vzdělání I (nalezení v PL o vzdělanosti a vytvoření krátkých referátů na dílčí aspekty života a díla Jana Ámose Komenského)

Významná osobnost ve světě vzdělání II (prezentace referátů)

DUBEN	DUBEN
Žák: • charakterizuje fašismus, nacismus; srovná nacistický a komunistický totalitarismus	Novověk – 20. stol. • Československo za války, druhý čs. odboj

Máje, nebo Svátek práce?

Druhá světová válka – příčiny

Druhá světová válka – průběh (*možné spojit s Druhá světová válka – průběh*)

Druhá světová válka – závěr

Na co odkazují? I (květnové povstání)

Na co odkazují? II (vítězství) (*možné spojení I a II*)

Rodina napříč staletími

Vzdorovali (úvodní fáze pro druhý odboj)

KVĚTEN	KVĚTEN
Žák: • charakterizuje komunistický režim v ČSR • charakterizuje obecně středověk a jeho kulturu	Novověk – 20. stol • komunistická diktatura v Československu a její vývoj • Velká Morava • křesťanská církev, společenské uspořádání

Lidice – exkurze Památník Lidice

Za exkurzi

Za exkurzi

Bojovali do konce PL (druhý odboj)

Antropoid – film vs. skutečnost PL

Proč přišli? A proč odcházejí? (příchod okupačních vojsk)

Komunistický režim – jaký byl? I (hlavně propaganda)

Komunistický režim – jaký byl? II (hlavně politické procesy)

ČERVEN	ČERVEN
Žák: • charakterizuje komunistický režim v ČSR, v jeho vývoji a v souvislostech se změnami v celém komunistickém bloku	Novověk – 20. stol. • komunistická diktatura v Československu a její vývoj • sovětský blok, SSSR

Co nám bratři přinesli? (Konstantin a Metoděj)

Stojím si za svým! (Jan Hus)

Můj významný den I (vlastní tvorba)

Můj významný den II (prezentace, hlasování o nejlepší významný den) (možné spojení I a II)

AZ-kvíz (opakování školního roku)

Tak jsem se změnil (myšlenková mapa, porovnání září vs. říjen)

Poslední týden školy

PŘÍLOHA 6 Pilotní vyučování – září (metodické a pracovní listy)

METODICKÝ LIST:

Číslo a název VH: 1. Úvodní VH

Anotace VH: Žáci a učitel se seznámí a společně vytvoří pravidla dodržovaná při budoucích setkání v rámci vyučovacích hodin předmětu dějepis. Učitel žákům představí koncept vyučování dějepisu podle kalendáře. Dále proběhne společné zamyšlení (v podobě myšlenkové mapy) na téma dějepis.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: úvodní setkání; seznámení; pravidla

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák popíše koncept vyučování dějepisu podle kalendáře.
- **Výchovné:** Žák při diskusi respektuje názory ostatních.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák vytvoří pravidla setkávání.

Pomůcky: otázky k aktivitě „Odhadnete mě?“, papír A4 pro zápis pravidel, A4 pro žáky (myšlenková mapa)

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
5 min	Představení: • Představení učitele, vysvětlení vykání • Sdělení cílů a průběhu hodiny (úvodní hodina, cílem je se poznat, naučit se jména, stanovit si pravidla v hodinách, výčet aktivit) • Představení konceptu výuky podle kalendáře – úkol pořídit si desky

10 min	Aktivita „Odhadnete mě?“ • Mám raději kočky, nebo psy? • Je mi 23, nebo 26 let? • Baval mě dějepis na gymnáziu? • Piji pivo, nebo víno? • Poslouchám rap, nebo rock? • Mám radši fotbal, nebo hokej? • Čtu ráda? • Jaká je moje nejoblíbenější filmová série? • Je moje oblíbená barva růžová? • Mám radši čokoládu, nebo chipsy?
10 min	Seznámení se s žáky • Každý žák si vymyslí přídavné jméno (např. aktivní Adéla), žáci a učitel se vzájemně obchází a seznamují se (oči, úsměv, podání ruky) • Vytvoření jmenovek + učitel vytvoří zasedací pořádek
10 min	Určení pravidel VH • Smysl pravidel (potřebujeme pravidla, abychom došli k cíli „něco vás naučit“) – spravedlivá, pro všechny, rovná • Postup – určíme si společně pravidla, sepíšu je, příští hodinu je podepíšete (+ každou VH učitel přinese a vyvěsí na tabuli) • Soubor pravidel: ○ Mluví jeden! ○ Žáci plní pokyny učitele ○ Žáci nepobíhají po třídě (když chci vstát, zvednu ruku) ○ Hlásíme se o slovo ○ Nechodíme v hodině na záchod (tři výjimky za rok) ○ Mobily v tašce. ○ Respektujeme se! (neurážíme se, neubližujeme si, nezesměšňujeme se)
7 min	Myšlenková mapa • „Co si představíte, když se řekne dějepis?“ • Zápis na tabuli + žáci zápis na A4 (v budoucnu založení do portfolio, teď vybrání učitelem společně se jmenovkami)
3 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznamkování sami sebe • Připomenutí porřízení desek na portfolio

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 2. Proč se učit dějepis?

Anotace lekce: Žáci jsou za využití pracovního listu konfrontováni s otázkou „Jaký má smysl se učit dějepis?“. Při vyplňování pracovního listu odpovídají na otázky, diskutují a nakonec jsou seznámeni s dovednostmi spojenými se studiem dějin.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: dovednosti; pracovní list; diskuse

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák vyjmenuje cílové schopnosti výuky dějepisu.
- **Výchovné:** Žák chápe význam výuky dějepisu.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák vytvoří příklady přínosu dějepisných poznatků.

Pomůcky: pracovní list

Základní zdroje:

- **Zdroj 1:** pracovní list

Komentáře ke zdrojům („výklad“)

Výklad:

Nemůžu vás učit, můžu Vám být jenom průvodcem za vzděláním, který vám nabídne vzdělání. Záleží na Vaší vůli – buď chcete, nebo nechcete. Studio = suchá houba (musí se snažit). Původně scholé = odpočinout si, mít radost (rozkoš moudrosti). V Řecku vnímali školu jako prostředek ke svobodě. Vnímáme jenom malý kousek reality, vzdělání nám umožní vidět celou škálu (klíčová dírka – dveře).

Jednou z věcí, kterou nám dějepis umožní rozvíjet, je **kritické myšlení** (definice: rozlišovat, posuzovat, odlišovat, hodnotit). Příklad kritického myšlení: Facebook – dopamin, manipulace, droga.

Proč ho budete potřebovat? Protože robotizace – čtvrtá průmyslová revoluce. Proto došlo k velké revoluci ve vzdělávání (tzv. kurikulární reforma), kdy z vás nechceme udělat Wikipedii (příklad s pamětí 1 GB), ale chceme, abyste byli schopni svoje dovednosti/kompetence reálně používat.

Příklady:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí
- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje

Vyprávění Hanse Müllera

Kdysi dávno žil byl dělník jménem Hans Muller. Byl to chlap jako hora, dobrý otec rodiny, měl pět dětí. Jeho děti ho milovaly, protože byl laskavý a chápavý, jeho manželka ho milovala, protože vždycky držel slovo a byl zásadový a morální. Sousedé si ho vážili, protože byl zdvořilý a ochotný pomoci. Hans se celý život řídil jednou pevnou zásadou, která zněla „Nezajímám se o politiku – budu se starat jenom o svoji rodinu. Politika je svinstvo, politici jsou prasata, já s tím nechci mít nic společného.“ Hans byl výborný pracovník, pracoval v továrně na smrtící plyn nedaleko svého bydliště. Nikdy nepřišel do práce pozdě, často dělal přesčasy, protože si chtěl vydělat peníze, aby mohl zajistit rodině důstojnou životní úroveň. Chtěl, aby si mohli zajet na dovolenou anebo koupit nové auto. Když už byl v důchodu a lenošil v houpacím křesle na verandě svého domku, přišel k němu zvláštní člověk se strhanými rysy v obličeji.

„Dobrý den, Vy jste Hans Muller?“

„Ano, jsem. Co pro vás můžu udělat?“

„Vy jste pracoval v továrně na plyn?“

„Ano, dvacet let.“

„Víte, že Vámi vyráběný plyn sloužil k hromadnému zabíjení Židů?“

„To jsem nevěděl.“

„Psali o tom ve všech novinách. Všichni to věděli.“

„Já jsem se o politiku nikdy nezajímal. Prostě jsem dělal svoji práci.“

„Vámi vyrobený plyn zabil miliony lidí. Včetně celé mé rodiny.“

„Podívejte se, já jsem nic špatného neudělal. Chodil jsem slušně do práce, dělal jsem, co mi řekli, na nic jsem se neptal. Celý svůj život jsem se choval morálně, své děti jsem dobře vychoval a svou ženu miloval. Proč mi teď dáváte za vinu zabíjení Židů? Já s tím nemám nic společného – o politiku jsem se nikdy nezajímal, je to moje zásada. Běžte pryč!“

Strhaný muž odchází a Hans Muller za ním hledí ze svého houpacího křesla.

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
3 min	Organizace • Zápis do TK • Rozdání jmenovek (pro učitele trénink zapamatování jmen) + myšlenkové mapy (její založení do portfolia) + PL • Cíle dnešní VH
5 min	Výklad • Žáci odpovídají na otázky v PL
5 min	Diskuse • „Může být nevzdělanost životu nebezpečná?“
15 min	Vyprávění Hanse Müllera Diskuse k příběhu Hanse Müllera • Zachoval se Hans Muller správně? • Byl vinný, anebo nevinný? • Nesl spoluzodpovědnost za smrt milionů Židů, když vyráběl plyn, který je usmrtil? • Co říkáte na jeho postoj „nezajímám se o politiku“? • Opravdu nevěděl, že plyn zabíjel Židy? Mohl se to dozvědět? Udělal něco špatně? • Co by se stalo, kdyby Hans měl rozvinuté kritické myšlení? Jednal by jinak? • Odpověděli byste jinak na otázku „Může být nevzdělanost životu nebezpečná?“

8 min	PL • Žáci vyplňují cvičení X a X v PL
7 min	PL • Společná kontrola PL
2 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe • Uložení PL do portfolia

Pracovní list:

1. **Výklad učitele o smyslu vzdělávání.** Dávej pozor a odpověz.

a) Co znamená „scholé“?

b) Co je základním předpokladem jakéhokoliv vzdělávání?

c) Jaké bylo vnímání školy ve starověkém Řecku?

d) Vysvětli metaforu klíčové dírky a vzdělání.

e) Může nám nějak pomoci kritické myšlení při vnímání Facebooku?

f) Proč budeme potřebovat kritické myšlení v budoucnosti?

2. **Diskuse.** OTÁZKA: *Může být nevzdělanost životu nebezpečná? (Může být moje nevzdělanost nebezpečná ostatním lidem?)*

Máte 30 sekund na promyšlení otázky. Následuje moderovaná diskuse. Hlásíme se.

Pravidla diskuse:

1. Mluví jeden.
2. Respektuj názor druhého (nezesměšňuj, neútoč).
3. Mluv stručně a k věci.
4. Snaž se druhým porozumět.
5. Uváděj příklady a argumenty pro svůj názor.
6. Učitel je moderátor.

3. **Vyprávění.** Příběh Hanse Mullera + **Diskuse** k příběhu Hanse Mullera.

4. **Skupinová práce:** vytvořte skupinky a seřaďte následující schopnosti (které byste měli získat výukou dějepisu) od nejdůležitější (číslo 8) po nejméně důležitou

(číslo 1). Své rozhodnutí mějte zdůvodněné. **Určete si mluvčího.** Mluvčí moderuje debatu. Každý musí mít prostor vyjádřit svůj názor. Nakonec mluvčí popíše názor skupiny a zdůvodní.

Schopnost/dovednost	Hodnocení (1 až 8) + zdůvodnění
Kritické myšlení	
Aktivní občanství	
Oprostit se od předsudků	
Schopnost formulovat názory	
Jednat lidsky, odpovědně a solidárně	
Uznávat, že lidský život je vysokou hodnotou	
Poznat, kdy média lžou	
Klást si v životě otázku „Co je správné?“	

SCHOPNOST	DEFINICE (popište, o co se jedná)	PŘÍKLAD ZE ŽIVOTA (uved'te nějaký vymyšlený příklad, kdy by se vám schopnost mohla opravdu hodit)	JE TO DŮLEŽITÉ? PROČ? ZDŮVODNĚTE.
Kritické myšlení			
Aktivní občanství			

Oprostit se od předsudků			
Schopnost formulovat názory			
Jednat lidsky, odpovědně a solidárně			
Klást si v životě otázku „Co je správné?“			
Uznávat, že lidský život je vysokou hodnotou			
Poznat, kdy média lžou			

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 3. Jak se učit dějepis?

Anotace lekce: Žáci jsou v rámci vyučovací hodiny seznámeni s různými podobami výuky dějepisu, které v průběhu lekce porovnávají a hodnotí.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: učebnice, výklad, video

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák popíše rozdíly mezi starým a novým způsobem výuky dějepisu.
- **Výchovné:** Žák vnímá změny ve způsobu výuky dějepisu v dějinách.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák pracuje s videem.

Pomůcky: pracovní list

Základní zdroje:

- **Zdroj 1:** ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František – KUDRYS, Milan. *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*. Praha, 2016, s. 13.
- **Zdroj 2:**
<https://normalizace.dejepis21.cz/prehravac.html?kapitola=17&objekt=5>
- **Zdroj 3:**
https://www.youtube.com/results?search_query=obecn%C3%A1+%C5%A1k+nejlep%C5%A1%C3%AD+sc%C3%A9ny

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
------------------	-------------------

3 min	Organizace • Zápis do TK • Rozdání PL • Cíle dnešní VH
7 min	Performance • Učitel vyzve žáky, aby si vzali sešity, a začne rychle diktovat text učebnice. • Následuje reflexe. ○ Bavilo vás to? ○ Vypadaly vaše hodiny dějepisu podobně? ○ Jaký má taková výuka smysl? ○ Pamatujete si své zápisy? ○ Kdybych vám teď dal/a test na učivo dějepisu základní školy, kolik byste si pamatovali? Proč?
20 min	Video • https://normalizace.dejepis21.cz/prehravac.html?kapitola=17&objekt=5 • https://www.youtube.com/results?search_query=obecn%C3%A1+%C5%A1kola+nejlep%C5%A1%C3%AD+sc%C3%A9ny ○ V jaké době se ukázka odehrává? ○ Jakým způsobem probíhá výuka? ○ Co dělají žáci, co dělá učitel? ○ Co je cílem takové výuky? ○ Jak jsou oblečení žáci? ○ Máte zkušenosti s podobnou výukou?
13 min	Samostatná práce • Žáci mají za úkol doplnit v pracovním listu rozdíly jednotlivých typů vzdělávání (transmisivní vs konstruktivistické – minulost VS současnost) • Společná kontrola
2 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe • Uložení PL do portfolia

- **Pracovní list:**

1. Předvedení: Tradiční výuka dějepisu. Odpověz na otázky:

a) Bavilo Vás to?

b) Vypadaly Vaše hodiny dějepisu podobně?

c) Jaký má taková výuka smysl?

d) Kdybych Vám teď dal/a test na učivo dějepisu základní školy, kolik byste si pamatoval/a? Proč?

2. Videoukázky: Výuka dějepisu v minulosti

Zhlédněte videoukázky a **ve dvojicích** odpovězte na otázky:

a) V jaké době se ukázky odehrávají? Zařaďte do století (např. 30. léta 19. století)

1. UKÁZKA:

2. UKÁZKA:

b) O jaký typ historického pramene se jedná? Realita/fikce? Odkud přesně pocházejí?

c) Jakým způsobem probíhá výuka? Co dělají žáci, co dělá učitel?

d) Co je cílem takové výuky? Jaké jsou výhody/nevýhody takové výuky?

1. Výhody:

2. Nevýhody:

e) Porovnejte obě ukázky. Co mají společného? (místo, situace?) V čem se liší?

1. Společné:

2. Liší se:

f) Máte zkušenosti s podobnou výukou?

g) Jak se proměnila výuka dějepisu v dějinách?

3. Samostatná práce: doplňte tabulku

Doplň do tabulky písmena. (Nápověda: moderní výuka se snaží stavět do centra žáka.
Aktivní = činný, pasivní = nečinný)

<u>Starý způsob vzdělávání žáků</u>	<u>Nový způsob vzdělávání žáků</u>
-------------------------------------	------------------------------------

- A) Přenos hotových poznatků od učitele k žákům (žáci opakují, co řekl učitel)
- B) Učení = aktivní získávání informací a dovedností
- C) Důležitá jsou fakta a výsledky
- D) Důležité je pochopení a porozumění učivu
- E) Učitel je průvodcem žáků ve výuce
- F) Přispívá k rozvoji tvořivosti
- G) Žáci jsou pasivní – pouze přijímají fakta, která jim říká učitel
- H) Učení = pasivní přijímání informací od učitele
- I) Převažuje skupinová a individuální práce žáků
- J) Žáci jsou aktivní – zapojují se do výuky, vedou diskuse
- K) Přispívá k rozvoji paměti
- L) Převažuje výklad a přednáška učitele
- M) Soutěživost: buď lepší než ostatní
- N) Spolupráce: spolupracuj s ostatními
- O) Učitel předává „pravdu“, kterou musí žáci „odříkat“
- P) Přispívá k rozvoji tvořivosti

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 4. Prameny

Anotace lekce: Žák je v rámci lekce seznámen s prací s historickými prameny – jeho analýzou a interpretací.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: historický pramen, analýza, interpretace

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák definuje pojmy: historický pramen, analýza, interpretace.
- **Výchovné:** Žák chápe význam historických pramenů.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák analyzuje a interpretuje historický pramen.

Pomůcky: PL, příprava Úvodní hodina

Základní zdroje:

- **Zdroj 1:** https://www.youtube.com/watch?v=PeGDBR0Ej_0 (3:56–5:32)
- **Zdroj 2:** příprava Úvodní hodina

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
2 min	Organizace • Zápis do TK • Rozdání jmenovek (pro učitele trénink zapamatování jmen) + myšlenkové mapy (její založení do portfolia) + PL • Cíle dnešní VH
5 min	Videoukázka + reflexe • Agent bez minulosti (2002) • Otázky:

	○ Ví agent Bourne, kdo je? ○ Proč to neví? ○ Jak to může zjistit? ○ Jak souvisí naše paměť s tím, za koho se považujeme? ○ Pokud by nám byla vymazána paměť, věděli bychom, kdo jsme? ○ Vidíte nějakou souvislost s výukou dějepisu? ○ Jak můžeme zjistit, co se stalo v naší minulosti?
5 min	Práce ve dvojicích • Žáci doplní tabulku v PL
5 min	Samostatná práce • „Převyprávějte průběh naší první hodiny v deseti větách. Musí obsahovat průběh, cíl, smysl, hodnocení hodiny.“
10 min	Skupinová práce • „Vytvořte skupiny, sdílejte své texty. Vytvořte shrnutí vyprávění o naší první hodině (napište v bodech).“
15 min	Skupinová práce • Nyní dostanete textový materiál (historický pramen) – rozdat přípravu k Úvodní hodině. Proved'te jeho analýzu (rozbor na malé části), následně interpretujte (vysvětlíte, co z něj můžeme zjistit), porovnejte s vaším skupinovým shrnutím o první hodině a vytvořte nové shrnutí úvodní hodiny. ○ Kdo je autorem? ○ Kdy byl napsaný? ○ O jaký typ pramene jde? (listina, fotografie, výpověď pamětníka, ...) ○ O čem pramen vypovídá? ○ Komu byl pramen určen? ○ Jaký je záměr autora? ○ Je pramen zaujatý, nebo nezaujatý?
3 min	Reflexe činnosti • Jak se vám pracovalo? Kde byly problémy? • Změnilo se nějak vaše vyprávění, když jste vytvořili skupiny? Jak? Proč? • Změnilo se nějak vaše vyprávění, když jste obdrželi text? Jak? Proč? • Co z toho vyplývá, když vyprávíme o minulosti?

	Jaký je postup při hodnocení historického pramene?
--	--

- Pracovní list

Doplňte pojmy k definicím

1. ANALÝZA, 2. INTERPRETACE, 3. HISTORICKÝ PRAMEN

POJEM	DEFINICE
	Stopa po minulosti, pomocí které poznáváme minulost. Hlavní zdroj informací o minulosti. Například fotka, vyprávění pamětníka, dokument, dobové noviny atd.
	Logická metoda, jak poznáváme svět. Rozebíráme složitější celky na menší části. Například „ŠKOLU“ rozložíme na třídy, žáky, učitele, budovu atd.
	Vyložíme si a porozumíme, co z určité věci vyplývá. Například vidíme značku a porozumíme, že znamená „stop“.

Samostatná práce: převyprávějte do sešitu průběh naší první hodiny v deseti větách. Musí obsahovat průběh (začátek-prostředek-konec), smysl a hodnocení hodiny. Máte na to 5 minut.

Skupinová práce: vytvořte skupiny, sdílejte své texty. Zvolte si zapisovatele. Každý musí dostat prostor vyjádřit svůj názor. Po diskusi nadiktujte zapisovateli do sešitu společné shrnutí úvodní hodiny. Máte na to 10 minut.

Skupinová práce: nyní dostanete neznámý záhadný textový materiál (historický pramen). Musíte jej:

A) **ANALYZOVAT** (=rozložit na kousíčky)

1. Kdo je autorem?
2. Kdy byl napsaný?
3. O jaký typ historického pramene jde? (listina, fotografie, výpověď pamětníka, ...)
4. O čem pramen vypovídá?
5. Komu byl pramen určen?
6. Jaký je záměr autora?
7. Je pramen zaujatý, nebo nezaujatý?

B) INTERPRETOVAT

Vyložíte si a porozumíte, co z pramene vyplývá (o čem hovoří). Informace získané **analýzou a interpretací** zpracujete do svého shrnutí.

• **Příprava 1. Úvodní hodina**

Časová orientace	Průběh + aktivity
5 min	Představení: • Představení učitele, vysvětlení vykání • Sdělení cílů a průběhu hodiny (úvodní hodina, cílem je se poznat, naučit se jména, stanovit si pravidla v hodinách, výčet aktivit) • Představení konceptu výuky podle kalendáře – úkol pořídit si desky
10 min	Seznámení se s žáky • Každý žák si vymyslí přídavné jméno (např. aktivní Adéla), žáci a učitel se vzájemně obcházejí a seznamují se (oči, úsměv, podání ruky) • Vytvoření jmenovek + učitel vytvoří zasedací pořádek
10 min	Aktivita „Odhadnete mě?“ • Mám raději kočky, nebo psy? • Je mi 23, nebo 26 let? • Baval mě dějepis na gymnáziu? • Piji pivo, nebo víno? • Poslouchám rap, nebo rock? • Mám radši fotbal, nebo hokej? • Čtu ráda? • Jaká je moje nejoblíbenější filmová série? • Je moje oblíbená brava růžová? • Mám radši čokoládu, nebo chipsy?
10 min	Určení pravidel VH • Smysl pravidel (potřebujeme pravidla, abychom došli k cíli „něco vás naučit“) – spravedlivá, pro všechny, rovná • Postup – určíme si společně pravidla, sepíšu je, příští hodinu je podepíšete (+ každou VH učitel přinese a vyvěsí na tabuli) • Soubor pravidel: ○ Mluví jeden! ○ Žáci plní pokyny učitele ○ Žáci nepobíhají po třídě (když chci vstát, zvednu ruku) ○ Hlásíme se o slovo ○ Nechodíme v hodině na záchod (tři výjimky za rok) ○ Mobily v tašce.

	○ Respektujeme se! (neurážíme se, neubližujeme si, nezesměšňujeme se)
7 min	Myšlenková mapa • „Co si představíte, když se řekne dějepis?“ • Zápis na tabuli + žáci zápis na A4 (v budoucnu založení do portfolio, teď vybrání učitelem společně se jmenovkami)
3 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe • Připomenutí pořízení desek na portfolio

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 5. Měření času

Anotace lekce: Žák je během lekce seznámen s principy měření času a jeho podobami napříč dějinnými událostmi.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: čas; měření času; jednotky

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák popíše způsob měření času pravěkých lidí.
- **Výchovné:** Žák definuje význam měření času pro společnost.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák vyrobí přesýpací hodiny.

Pomůcky: PL, mobilní telefon, tabule + fix/křída

Základní zdroje:

- **Zdroj 1:**

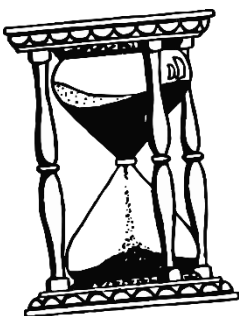
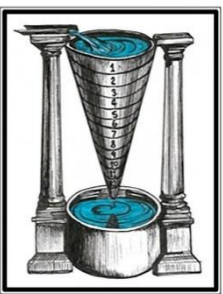
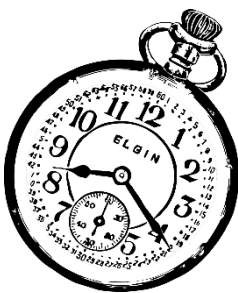
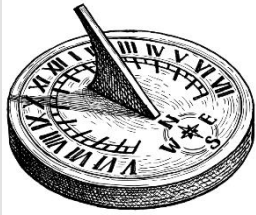

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
2 min	Organizace • Zápis do TK • Rozdání jmenovek (pro učitele trénink zapamatování jmen) + myšlenkové mapy (její založení do portfolia) + PL • Cíle dnešní VH
3 min	Současnost • Diskuse – jak dnes měříme čas? Čím?
5 min	Minulost (fotografie) • Jak měřili čas lidé v pravěku? • Jaké měli možnosti? • Měli přístroje na měření času?
5 min	Samostatná práce + kontrola • Doplňte názvy druhů hodin k obrázkům v PL
20 min	Kalendář • Hodiny nám měří čas, co dalšího využíváme pro orientaci v čase pro delší časový úsek než hodiny? • Cvičení v PL – kalendáře napříč časem
7 min	Koncept naší výuky • Máme za sebou úvodní blok a od příští VH se budeme zabývat kalendářem v kombinaci s dějepisem Brainstorming • Jaké státní svátky, ostatní svátky a významné dny z kalendáře znáte?
3 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe

- **Pracovní list:**

1. Do tabulky doplň názvy druhů hodin.

2. Skupinová práce: kalendářní systémy – Telefony povoleny! Vezmi svůj mobilní telefon a vyhledej minimálně 5 kalendářních systémů, které se objevily napříč časem. Svoje objevy zapiš do pracovního listu. Při společné diskusi sdílej s ostatními.

_____:

_____:

_____:

_____:

_____:

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 6. Náš kalendář

Anotace lekce: Žák je v rámci vyučovací lekce seznámen s kalendářem a jeho podobami (třídní pro narozeniny svátky spolužáků, organizace školního roku a kalendáře v obvyklé podobě).

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: kalendář; organizace, harmonogram školního roku; narozeniny, svátky

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák popíše organizaci školního roku.
- **Výchovné:** Žák si uvědomuje a popíše rozmanité možnosti členění kalendářů.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák vytvoří kalendář.

Pomůcky: 12 archů, PL, videoukázka, časové osy

Základní zdroje:

- **Zdroj 1:** <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1095927644-kalendarium/223562235300030/>

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
3 min	Organizace • Zápis do TK • Cíle dnešní VH Poslední VH • Minulá VH – jaké kalendářní systémy jsme objevili minulou VH?

10 min	Kalendář narozenin a svátků • Vyvěšení 12 archů (co arch, to měsíc) na tabuli, žáci zapisují, kdy mají svátek a narozeniny → archy ponechány ve třídě na nástěnce
10 min	„běžný“ kalendář – diskuse + PL • Co je státní svátek? • Co znamená označení ostatní svátky? • Co jsou významné dny? Jaké významné dny máme? • Brainstorming (minulá VH) – který z nich je který? – poznačení tipů žáků
5 min	Školní kalendář (PL) • Co všechno bude zaznamenáno v kalendáři pro školní rok? • Kdy máme jaké prázdniny?
13 min	Video – Kalendárium
4 min	„Náš kalendář“ • V našem kalendáři, který budeme vytvářet během celého školního roku, budeme zaznamenávat data jednotlivých svátků podle běžného kalendáře a zároveň si uděláme časovou osu událostí minulých, díky kterým jsme dnes doma. • → předání os Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe

ZÁŘÍ 2024						
Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek	Sobota	Neděle
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

(např., pouze ukázka možného formátu)

- **Pracovní list:**

- 1. Definujte:**

A. státní svátek =

B. ostatní svátky =

C. významné dny =

- **Brainstorming z minulé hodiny:** který z Vašich patří do skupiny státních svátků, ostatních svátků, významných dnů?

(zde zapsán brainstorming z minulé VH)

- 3. Co všechno najdeme v kalendáři, který určuje harmonogram školního roku?**

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 7. Proč jsme doma? (sv. Václav)

Anotace lekce: Žák je seznámen s historickými okolnostmi úmrtí sv. Václava z rodu Přemyslovců.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: Přemyslovci; Václav; Boleslav; Ludmila; 935; Stará Boleslav

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák definuje rodinné vazby mezi knížetem Václavem a Boleslavem.
- **Výchovné:** Žák popíše důsledky zavraždění knížete Václava pro český národ (Den české státnosti).
- **Schopnostně dovednostní:** Žák vyplní pracovní list.

Pomůcky: PL

Komentáře ke zdrojům („výklad“)

Kníže Bořivoj byl první historicky doložený český panovník z rodu Přemyslovců. Společně se svou manželkou sídlil na hradišti Levý Hradec, kde byl postaven nejstarší křesťanský kostel sv. Klimenta. Bořivoj a Ludmila asi v roce 880 přijali na Velké Moravě křest od arcibiskupa Metoděje. Společně se svými syny Spytihněvem a Vratislavem I. se přestěhovali na hradiště Praha, tedy Pražský hrad, kde nechali vystavět kostel Panny Marie.

Po Bořivojovi na knížecí stolec nastoupil Vratislav I., jehož manželkou byla Drahomíra. Měli syny Václava a Boleslava. Poté, kdy Vratislav I. zahynul v bojích s Maďary, za nezletilého Václava vládla jeho matka Drahomíra. O výchovu budoucího knížete se starala jeho babička Ludmila, díky čemuž se dostala do konfliktu se svojí snachou Drahomírou. Spor skončil v roce 921 zavražděním Ludmily na Tetíně na Drahomířin rozkaz.

Kníže Václav byl inteligentní a vzdělaný, nechal vybudovat rotundu sv. Víta v Praze. Měl konflikt s Jindřichem I. Ptáčníkem – Václav prohrál a byl nucen platit tribut (= daň za mír ve stříbře a dobytku) a zároveň složil slib věrnosti. Václavův bratr Boleslav nesouhlasil s bratrovou politikou, což vedlo k tomu, že 28. 9. 935 zavraždil Václava ve Staré Boleslavi.

Po smrti byl Václav svatořečen a stal se patronem a symbolem české státnosti.

Postup:

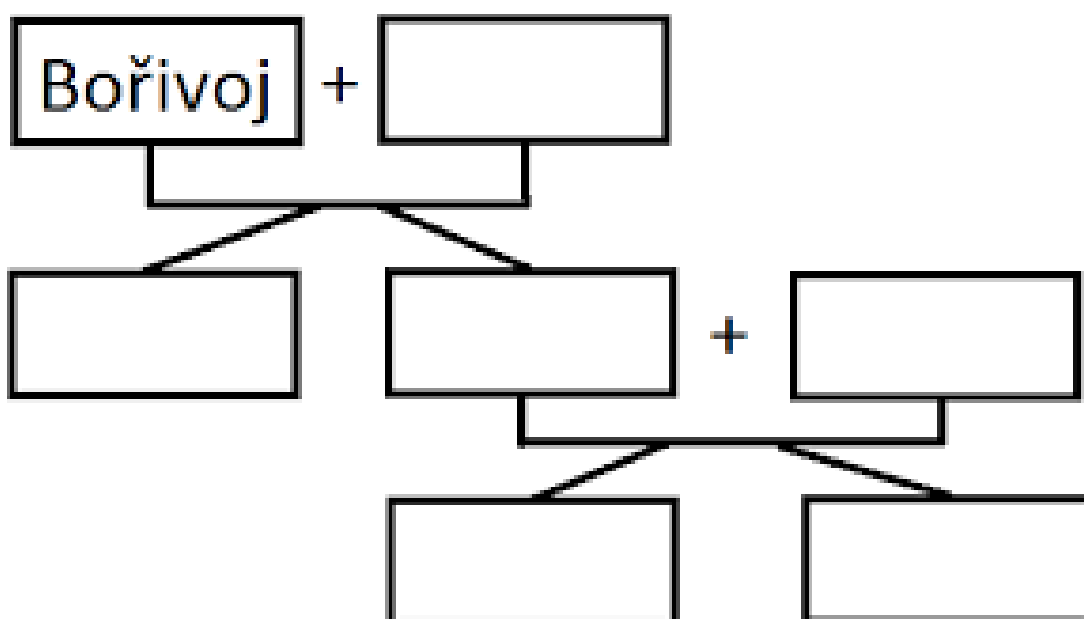
Časová orientace	Průběh + aktivity
3 min	Organizace • Zápis do TK • Cíle dnešní VH
15 min	PL – ilustrace + otázky
15 min	PL – ukázka + otázky
5 min	PL – „Kdo jsem?“
5 min	PL – „Proč jsme doma? Co se stalo 28. 9. 935?“
2 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe

- **Pracovní list**

1. Prohlédněte si obrázek: Co všechno vidíte? Co se asi stalo?

2. Přečti si komentář ke zdrojům a doplň rodokmen prvních Přemyslovců.

3. „Kdo jsem?“ – vytvoř krátký medailonek pro níže vypsané příslušníky rodu Přemyslovců, aby tvoji spolužáci uhádli, o kterého Přemyslovce jde.

A. Ludmila:

B. Václav:

C. Boleslav:

D. Drahomíra:

4. Proč jsme doma? Co se stalo 28. 9. 935 ve Staré Boleslavi?

METODICKÝ LIST:

Číslo a název lekce: 8. Boží soud (sv. Václav)

Anotace lekce: V poslední hodině byl žák seznámen s historickými událostmi vztahujícími se k prvním Přemyslovcům – zaměření na smrt knížete Václava. V této hodině žák užívá získané informace k vytvoření obhajoby při aktivitě Boží soud.

Cílová skupina: SŠ, 15–16 let

Časová dotace: 45 minut

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, osobnostní a sociální výchova, etická výchova

Klíčová slova: Václav; Boleslav; Boží soud; obhajoba

Vzdělávací cíle

- **Vzdělávací:** Žák definuje rodinné vazby mezi knížetem Václavem a Boleslavem.
- **Výchovné:** Žák pracuje s motivy vraždy, etikou a morálkou.
- **Schopnostně dovednostní:** Žák vypracuje obhajobu a argumentuje.

Pomůcky: zadání skupinové práce, list A4 + tužka

Postup:

Časová orientace	Průběh + aktivity
2 min	Organizace • Zápis do TK • Cíle dnešní VH • Vybrání jmenovek
7 min	Instrukce + pravidla • Rozdělení do dvojic (los jmenovek) – cíl: vypracovat ÚSPĚŠNOU obhajobu Boleslava I. před božím soudem ○ 1. píše ○ 2. mluví ○ → vychází z výkladu a textu z učebnice, seznámení s OTÁZKAMI ○ + ZADÁNÍ

	• Los, která dvojice se mnou soudí • Soud + 1 dvojice ○ Ostatní dvojice před třídou („očistec“) ○ Kdo úspěšně obhájí, zůstává ve třídě („nebe“) a stává se členem soudu (= porota) ○ Kdo neuspěje → může podat odvolání a zkusit to znovu
16 min	Práce žáků na obhajobě (učitel připravuje třídu) • Zadání k ruce
18 min	Obhajoby
2 min	Reflexe VH • Naplnění cílů – palce • Oznámkování sami sebe

- **Zadání:**

Stojíte jako Boleslav I. před Božím soudem – jste obžalováni z bratrovraždy, za niž nesete odpovědnost vy. Nyní se rozhoduje, zda skončíte v pekle, nebo dokážete božskou porotu přesvědčit, že si i přes vraždu svého bratra Václava zasloužíte přijít do nebe.

Pokuste se před porotou obhájit – uveďte nějaké skutečnosti, informace, které by mohly váš čin ospravedlnit – zkuste promítnout do obhajoby, jak jste vnímali svého bratra a jeho činy, vysvětlit důvod, proč jste se rozhodli k vraždě. Porotu by mohly obměkčit i významné činy a snahy o pokání, které jste během své vlády provedli.

- **Otázky:**

- **Otázky poroty směřující na Boleslava I.:**

- Úvodní otázka: „Proč bychom tě, Boleslave, měli pustit do nebe?“

- **Doplňující otázky**

- Proč ses dostal do sporu se svým bratrem Václavem?
- Jak ses po smrti svého bratra snažil tento svůj ohavný čin odčinit?
- Co dobrého jsi pro Čechy udělal?
- Dokaž, že jsi byl dobrým křesťanským panovníkem.
- Udej jeden hlavní důvod, proč bychom tě měli pustit do nebe.

PŘÍLOHA 7 Pilotní vyučování – září (časová osa)

PŘÍLOHA 8 Pilotní vyučování – evaluační formulář

Zaškrtněte:

	rozhodně ano	zčásti ano	spíše ne	rozhodně ne
inovuje				
rozumím, co chce				
příjemná atmosféra ve vyučovacích hodinách				
podporuje spolupráci				
něco se ve vyučovacích hodinách naučíme				
nuda ve vyučovacích hodinách				

Zaškrtněte:

	rozhodně ano	zčásti ano	spíše ne	rozhodně ne
inovuje				
rozumím, co chce				
příjemná atmosféra ve vyučovacích hodinách				
podporuje spolupráci				
něco se ve vyučovacích hodinách naučíme				
nuda ve vyučovacích hodinách				

Zaškrtněte:

	rozhodně ano	zčásti ano	spíše ne	rozhodně ne
inovuje				
rozumím, co chce				
příjemná atmosféra ve vyučovacích hodinách				
podporuje spolupráci				
něco se ve vyučovacích hodinách naučíme				
nuda ve vyučovacích hodinách				

Zaškrtněte:

	rozhodně ano	zčásti ano	spíše ne	rozhodně ne
inovuje				
rozumím, co chce				
příjemná atmosféra ve vyučovacích hodinách				
podporuje spolupráci				
něco se ve vyučovacích hodinách naučíme				
nuda ve vyučovacích hodinách				